

Barrierer i høyere utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne

Utarbeidet for Barne-, ungdoms- og
familiedirektoratet

Rapport 2018 - 02

Proba-rapport nr. 2018-02, Prosjekt nr. 17040

ISSN: 1891-8093

AG, RB, HK/, TT, 01.02.2018

--

Offentlig

--

Barrierer i høyere utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne

Utarbeidet for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Forord

Dette prosjektet er finansiert av Bufdir. Katrine Røren har representert oppdragsgiver. Vi takker for samarbeidet.

Undersøkelsen ble først sendt ut som et tillegg til Studiebarometeret 2017 – en årlig undersøkelse som NOKUT gjennomfører blant studenter i Norge. Hvis vi ikke var blitt invitert til å koble vår undersøkelse til denne, ville det blitt vanskelig å få gjennomført vårt prosjekt. Vi vil takke NOKUT, og da særlig vår kontaktperson Pål Bakken, for et utmerket samarbeid.

Vår undersøkelse ble også sendt ut til medlemmer av ungdomsavdelingene til en del interesseorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne. Det var organisasjonen Unge funksjonshemmede ved Synne Lerhol og Tora Hope som hjalp oss med dette. Vi vil takke for dem for hjelpen. Videre ble undersøkelsen sendt ut til deler av kontaktnettet til Norsk lyd og blindeskriftbibliotek. Øyvind Engh hjalp oss med dette, og vi takker ham for det.

Både spørreundersøkelsen og denne rapporten skal oppfylle krav til tilgjengelighet i standarden wcag 2.0. Tore Johnny Bråtveit, som er ansatt i Statped, har hjulpet oss med utformingen. Vi takker ham for dette.

Prosjektet er gjennomført av Audun Gleinsvik (prosjektleder), Rune Busch, Hilde Kullerud og Trude Thorbjørnsrud (kvalitetssikrer) i Proba samfunnsanalyse.

Oslo 1. februar 2018

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1 INNLEDNING	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Problemstillinger	6
2 METODE	8
2.1 Kunnskapsstatus	8
2.2 Innledende intervjuer	8
2.3 Spørreundersøkelsen	8
3 FORSKNING OG ERFARINGER OM BARRIERER FOR PERSONER MED FUNKSJONSNEDESETTELSE	11
3.1 Barrierer i høyere utdanning	11
3.2 Barrierer for studenter med hørselshemming	13
3.3 Barrierer for personer med bevegelseshemming og fysisk funksjonsnedsettelse	15
3.4 Barrierer for personer med svaksynthet og blindhet	17
3.5 Barrierer for personer med dysleksi eller lese- og skrivevansker...	19
3.6 Barrierer for personer med kognitiv funksjonsnedsettelse	20
3.6.1 Barrierer for personer med psykososiale funksjonsnedsettelse...	21
3.6.2 Konsentrasjonsvansker, ADHD og Asperger	22
3.7 Cerebral Parase	24
3.8 Barrierer ved informasjon og kunnskap om tilrettelegging	24
3.9 Barrierer ved det sosiale studentmiljøet	25
4 RESULTATER FRA SPØRREUNDERSØKELSEN	27
4.1 Funksjonsnedsettelse	27
4.2 Fysiske barrierer og tilrettelegging	28
4.3 Pedagogiske barrierer og tilrettelegging	30
4.4 Digitale barrierer og tilrettelegging	33
4.5 Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler	34
4.6 Boligbarrierer	34
4.7 Årsaker og konsekvenser av barrierer	34
4.8 Sosiale barrierer	34
4.9 Negative holdninger og mangelfull tilrettelegging	35
4.10 Dysleksi og lese- og skrivevansker	35
4.11 Psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser ..	44
4.12 Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	52
4.13 Fysisk funksjonsnedsettelse/ bevegelseshemming	58
4.14 Hørselshemmet/hørselsskade	64
4.15 Kognitiv lidelse eller skade	68
4.16 Asperger	72
4.17 ME/kronisk utmattelse	77
4.18 Svaksynt og blindhet	81
4.19 Fordøyelsessykdom	87
4.20 Muskel- eller skjelettsykdom/skade	92
4.21 Kronisk hodepine/migrene	96

4.22	Dyskalkuli	100
5	SAMMENSTILLING AV BARRIERER I HØYERE UTDANNING.....	101
6	TILFREDSHET I STUDIENE.....	108
7	OPPSUMMERING OG DRØFTING	110
	LITTERATURLISTE.....	113
	VEDLEGG	116

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Studenter med nedsatt funksjonsevne møter en rekke ulike barrierer i høyere utdanning. De fleste mener at barrierene fører til at de må jobbe hardere enn andre studenter og at studieprogresjonen reduseres. Mange mener at bedre tilrettelegging kunne redusert problemene.

Hvilke barrierer studenter møter varierer med type funksjonsnedsettelse. Det er allikevel en stor andel som mener at video- eller lydopptak av forelesninger og utdeling av forelesningsnotater ville vært nyttig for dem, uavhengig av type funksjonsnedsettelse.

Selv om studenter med nedsatt funksjonsevne jobber hardere og deltar mindre i sosiale aktiviteter enn andre studenter, er de jevnt over nesten like fornøyd med studiesituasjonen som andre studenter.

Bakgrunn

Det er en del dokumentasjon som tyder på at personer med nedsatt funksjonsevne i gjennomsnitt har lavere utdanningsnivå enn andre. Det er lite kunnskap om hvorfor det er slik. Denne utredningen er en kartlegging av hvilke særlige barrierer som finnes for studenter med nedsatt funksjonsevne, inkludert lese- og skrivevansker. Det er Bufdir som har bestilt utredningen.

Problemstilling

Utredningen er en kartlegging av særlige barrierer for studenter med nedsatt funksjonsevne. Videre har vi kartlagt hva slags tilrettelegging studentene får, hvilket tilretteleggingsbehov de har, informasjon fra studiestedet om tilrettelegging samt virkningene av funksjonsnedsettelsen for studieprogresjon, arbeidsbelastning og deltagelse i sosiale aktiviteter.

Metode og data

Kartleggingen bygger i hovedsak på en spørreundersøkelse. I tillegg har vi gjennomgått eksisterende litteratur og vi har intervjuet en del ressurspersoner i interesseorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner.

Spørreundersøkelsen ble først sendt ut som et tillegg til Studiebarometeret – en undersøkelse som NOKUT årlig gjennomfører blant om lag 65 000 studenter ved norske utdanningsinstitusjoner. I tillegg sendte vi spørreundersøkelsen ut til medlemmer av ungdomsavdelingene til en del interesseorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne samt til studenter med produksjonsrett til tilpassede læremidler fra Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek.

Til sammen var det 767 studenter med nedsatt funksjonsevne som besvarte undersøkelsen.

Resultater

Ulike typer funksjonsnedsettelse

Tabell 1 viser fordelingen av svar på spørsmål om hva slags funksjonsnedsettelse respondentene hadde. I tillegg var det en del som svarte "annet". I sum hadde halvparten av de som besvarte undersøkelsen dysleksi eller andre former for lese- og skrivevansker.

Antallet som har besvart undersøkelsen vår og som har oppgitt at de har dysleksi er lavere enn det man skulle forvente ut fra antallet som har besvart Studiebarometeret. Vi kjenner ikke grunnen til dette, men mener dette tilsier at man ikke uten videre bør bruke våre resultater som indikasjon på antall studenter som ulike typer funksjonsnedsettelse.

Tabell 1 Antall respondenter

	Respondenter	Prosent
Dysleksi	236	33 %
Psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser	129	18 %
Lese- og skrivevansker (annet enn dysleksi)	122	17 %
Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	98	14 %
Bevegelseshemming/fysisk funksjonsnedsettelse	72	10 %
Fordøyelsessykdom	66	9 %
Kognitiv lidelse eller skade	43	6 %
Muskel- og skjelettsykdom	40	6 %
Hørselshemmet/hørselsskade	39	5 %
Svaksynt/synsforstyrning	30	4 %
ME/kronisk utmattelse	28	4 %
Kronisk hodepine/migrene	25	4 %
Asperger	23	3 %
Dyskalkuli	8	1 %
Blind	8	1 %
Døv	3	0,4 %
I alt	723	-

Note: Siden respondentene kunne krysse av for flere funksjonsnedsettelse, summeres ikke prosenten til 100.

Barrierer

Det som framstår som barrierer for å studere, varierer selvsagt mellom ulike typer funksjonsnedsettelse, hva studiet krever og hvordan forholdene er tilrettelagt.

Det er forelesningsrom og lesesaler som er de arenaene hvor flest opplever fysiske barrierer. Dette kan ha sammenheng med at dette er arenaer som nesten alle studenter bruker. 27 prosent av studentene som har besvart undersøkelsen svarer at de møter fysiske barrierer i forbindelse med studiet.

Fire av fem svarer at de møter pedagogiske barrierer. Med dette mener vi barrierer knyttet til selve aktivitetene i studiet (forelesninger, læremidler, egenstudier, eksamen, mv). Eksamen, egenstudier og forelesninger er de aktivitetene hvor flest møter barrierer. En firedel av de som møter pedagogiske barrierer bruker hjelpemidler eller har tilrettelegging.

27 prosent av studentene som har besvart undersøkelsen møter digitale barrierer, dvs. problemer med å bruke digitale verktøy. Det er bruk av digitale læremidler som er det mest vanlige hinderet. Også på dette området er det om lag en firedel av de som møter barrierer som har hjelpemidler eller tilrettelegging.

En av fire respondenter svarer at deres funksjonsnedsettelse påvirker deres boligbehov. Halvparten av disse mener det er vanskelig å finne egnet bolig. Blant de som har søkt eller bodd i studentbolig svarer en tredel at de møtte barrierer i tilknytning til studentboliger som følge av sin funksjonsnedsettelse.

Virkninger

Om lag 80 prosent av studentene med funksjonsnedsettelse mener at denne gjør at de må jobbe hardere med studiet enn andre. 41 prosent svarer at de har måttet redusere studieprogresjonen. Om lag to tredeler av de som svarer at funksjonsnedsettelsen har slike virkninger mener at bedre tilrettelegging kunne redusert slike negative virkninger.

To av tre mener at funksjonsnedsettelsen går utover deres deltagelse i sosiale aktiviteter i forbindelse med studiet. Mange av disse oppgir behov for hvile eller svak økonomi som årsak til redusert sosial deltagelse.

Om lag en av fire svarer at funksjonsnedsettelsen har gjort at de har valgt et annet studium eller studiested enn de ellers ville valgt.

Hva slags tilrettelegging er det behov for?

Ettersom respondentene i sum har en rekke ulike former for funksjonsnedsettelse, er det også en rekke ulike former for tilrettelegging de kan ha nytte av. Det er likevel enkelte former for tilrettelegging som etterspørres på tvers av mange typer funksjonsnedsettelser. Dette gjelder særlig lyd- eller videoopptak av forelesninger samt utdeling av forelesningsnotater. I tillegg er det mange som ønsker seg mer tilgjengelige læremidler (maskinlesbare digitale læremidler). Mange ønsker seg også hvilerom.

Det er mange som uttrykker misnøye både med tilretteleggingen de får og med informasjonen om mulighetene for tilrettelegging.

Tilfredshet med studiet og studiestedet

Studiebarometeret viser at studenter med nedsatt funksjonsevne er de i gjennomsnitt litt mindre tilfreds med studiet og studiehverdagen enn andre

studenter. Selv om forskjellen er moderat (0,1-0,2 prosentpoeng på en skala fra 1 til 5, er forskjellen statistisk sikker.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

De siste tiårene er den politiske forståelsen av barrierer og muligheter i samfunnet for personer med nedsatt funksjonsevne blitt endret og temaet har fått økt oppmerksomhet. Mens det tidligere var en medisinsk forståelse av funksjonsnedsettelse som dominerte, har etter hvert en sosial forståelse vunnet terreng. I den medisinske forståelsen blir nedsatt funksjonsevne ansett som en sykdom eller skade, og det er dermed individets evner og begrensninger som blir vektlagt. I den sosiale forståelsen, vektlegger en i stedet de rammene samfunnet legger for den enkeltes liv og at funksjonsnedsettelsen oppstår i samspill mellom samfunn og individ (Grue, 2006). Oppmerksomheten blir dermed rettet mot hvordan tilretteleggingen i samfunnet kan ha betydning for hvilke (negative) virkninger funksjonsnedsettelsen har. Dette gjelder ikke minst i høyere utdanning hvor bl.a. fysiske omgivelser, tilgang på gode hjelpemidler og tilrettelagt bolig legger premisser for deltakelse og gjennomføring av studier.

I forbindelse med FNs internasjonale år for funksjonshemmede i 1981, stadfestet den norske regjeringen et overordnet mål om full deltakelse og likestilling for funksjonshemmede. Det ble lagt frem en handlingsplan hvor behovet for tilrettelegging i høyere utdanning blir beskrevet:

”Metoder og undervisningsmaterieell må tilpasses, og tilgjengelighet sikres. Stipend og andre økonomiske støtteordninger må sikre at slik utdanning lar seg gjennomføre uten å bli mer belastende enn for ikke-funksjonshemmede”. (NOU 1983:36)

I regjeringens videre handlingsplaner for likestilling på nittitallet, ble det satt mål om å gi reell rett til utdanning for personer med funksjonsnedsettelser.¹ Barrierer skulle identifiseres og fjernes eller bygges ned. Som en følge av dette ble institusjonene bl.a. pålagt å utarbeide handlingsplaner for funksjonshemmede studenter innen utgangen av 1999, og med samme frist skulle de utnevne kontaktpersoner for funksjonshemmede ved lærestedene. Senere har det kommet flere handlingsplaner og tiltak, blant annet kom lov om universiteter og høyskoler i 2005 som understreker institusjonenes ansvar for tilrettelegging for studenter med særskilte behov. Fra 2006 ble det åpnet for tidlig opptak til høyere utdanning for personer som har behov for spesiell vurdering (Magnus, 2009). I en gjennomgang av mangfoldspolitikken for høyere utdanning trekker Brandt (2010) frem to sentrale utviklingstrekk:

- Lærestedene har fått et tydelig ansvar for å legge til rette for en utdanning for alle, gjennom krav om kontaktperson for studenter med funksjonsnedsettelse, krav om individuell tilrettelegging og krav om

¹ Handlingsplaner i periodene 1990-1993, 1994-1997 og 1998-2001/2003.

universell utforming knyttet til fysiske, sosiale og faglige forhold ved lærestedene.

- Omfanget av tilretteleggingsarbeid har blitt utvidet, både når det gjelder antall studenter som får tilrettelegging og typer tilrettelegging. Lærestedene utvikler sin tilretteleggingspraksis i lys av utviklingen i den nasjonale politikken.

Til tross for slike tiltak og en gradvis endring av holdninger er fortsatt andelen med funksjonsnedsettelse som tar høyere utdanning lav sammenlignet med andelen i den øvrige befolkningen (NTNU 2009; NOVA 2014). Årsakene til den lave andelen bør trolig ikke bare knyttes til barrierene personer med funksjonsnedsettelser møter i høyere utdanning, men også til tidligere skoleår. Det er svært lite kunnskap om barrierene i grunnskolen og videregående skole. Det er også mulig at antatte barrierer for å få utnyttet utdanningen i arbeidslivet reduserer funksjonshemmedes motivasjon for å ta utdanning.

AFI-rapport (7/2013) finner at faktorer som fremmer overgangen til høyere utdanning (og arbeid) er god oppfølging og tilrettelegging i ung alder, samt innsats fra familien. Faktorer som hemmer overgangen er mangel på tilrettelegging og tilgjengelighet, problemer med koordinering av tjenester og brudd i overgangen til voksenlivet, samt at det er utfordrende å studere med dårlig helse. I levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne svarer respondentene at mangel på tilpassede studier og ork eller overskudd er de viktigste grunner for å velge et annet studie (NTNU 2009).

Foreliggende studier viser at det finnes flere barrierer for deltakelse. Det finnes imidlertid få kvantitative studier som undersøker barrierer i høyere utdanning spesielt tilknyttet studiesituasjonen, og få som skiller mellom ulike former for funksjonsnedsettelser. Det er dermed et stort behov for mer kvantitativ forskning på området.

1.2 Problemstillinger

Oppdraget skal besvare problemstillinger under tre tematiske avgrensninger.

Barrierer i høyere utdanning

1. Hvilke barrierer er mest framtrædende for personer med ulike former for funksjonsnedsettelser?

Konsekvenser av barrierer

2. Hvilke arenaer eller områder må studenter med ulike former for funksjonsnedsettelser i større eller mindre grad gi avkall på?
3. I hvilken grad må studentene velge en annen studieretning enn ønsket grunnet barrierer?
4. I hvilken grad fører barrierer til at studenter med nedsatt funksjonsevne bruker lenger tid på studiene?

Faktorer som reduserer barrierer

5. Hva slags informasjon om tilgjengelighet er viktig for studentene?

6. Hvor viktig er tilgjengelige studentbolig for valg av studiested?

Problemstillingene dekker spørsmål om hva som kan være til hinder for at personer med funksjonsnedsettelse fullfører studieløpet, hva konsekvensene av barrierene kan være, og til slutt, hvordan informasjon og studentboliger kan bidra til å redusere barrierene.

Undersøkelsen er hovedsakelig avgrenset til fysiske, pedagogiske og digitale barrierer, samt utfordringer ved informasjon om tilrettelegging og i boligsituasjonen.

2 Metode

Datagrunnlaget for undersøkelsen er i hovedsak en spørreundersøkelse til alle andre- og femteårsstudenter ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Undersøkelsen er sendt ut som en tilleggsundersøkelse til Studiebarometeret, som er sendt ut av NOKUT. I tillegg ble den samme undersøkelsen sendt ut gjennom enkelte interesseorganisasjoner og Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB).

2.1 Kunnskapsstatus

I forbindelse med utforming av spørreskjema har vi gjort en innledende litteraturstudie for å identifisere barrierer i høyere utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne, inkludert lese- og skrivevansker. Vi har lagt vekt på å gjennomgå relevant norsk, nordisk og engelskspråklig litteratur som det har vært mulig å finne ved hjelp av internett- og biblioteksøk. Vi har lett etter litteratur om barrierer som er felles og separat for ulike brukergrupper.

2.2 Innledende intervjuer

Vi har innledningsvis intervjuet representanter for brukerorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne, samt tilretteleggingskonsulenter ved høyere utdanningsinstitusjoner. Målet med intervjuene var å få innspill til hva slags barrierer som er aktuelle for deres medlemmer, hvile erfaringer og utfordringer tilretteleggingskonsulentene møter i arbeidet sitt, samt å kvalitetssikre spørreundersøkelsen. Tidligere forskning på barrierer identifiserer i liten grad ulike brukergrupper i selve studiesituasjonen, og intervjuer med brukergrupper har vært viktig for å identifisere mulige barrierer for personer med ulike typer funksjonsnedsettelse.

2.3 Spørreundersøkelsen

Datagrunnlaget for undersøkelsen er hovedsakelig en spørreundersøkelse blant studenter ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Undersøkelsen er sendt ut som en tilleggsundersøkelse til Studiebarometeret 2017, som sendes ut av NOKUT. Studiebarometeret er en nasjonal spørreundersøkelse som blir sendt ut til over 60 000 studenter hver høst. Undersøkelsen omhandler studentenes oppfatninger om kvalitet i studieprogrammer ved norske høyskoler og universiteter. Undersøkelsen blir sendt ut på e-post til 2. års bachelorstudenter, til 2. års masterstudenter og til 2. og 5. års studenter på mastergradsutdanninger som er fem år eller lengre. Også studenter på 4-årige lærerutdanninger omfattes av undersøkelsen. Det er frivillig å svare på undersøkelsen. Studiebarometeret kobler også svarene til registerdata med en rekke bakgrunnskjennetegn ved studentene fra utdanningsinstitusjonene, SSB og folkeregisteret. Blant annet informasjon om alder, kjønn, utdanningsinstitusjon.

I informasjonsteksten til Studiebarometeret ble studentene gjort oppmerksom på vår spørreundersøkelse, og studentene som valgte å svare på Studiebarometeret fikk tidlig i undersøkelsen spørsmål om de ønsket å delta på vår undersøkelse om barrierer i høyere utdanning for personer med funksjonsnedsettelse. De som krysset av ja på spørsmålet, fikk tilsendt vår undersøkelse på e-post.

Spørreskjemaet inneholdt spørsmål om:

- Type funksjonsnedsettelse
- Fysiske, pedagogiske og digitale barrierer
- Behov for tilrettelegging eller hjelpemidler
- Informasjon om hjelpemidler og tilrettelegging
- Erfaringer med boligsituasjon
- Studieprogresjon
- Sosiale barrierer og stigmatisering

Spørreskjema er kvalitetssikret hos enkelte av brukerorganisasjonene. Vi har også etterstrebet å gjøre skjemaet universell utformet, og kvalitetssikret skjema hos en konsulent i Statped. Vi har blant annet unngått store spørsmålsbatterier, som kan gjøre undersøkelser mindre tilgjengelige. Spørreskjemaet er vedlagt.

Svar

2 340 personer som svarte på NOKUTs Studiebarometeret, krysset av for at de ønsket å delta i undersøkelsen om barrierer i høyere utdanning, og ble tilsendt spørreundersøkelsen.

Av disse var det 818 personer som åpnet undersøkelsen om barrierer. Dette utgjør en svarprosent på 35. 184 av personene som åpnet undersøkelsen oppga at de ikke hadde noen former for varig skade eller sykdom, funksjonsnedsettelse, konsentrasjonsvansker eller lese- og skrivevansker, og var ikke relevante for undersøkelsen. Vi står da igjen med et utvalg på 634 personer som tilfredsstiller våre kriterier, og som har svart på undersøkelsen.

Antallet svar er lavt sammenlignet med antatt hyppighet i befolkningen. F.eks. antas det at kanskje rundt 5 prosent av befolkningen har lese- og skrivevansker. Med samme andel svar blant de som besvarte NOKUTs undersøkelse, ville vi fått om lag 1 500 svar fra studenter med slike vansker. I vår undersøkelse er det 358 som oppgir å ha en form for lese-/skrivevansker. Dette betyr enten at det er en relativt lav andel med slike vansker som studerer eller at svarandelen på vår undersøkelse er forholdsvis lav. I tolkningen av resultatene våre kan man ikke forutsette at svarene er representative for hyppigheten av nedsatt funksjonsevne blant studenter eller for de ulike gruppene, definert ved type funksjonsnedsettelse.

Tilleggsundersøkelse

Antall respondenter med visse typer funksjonsnedsettelse viste seg å være såpass lavt at vi ikke kunne bruke svarene til å generalisere. Vi fikk mange svar

fra blant annet studenter med dysleksi eller psykososiale vasker, men få svar fra blant annet studenter som er døve eller blinde.

For å kunne få flere respondenter blant brukergruppene med få svar fikk vi organisasjonen Unge funksjonshemmede og Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek til å spre undersøkelsen. For Unge funksjonshemmede besto dette i at de oppfordret sine medlemsorganisasjoner til å sende ut undersøkelsen til sine medlemmer, samt å legge ut lenke til undersøkelsen på Facebook. Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek sendte undersøkelsen til sine brukere med produksjonsrett (jf. omtale i avsnitt 3.4).²

Tilleggsundersøkelsen la opp til at både nåværende studenter som går på norsk høyskole eller universitet og personer som har vært studenter tidligere fikk svare. Vi mottok totalt 133 svar. Se Tabell 7-2 i Vedlegget for en oversikt over antall respondenter fordelt på funksjonsnedsettelse.

² Produksjonsrett betyr at vedkommende har rett på å få innlest pensumlitteratur på lyd hos NLB.

3 Forskning og erfaringer om barrierer for personer med funksjonsnedsettelse

Vi går i det følgende gjennom foreliggende forskning om barrierer for deltakelse i høyere utdanning for personer med funksjonsnedsettelse. Vi supplerer denne forskningen med informasjon fra intervjuer med representanter fra brukerorganisasjoner og tilretteleggingskonsulenter ved høyere utdanningsinstitusjoner.

3.1 Barrierer i høyere utdanning

Det er både i forskning, fra brukerorganisasjoner og i ulike politiske handlingsplaner påpekt at personer med nedsatt funksjonsevne møter barrierer for deltakelse i høyere utdanning.

I internasjonal forskning er det studier som påpeker at studenter møter en rekke hindringer knyttet til behovet for tilrettelegging i høyere utdanning (se f.eks. Tinkling & Hall 1999, Borland & James 1999, Holloway 2001). I norsk forskning har studier i hovedsak sett på overgang fra videregående opplæring til høyere utdanning, studenters hverdag, behov for tilrettelegging, lærestedenes inkluderingsstrategier og betydning av utdanning for arbeidsdeltakelse (f.eks. Bjerkan og Veenstra 2008, Magnus 2009, Kessel 2008, Brandt 2005 og 2010, NTNU 2009 og 2015, Grue og Rua, 2013, Nova 2014, AFI 2013).

Studiene om hvilke barrierer studenter med funksjonsnedsettelse møter er gjerne basert på kvalitative intervjuer med et mindre antall personer. Selv om metoden ikke sikrer representativitet, gir disse studiene likevel verdifull innsikt i mulige barrierer ulike studenter møter. Barrierer kan oppsummeres som:³

- *Barrierer i organisering og kommunikasjon* omhandler utfordringer knyttet til informasjon om, og tilgang til tilrettelegging ved utdanningsinstitusjonene, og systemer for tilbakemelding og medvirkning for studentene.
- *Pedagogiske barrierer* omhandler utfordringer knyttet til rammene for den pedagogiske aktiviteten, f.eks. undervisningssituasjonen, hvordan studentene blir vurdert og tilgang til studielitteratur.
- *Digitale barrierer* omhandler tilgang til og funksjonen av, digitale løsninger og digital tilrettelegging
- *Fysiske barrierer* omhandler hvordan utforming av bygg og fysiske omgivelser kan legge begrensninger, herunder også tilgang til tilrettelagte studentboliger.
- *Sosiale barrierer* omhandler utfordringer i mellommenneskelige forhold i og rundt læringsprosessene.

³ Hentet fra oppdragsgivers utlysningstekst

Et av hovedfunnene i forskningen er at det er *totalen* av disse barrierene som gjør studiehverdagen utfordrende. Personer med funksjonsnedsettelse bruker mer tid på å organisere studiehverdagen enn øvrige studenter (eks: Magnus, 2009; Sachs og Schreuer 2011; Paul 2000; Denhart 2008). Det kan for eksempel være flere utfordringer i boligen, mer tidkrevende med transport til studiestedet, flere finansielle prosesser knyttet til stipender og lån og flere praktiske utfordringer i studiesituasjonen, for eksempel knyttet til kontakt med assistenter og offentlige instanser. Funn tyder på at selv om studenter med funksjonsnedsettelse bruker ekstra tid på å organisere studiehverdagen fører det ikke til at de bruker mindre tid på å studere, sammenlignet med øvrige studenter. I tillegg finner Magnus (2009) at studenter med funksjonsnedsettelse bruker mer tid på å hvile sammenlignet med øvrige studenter. Den totale belastningen i studiehverdagen sammen med behov for ekstra hvile har for flere studenter ført til at de har måttet redusere studieprogresjonen.

[Studenter med bevegelseshemming opplever at] det på enkelte områder dukker opp så mange hindre at det ikke blir tid og krefter igjen til det en egentlig skal gjøre. (Grue og Rua 2013)

Oppgaver, innleveringer og ulike undervisningsmetoder kan også oppleves som en grunnleggende barriere (Healey m.fl., 2006). I en spørreundersøkelse blant personer med funksjonsnedsettelse (NTNU 2007) oppga 16 prosent å ha opplevd pedagogiske barrierer i høyere utdanning. Barrierene var knyttet til pensum og læremidler, undervisning og eksamen. En rapport fra Universell finner at omtrent 15 prosent av norske studenter rapporterer om at funksjonsnedsettelsen i en eller annen form påvirker evnen til å gjennomføre studiene.

Bjerkan og Veenstra (2008) finner i en spørreundersøkelse om levekår blant funksjonshemmede at 24 prosent av studentene måtte velge et annet studium enn hva de egentlig ønsket på grunn av sin funksjonsnedsettelse. 53 prosent av respondentene rapporterte om manglende tilrettelegging ved studiet, 31 prosent opplevde å være sliten og mangle energi til å studere. Utfordringer knyttet til organiseringen av hverdagen ble oppgitt som den viktigste årsaken, etterfulgt av vansker med å delta i studentaktiviteter og fritidsaktiviteter, finne en egnet bolig og egnet transport (Bjerkan & Veenstra, 2008: 169).

Tilretteleggingen studenter får kan variere mye. Grue og Rua (2013) finner eksempler hvor studenter ved samme høyskole ble møtt med ulike løsninger – én person fikk muntlig eksamen med en gang han søkte og en annen slåss i fire år for det samme. I Brandt (2010) blir det funnet varierende praksis når det gjelder forlenget tid på eksamen og tilrettelegging av forelesninger, hvor f.eks. noen studenter forteller at forelesere gir dem forelesningsnotater i forkant slik at de kan forberede seg, mens andre forelesere ikke er villige til å gjøre dette.

I læringsmiljøundersøkelsen (NTNU og TNS 2012) angir 60 prosent av studentene med varig nedsatt funksjonsevne at de er fornøyd med tilretteleggingen de får i høyere utdanning. Henholdsvis 8 og 29 prosent svarer at de er misfornøyd eller middels fornøyd. 14 prosent av studentene med varig funksjonsnedsettelse sier at de ikke får tilretteleggingen de trenger, mens 20 prosent er usikre på hvilke tilbud som er tilgjengelige for dem.

Nedenfor redegjør vi for litteratur om barrierer for ulike former for funksjonsnedsettelse.

3.2 Barrierer for studenter med hørselshemming

Hørselshemmede vil spesielt kunne møte barrierer i form av mangel på tilrettelagte undervisningsrom, og ved kommunikasjon med ansatte og medstudenter.

Ofte vil det i store rom være vesentlig bakgrunnsstøy fra medelever, ventilasjonsanlegg, stolskraping og lignende som kan gjøre det vanskelig å oppfatte budskapet som formidles dersom du har en hørselshemming. Sintef har i sin veileder til hørselsvennlige miljøer påpekt at mange klasserom har dårlig akustikk for tale, spesielt i store felles undervisningsrom (Sintef, 2015). Brukerorganisasjoner melder også om at spesielt eldre læresteder ikke er tilstrekkelig universelt utformet. Kombinasjonen av dårlige lysforhold og dårlig akustikk kan gjøre det vanskelig å få med seg hva foreleser sier. I tillegg er det stor variasjon i om undervisningsrom er tilrettelagt for lydforsterkende hjelpemidler, slik som teleslynge, om utstyret virker som det skal og om foreleser tar det i bruk. Studenter forteller blant annet at det kan være en barriere at de ofte må be forelesere om å ta i bruk hjelpemidlene, noe de kan kvie seg for og heller lar være. Andre pedagogiske barrierer kan være at forelesninger legges ut på video uten teksting.

I Trætnes (2013) var et funn at hørselshemmede studenter opplever at de ikke får den tilretteleggingen de trenger. Lærere kan nekte å bruke hjelpemidler som mikrofon eller sende ut notater på forhånd i frykt for plagiering. Organisasjonskulturen kan være en barriere fordi man ikke er tilstrekkelig opptatt av inkludering og tilpasset opplæring, eller betydning av et velfungerende studentdemokrati som gjør at studenter kan bli hørt. Undersøkelsen er basert på et lite utvalg (4 informanter) og tilfeldige samtaler med studenter ved en høyskole. Studien gir dermed kun indikasjoner på områder som kan være av interesse å se nærmere på, men kan ikke si noe mer generelt om barrierer hørselshemmede møter.

Brukerorganisasjoner har også foretatt kartlegging av barrierer. Den mest aktuelle er "Slyngepatruljen – tilrettelegging for hørselshemmede i høyere utdanning" (2011), hvor Hørselshemmedes Landsforbund Ungdom har kartlagt tilrettelegging for hørselshemmede i høyere utdanning. 15 medlemmer i organisasjonen har intervjuet kontaktpersoner ved 34 utdanningsinstitusjoner og til sammen 41 enheter (avdeling/fakultet), ved bruk av et standardisert spørreskjema. Det kommer i undersøkelsen frem at:

- 39 av 41 enheter sier de har installert teleslynge i auditorier, forelesningssaler, klasserom og/eller grupperom
- 14 av 41 enheter oppgir at de har slynge ved publikumsskrankene (resepsjonene).

- 31 enheter oppgir teleslynge som eneste tilgjengelige hjelpemiddel de tilbyr hørselshemmede, mens 6 tilbyr IR anlegg og 4 har mobile slynger.
- 19 av 41 enheter sier de har iverksatt tiltak for å bedre akustikk, og 22 av 41 enheter svarer at forelesere og kursholdere får opplæring i å bruke tekniske hjelpemidler.
- På spørsmål om hva kontaktpersonene ved lærestedene mener er de største utfordringene for tilrettelegging for hørselshemmede er manglende kompetanse, fysiske og bygningsmessige utfordringer, praktiske utfordringer og økonomi, de utfordringene som trekkes frem.

Kartleggingen viser at det er stor variasjon mellom utdanningsinstitusjonene i hvor langt de har kommet med tilrettelegging. Undersøkelsen tar imidlertid ikke for seg om studentene er av samme oppfatning, og om de har samme syn på grad av tilrettelegging og/eller hvilke områder som er tilrettelagt.

Videre foreligger det studier som tar for seg barrierer for å delta sosialt i studentmiljøet. I Berge og Lorentsen (2009) sin kvalitative intervjustudie med døve elever i videregående skole og på universitet og høyskoler, ble det poengtert at manglende tilrettelegging kan føre til en svært anstrengende skole- og studiehverdag. Tegnspråktolking og små undervisningsgrupper ble nevnt som eksempler på tiltak som kunne redusere opplevelsen av slitenhet. Flere av de 20 informantene fortalte dessuten at de hadde huller i sitt kunnskapsgrunnlag på grunn av manglende tilrettelegging i skolen, og at dette hadde vært en barriere mot videre utdanningsløp.

I en dansk studie om hverdagsliv og levekår (Bech Larsen m.fl. 2014) ble det gjennomført en spørreundersøkelse til 839 døve og døvblitte mellom 16 og 64 år og kvalitative intervjuer med 50 personer. Studien omhandler ikke kun erfaringer fra høyere studier, men også fra videregående og grunnskole. I studien fremgår det at for mange døve og døvblitte ble pauser og sosiale arrangementer på studiestedet opplevd som særlig utfordrende. Blant døve var det 28 prosent som opplevde at de alltid satt for seg selv i pausene. Blant døvblitte var det 18 prosent som alltid satt alene. En av informantene i det kvalitative materialet som har høyere utdanning sier om sitt skoleløp at "Det sværeste har helt klart vært det sociale". Undersøkelsen finner at mange av utfordringene døve og døvblitte opplever i skoleløpet handler om kommunikasjon med omgivelsene, og tolk fremheves som svært viktig for mange. Samtidig er det flere utfordringer ved bruk av tolk. En informant med høyere utdanning forteller at særlig gruppearbeid har vært svært utfordrende fordi tolkingen alltid ligger litt etter, og det er dermed vanskelig å henge med og ta ordet. En annen forteller at hun hele tiden må prøve å ligge foran, og bl.a. lese pensum før forelesningene for å kunne følge med på undervisningen. En videre begrensning er mangel på kvalifiserte tolker med kjennskap til fagområdet det skal tolkes om, noe som kan medføre at en ikke får tolk eller at tolkingen er feil eller utilstrekkelig. Dette vil da kunne ha avgjørende betydning for studentens faglige utbytte. Det blir i undersøkelsen også tatt opp at studenter normalt kun får tolk til faglig innhold. Denne avgrensningen kan virke isolerende fordi studentene får vansker med å kommunisere med foreleser/lærer og medstudenter.

Undersøkelsen løfter også frem at kjennskap til mulig tilrettelegging er avgjørende for hva man får av støtteordninger (se også Larsen, 2012; Jf. Bech Larsen m.fl. 2014). I tillegg er det ikke slik at studenter med hørselsnedsettelse alltid fritt kan velge studium. En informant forteller at nedsettelsen gjorde at høyere studier ikke er mulig, mens et par andre forteller om endret studievalg. En ville egentlig bli politi, men ”det er ikke mulig som døv”.

3.3 Barrierer for personer med bevegeshemming og fysisk funksjonsnedsettelse

Personer med fysisk funksjonsnedsettelse eller bevegeshemming møter spesielt barrierer ved manglende universell utforming av bygg og fysiske omgivelser.

Brukerorganisasjoner melder at særlig eldre læresteder mangler universell utforming slik som ramper, automatiske døråpnere, terskelutjevning og tilgjengelig og fungerende heis. Slike hindre begrenser tilgang til undervisningslokaler, noe som i beste fall gjør studiehverdagen mer strevsom og i verste fall betyr at studentene får redusert studieprogresjon eller må velge et annet lærested og studium enn de ønsker.

Medby, Christophersen, Denizou & Edvardsen, (2007) har funnet at flere studiesteder har blitt fysisk tilgjengelige de siste tiårene – spesielt gjelder dette relativt nybygde høyskoler og universiteter. Fremdeles sliter bevegeshemmede ved eldre universiteter som henger etter i tilgjengelighetsarbeidet. I Levekårsundersøkelsen 2007 var det 105 studenter med nedsatt funksjonsevne i utvalget, hvorav 54 prosent studenter på heltid. I en analyse av undersøkelsen gjort av NTNU (2009) ble det funnet at 17 prosent av studentene opplyste at de hadde opplevd problemer med tilgjengelighet til studiestedet i form av vansker med å komme inn i undervisningslokalene eller å benytte ulike rom på studiestedet. Det skilles imidlertid ikke mellom ulike former for funksjonsnedsettelse i analysen.

Grue og Rua (2013) har i en kvalitativ studie intervjuet 20 unge voksne med bevegeshemming som er ferdig med høyere utdanning. De finner at flere av de unge måtte håndtere problemer med den fysiske og bygningsmessige utformingen ved høyskoler og universiteter da de var studenter. De unges fortellinger vitner om mange mangler ved store utdanningsinstitusjoner, og dette gjelder ikke bare kostbare ombygninger eller andre omfattende tiltak, men f.eks. en enkel sak som en døråpner. En student forteller:

Jeg hadde en tøff runde på studie, for vi skiftet bygg. I nye bygg er det jo alltid masse som ikke fungerer. Det var veldig slitsomt (...) De hadde bygd handikapparkeringen med brostein, det er jo aldri tingen med rullestol. Så var det døråpnere som ikke funket, og det var trangt. Og så var det en garasje jeg kunne bruke, men den var så grusom å kjøre inn i (...).

Tiden studentene bruker på å rydde opp i slike problemer kommer på toppen av utfordringer de allerede har i hverdagen (ibid: 160). Grue og Rua konkluderer

med at til tross for at lovverk presiserer institusjonenes ansvar for tilrettelegging "er det fortsatt sånn at mange unge gjør en betydelig innsats for at utdanningsbygg skal bli tilgjengelige for dem. Særlig om det er nytt og ingen andre har 'banet vei for dem før'" (ibid: 48).

Studenter med nedsatt funksjonsevne møter også pedagogiske barrierer, slik som tilgang på lydbøker og mulighet til å få forelesningsnotater før forelesningene. Brukerorganisasjoner melder at for de som har lavere energinivå som følge av sin funksjonsnedsettelse, vil tilgang på forelesningsnotater på forhånd være spesielt viktig for å kunne følge med på forelesningen.

Studenter med fysiske funksjonsnedsettelse kan oppleve ordinær eksamensform som en barriere, og ha nytte av alternativ eksamensformer som f.eks. muntlig eksamen i stedet for skriftlig. Krav til studieprogresjon kan også være vanskelig å oppfylle fordi studiesituasjonen er mer krevende, og kan innebære en økonomisk belastning. Mange ønsker av ulike grunner å bruke lydbøker, for eksempel hvis de har problemer med å holde eller bla i bøker, og opplever at forelesningsnotater i ikke-tilgjengelig format (bildefil som ikke kan utnyttes i programvare for tekst til tale) kan være en barriere. Brukerorganisasjoner for personer med nedsatt fysisk funksjonsevne melder, i likhet med organisasjoner for andre former for funksjonsnedsettelse, om varierende grad av tilrettelegging og ulike holdninger til tilrettelegging blant forelesere og lærestedene. Noen læresteder tilpasser bl.a. undervisningsplan slik at studentene har god tid til å forflytte seg mellom undervisningsrom eller at studentens forelesninger legges til samme rom, mens andre ikke tar slike hensyn og kan være motvillige til å tilpasse eksamensform eller legge ut notater i forkant av forelesning.

Studenter med fysiske funksjonsnedsettelse vil også kunne oppleve barrierer i tilgangen på tilpasset bolig. I 2006 fylte bare 2,9 prosent av alle studentboliger hos Studentsamskipnadene byggetekniske krav om tilgjengelighet (Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne, 2007). Mens studenter med funksjonsnedsettelse enkelte steder har prioritert rett på tilpassede boliger er det andre steder hvor de kun får dette dersom boligen er ledig fra før, og i sistnevnte tilfelle vil en da risikere å ikke få eller måtte vente svært lenge på en egnet bolig. I tillegg vil en del studenter trenge større bolig som koster mer og kan bli en økonomisk belastning.⁴

Videre vil studenter med fysisk funksjonsnedsettelse kunne møte sosiale barrierer. I Brandt (2010) blir det funnet at de sosiale utfordringene som studentene forteller om i studiehverdagen er svært forskjellige, og omfatter alt fra boforhold til det å fungere sosialt med andre. En student i rullestol forteller f.eks. om et bli kjent opplegg i regi av lærestedet hvor studenten ikke ville delta fordi opplegget bestod i å stå i ring og bevege seg rundt i ringen. Representanter fra brukerorganisasjoner som vi har intervjuet forteller også om

⁴ Det er mulig å få noe ekstra stipend, men da med krav om at man ikke skal jobbe ved siden av. Brukerorganisasjoner melder at stipendet ikke dekker de reelle ekstra utgiftene.

sosiale samlinger i bl.a. fadderuker som blir holdt i utilgjengelige lokaler. Andre barrierer kan være manglende universell utforming av fellesområder på lærestedet slik som kantine, og fast plass i forelesninger som er utformet sånn at en ikke får mulighet til å sitte med studiekamerater. I tillegg møter studentene krav til studieprogresjon fra både læresteder og NAV om de er omfattet av ordninger der, som gjør at det er lite overskudd igjen til sosiale aktiviteter. En informant fra en brukerorganisasjon forteller at: "NAV sa at jeg måtte være ferdig på 4 år. Jeg hadde ikke overskudd til å være sosial. Jeg jobbet beinhardt i semesteret og sov hele jula og sommeren."

Brandt (2005) finner at informasjon om tilrettelegging ofte kan være vanskelig å finne for personer som vurderer å søke et studium, og en undersøkelse av AFI (2009) viser at flere lar være å søke om tilrettelegging fordi de ikke vet at det eksisterer. Flere høyskoler og universiteter har fått på plass konsulent- og rådgivningstjenester, men mange steder fungerer disse mer som informasjonssentraler enn som praktiske hjelpere (Brandt 2005).

Bjerkan og Veenstra (2008) finner at utfordringer knyttet til organiseringen av hverdagen var det viktigste, etterfulgt av vansker med å delta i studentaktiviteter og fritidsaktiviteter, finne en egnet bolig og egnet transport (Bjerkan & Veenstra, 2008, s. 169). Studenter med bevegelseshemming skilte seg ut som de som møtte flest utfordringer i studiehverdagen.

Nordlandsforskning (2003) har vist til at manglende tilrettelegging kan være et problem, og pekte spesielt på bevegelseshemmede og orienteringshemmede. De spekulerer i om en mulig årsak er manglende forventinger til at personer med nedsatt funksjonsevne skal ta utdanning.

3.4 Barrierer for personer med svaksynthet og blindhet

Barrierer for synshemmede i høyere utdanning kan være manglende universell utforming av fysiske omgivelser, pedagogiske og digitale barrierer.

Manglende universell utforming av bygg og omgivelser, slik som ledelinjer, markering av trapper og høydeforskjeller og støydempende akustikk er blant barrierer studenter som er svaksynte eller blinde kan oppleve. Tilgjengelighet til lærestedet handler dermed i stor grad om tiltak som vil være til nytte for flere, ikke bare personer med funksjonsnedsettelse.

Mangelfull tilgang på pensumlitteratur vil også kunne utgjøre en betydelig barriere. Pensum som lydbok gjennom NLB (Norsk Lyd- og Blindeskriftbibliotek) er et viktig tiltak for å gjøre høyere utdanning tilgjengelig for synshemmede. Tidligere studier har funnet at produksjonstid på bøker har vært lang, slik at studentene ikke får fulgt studieplaner og forberedt seg til eksamen (Berge, 2007; Brandt, 2005). En arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet fastslo i 2007 at datidens tilbud av tilgjengelig og tilrettelagt litteratur på langt nær dekket behovet for studielitteratur til syns- og lesehemmede. Også Fossetøl og Kessel (2000) beskrev et stort udekket behov for produksjon av studie- og faglitteratur i tilgjengelig form (jf. Magnus, 2009). Senere studier har

funnet at tilgang på pensumlitteratur har bedret seg. Brandt fant i en studie fra 2005 at studenter hadde utfordringer med pensumlitteratur fra NLB, mens i en oppfølgingsstudie fra 2010 rapporterer ikke lengre studentene om dette. Det blir vist til at NLB som følge av en lydbokavtale mellom staten og rettighetshavere i 2008 nå kan produsere et ubegrenset antall eksemplarer av egenproduserte lydbøker. I tillegg har endring av teknologi (talesyntese) bidratt til å gjøre det mulig å produsere flere og bedre lydbøker. Brandt (2010) sin studie har imidlertid et begrenset utvalg, og dette er dermed kun en indikasjon på status når det gjelder lydbøker for blinde og svaksynte. Våre informanter forteller eksempler på at dette fortsatt kan være tilfellet i dag. Det er også slik at blinde og svaksynte kun har produksjonsrett for hovedlitteratur, mens støttlitteratur ikke er omfattet. I Brandt (2010) blir det beskrevet hvordan en student løser dette ved bruk av lese- og sekretærhjelp som hjelp til å skanne slik litteratur. NLB har i tillegg fastsatt krav til visus (synsstyrke) for å få produksjonsrett, og Fossetøl og Kessel (2000) hevder at kravet er vilkårlig satt. De fant også at antall låntakere med produksjonsrett hadde sunket i årene frem mot deres studie i 2000. Forfatterne spør i lys av dette om utdanningsvalget til blinde og synshemmede er reelt fritt fordi NLB kan påvirke utdanningsvalget ut fra økonomiske og personalmessige hensyn (Jf. Magnus, 2009).

Digitalt læringsmiljø er et annet område hvor spesielt personer med blindhet, men også personer med svaksynthet, kan oppleve barrierer. Uten nødvendig tilgjengelighet kan digitale læringsverktøy og læringsplattformer bli en barriere i stedet for et hjelpemiddel i studiene (Brandt, 2005; Berge, 2007; Fuglerud & Solheim, 2008). I en kvalitativ studie av Fuglerud og Solheim (2008) blir det funnet at synshemmede i utdanning opplever at læringsplattformene, spesielt Fronter, er dårlig tilrettelagt. Flere opplever problemer når et gjelder informasjon om kurs og utdanning, søknad om opptak, påmelding til kurs, oppmelding til eksamen, informasjon om endringer i forelesningsplaner, samt presentasjoner, dokumenter og annet læringsmaterieell. I følge studien må synshemmede i studiesituasjon ofte gjøre spesielle avtaler med foreleser og medstudenter om å bli informert, spesielt via telefon eller e-post. I tillegg har flere problemer med nødvendig IKT-utstyr, men som ikke nødvendigvis er utstyr de har fått i forbindelse med studier. Informantene har opplevd å være uten nødvendig IKT-utstyr i lang tid i forbindelse med reparasjoner, eller på grunn av lang saksbehandlingstid ved søknad om hjelpemidler, noe som kan få store konsekvenser for studieprogresjon. Den digitale utviklingen går imidlertid fort og det er behov for oppdatert kunnskap om studenters erfaringer med dette i dag.

Andre barrierer er bl.a. at notater fra forelesere eller lignende blir lagt ut i format som ikke kan leses av skjermtolkningsprogrammer (f.eks. bildefil i stedet for tekstfil) eller at studenter ikke får ta lydopptak av forelesninger. Bilder og figurer i lærebøker er generelt vanskelig å forstå uten spesiell tilrettelegging.

Videre vil flere kunne oppleve sosiale barrierer i studiene. Nordlandsforskning viser i en kvalitativ studie fra 2006 til erfaringer blant personer med synshemming som å mistrives sosialt i studiene. En informant forteller at "Jeg hadde mange overfladiske bekjentskap, jeg var på hils med alle. Jeg var med på byen og i ulike sosiale sammenhenger, men synes det var slitsomt". Også en

annen informant forteller om lignende erfaringer, og sier at: "Jeg tror synshemminga hadde mye å si for at jeg mistrivdes".

Flere studier viser imidlertid også til positive studieerfaringer blant studenter med synshemming. I Brandt (2010) blir det vist til en student med blindhet som forteller at forelesere får beskjed om at studenten er til stede og gir informasjon muntlig om hvor i presentasjonen de er. Forelesningen blir også lagt ut på nett slik at studenten kan laste den ned på forhånd. En kvalitativ studie fra Rehab Nor (2007), med et begrenset utvalg, fant også at studenter med synsnedsettelse stort sett har erfart positiv vilje fra utdanningsinstitusjonene til å tilrettelegge. Studien finner imidlertid at oppfølgingen over tid er mangelfull. Forelesere har f.eks. gjerne innledende velvilje til å kopiere opp audiovisuelt papir på forhånd eller annen tilrettelegging, men det glemmes underveis i studieløpet. Studenter kan oppleve det svært vanskelig å gjentatte ganger måtte "mase" på foreleser om dette.

3.5 Barrierer for personer med dysleksi eller lese- og skrivevansker

Personer med dysleksi eller skrive- og lesevansker vil spesielt kunne møte pedagogiske barrierer.

Brandt (2010) finner gjennom kvalitative intervjuer at flere studenter opplever at det er vanskelig å tilegne seg innholdet når de leser pensumlitteratur, og at de må bruke mye tid om de skal lese og tilegne seg pensumet på egenhånd. Forelesninger er dermed spesielt viktige for mange, slik at de ikke kun må lese pensum på egenhånd. Det er også et ønske fra studentene om å få pensumlitteratur på lydbok. Det er en fordel for flere å tilegne seg innholdet ved å lese i boken samtidig med at de hører boken bli lest høyt.

Studenter med lese- og skrivevansker eller dysleksi har ikke produksjonsrett hos NLB slik synshemmede har. De kan kun låne bøker som allerede er tilgjengelige, og kan få krav om å fremvise dokumentasjon fra en fagperson om de ønsker å bli registrert som låntaker. Studenter med dysleksi eller lese- eller skrivevansker med behov for lydbok kan dermed være avhengige av at en student som er svaksynt eller blind studerer det samme for at boken skal være tilgjengelig. I Magnus (2009) forteller en student med dysleksi og nedsatt rom- og retningssans at hun har valgt studier etter hvor det var studenter med produksjonsrett:

Jeg tok ex fil først, for der var det en blind jente. Vi tok noen fag sammen. Så fikk jeg høre at hun skulle ta sosiologi, så da måtte jeg jo prøve å hive meg på det, jeg og da.

Studenten ønsket egentlig å studere pedagogikk, men det ble sosiologi, fordi der fantes det tilgjengelig litteratur som hun kunne låne fra NLB. Studenten brukte flere semestre på å jobbe frem samme produksjonsrettighet som blinde og svaksynte.

Brandt (2010) beskriver et eksempel på et lærested som har løst manglende produksjonsrett ved at tilretteleggingstjenesten har et system for skanning av

studielitteratur for dyslektikere og for svaksynte. I samme studie blir det funnet at studenter med dysleksi og lese- eller skrivevansker kan være usikre på hvilken tilgang de har på nødvendig litteratur. Studentene uttrykker at de er usikre på om pensum finnes som lydbok og om de kan låne dem. Manglende informasjon om mulig tilrettelegging kan dermed også utgjøre en barriere for studentene.

Behov for formidling via lyd gjelder ikke kun pensumlitteratur, men også ved annen skriftliggjøring, slik som eksamensoppgaver eller forelesningsnotater. I Brandt (2010) blir det vist til eksempel på en student som selv spør sine forelesere om å lese inn eksamensoppgaver på lyd. Studenten forteller også at en del av tilretteleggingen på eksamen er at faglærer leser gjennom besvarelsen til studenten umiddelbart etter at besvarelsen er levert og ber studenten forklare muntlig der besvarelsen er uklar eller der det er ufullstendige setninger. Studenten uttrykker at gjennom denne formen for tilrettelegging får vedkommende vist sin kunnskap.

Som nevnt for andre former funksjonsnedsettelse, er det ulik praksis ved lærestedene om det er mulig å få forelesninger og annen informasjon som lydopptak. Noen læresteder har kurs i akademisk skriving og studieteknikk som kan avhjelpe noe. Digitale læringsplattformer og ressurser vil også kunne være til hjelp for noen, mens de kan utgjøre en stor utfordring for andre som ikke mestrer verktøyet .

3.6 Barrierer for personer med kognitiv funksjonsnedsettelse

Personer med kognitiv funksjonsnedsettelse kan oppleve barrierer i det pedagogiske læringsmiljøet, ha utfordringer med informasjon og i boligsituasjonen. Sosiale utfordringer kan også være en betydelig barriere.

Mange ulike brukergrupper kan ha kognitive problemer. Det kan skyldes medfødte forhold, som Cerebral Parese, ADHD, Asperger syndrom, ervervede skader som traumatiske hodeskader eller sykdommer som hjerneslag, psykisk sykdom, Multippel Sklerose og demens.

I levekårsundersøkelsen finner NTNU (2009) at personer med psykiske vansker i gjennomsnitt har et høyt utdanningsnivå sammenlignet med andre funksjonsnedsettelse (31 prosent har høyere utdanning), mens personer med kognitive vansker i gjennomsnitt har et lavt utdanningsnivå (13 prosent har høyere utdanning). Det er vanlig at personer med kognitive funksjonsnedsettelse har psykiske tilleggsvansker. Dette gjelder også generelt for personer med funksjonsnedsettelse. Tall fra SSB viser at 49 prosent av personer med andre former for funksjonsnedsettelse har betydelige psykiske vansker (Levekårsundersøkelsen om helse). Til sammenligning er tallet blant den øvrige befolkningen på 12 prosent.

3.6.1 Barrierer for personer med psykososiale funksjonsnedsettelse

Selv om flere undersøkelser viser at personer med høyere utdanning har en lavere sannsynlighet for psykiske lidelser, blant annet kroniske plager, angst og depresjon (se FHI 2009) er det likevel trolig at personer med psykiske lidelser utgjør en betydelig andel av personer med "nedsatt funksjonsevne" som tar høyere utdanning.⁵

En undersøkelse fra USA viser at svært mange kunne tatt høyere utdanning og dermed bidratt i arbeidsmarkedet om de hadde fått behandling for sin psykiske lidelse (Kessler m.fl 1995). Andelen med psykiske lidelser som er i jobb er høyere i Norge enn i USA, men blant personer som faller ut av arbeidslivet, utgjør personer med psykiske lidelser en stor og økende gruppe.⁶ Over 30 prosent av uføretrygdete er uføretrygdet som følge av en psykisk lidelse. NTNU (2009) viser at selv om personer med psykiske vansker har relativt høy utdanning, er de sammen med personer med kognitive vansker gruppen med lavest sannsynlighet for yrkesaktivitet, sammenlignet med andre funksjonsnedsettelse.

Forskning viser at hensiktsmessig støtte og behandling kan bidra til å gjøre funksjonsevnen større. Individuell jobb- og utdanningsstøtte (SE) er eksempler på programmer som kan øke sannsynligheten for at personer med psykiske lidelser kan fungere i jobb eller utdanning (se Pratt m.fl. 1999; Unger 1998). Utdanningsstøtten kan innebære opplæring i studieteknikk, bygging av sosialt nettverk, gi karriereveiledning og støtte. Gjennom tilrettelegging kan man redusere barrierer som personer opplever i høyere utdanning.

Barrierer for personer med psykiske vansker kan være de samme som for andre funksjonsnedsettelse. I en amerikansk studie av Collins og Mowbray (2005) ble det sendt ut en spørreundersøkelse til administrativt ansatte med ansvar for tilrettelegging. Her kommer det frem at studenter med psykiske lidelser møter barrierer i manglende kompetanse hos personell og ikke-spesialiserte servicekontor, dårlig bosituasjon og manglende hjelp til administrative prosesser som registrering/oppmelding til fag og eksamener.

I en studie av 30 studenter med psykiske vansker i høyere utdanning i USA finner Megivern m.fl (2003) barrierer knyttet til virkninger av medisiner, manglende koordinering av støtte, stigmatisering og lav selvfølelse. Videre rapporterer studentene om utfordringer som følge av sosial isolasjon, finansielle problemer, psykiske symptomer og at de av ulike grunner ikke forteller om sykdommen til andre eller søker informasjon.

Informanter vi har intervjuet som jobber med tilrettelegging forteller at studenter med ulike former for psykososiale vansker er den gruppen som opptar mest tid. De forteller at personer kan ha angst for å møte opp på campus, og derfor kan

⁵ I en befolkningsstudie i Oslo viste Kringlen, m.fl (2001) at rundt 50 prosent har opplevd en eller annen form for psykisk lidelse en gang i løpet av livet. For kvinner er tallet enda høyere. Den samme studien finner at utbredelsen av personlighetsforstyrrelser er på 13 prosent.

⁶ <https://helsedirektoratet.no/folkeshelse/psykisk-helse-og-rus/arbeid-og-psykisk-helse>

ha behov for å møte noen utenfor campus først. Dette kan være en annen student, mentor eller tilretteleggingskonsulenter. Ofte varierer sykdomsbildet, og enkelte kan ha dårlige dager og ha behov for å få utsatt frist til f.eks. obligatoriske øvingsoppgaver. Normalt sett må dette avtales i hvert enkelt emne, og er derfor naturligvis avhengig av at fagansvarlig er fleksibel. Informanter forteller også at personer kan ha behov for støtte til planlegging.

Andre kan ha angst for store åpne rom, for å være sammen med mange eller for å sitte for tett inntil andre studenter. Den fysiske utformingen kan således bidra til utfordringer. Det er også utfordringer med å ha nok tilpassede lesesaler. Muligheten til å gå gjennom forelesningsnotater på egenhånd når man har dårlige perioder og ikke er i stand til å møte opp på forelesninger kan være viktig for personer med angst.

3.6.2 Konsentrasjonsvansker, ADHD og Asperger

Studenter med konsentrasjonsvansker, ADHD eller Asperger kan møte pedagogiske barrierer, barrierer i boligsituasjon og med informasjon om tilrettelegging.

Universell skriver at unge voksne med ADHD ofte har utfordringer med planlegging og gjennomføring av ulike oppgaver fordi de sliter med manglende selvdisiplin eller andre kognitive funksjoner som gjør at de utsetter aktiviteter (Weylandt & DuPaul, 2006). Utfordringene kan være spesielt vanskelig i høyere utdanning fordi studenter i stor grad kan være overlatt til å organisere studiehverdagen selv. En studie viser at de færreste med ADHD-diagnosen fullfører innenfor normert studietid (Wolf, Simkowitz & Carlson, 2009).

Universell har intervjuet ni studenter med Asperger syndrom og ADHD i høyere utdanning. Flere hadde psykiske tilleggsvansker. Studentene rapporterte utfordringer med studieteknikk og mestring, utfordringer i det sosiale studentmiljøet og knyttet til åpenhet om diagnose. I undersøkelsen trekker personene frem mentorordningen og ressursgrupper som tiltak med stor betydning. De opplevde at tilbud om gruppesamtaler og oppfølging og bistand var nyttig. Tilrettelagt leseplass og samtale med veileder ble også trukket frem som gode tilbud. Digital tilrettelegging gjennom smartmobiler kan være et nyttig verktøy for å strukturere hverdagen og ha oversikt over planer.

I Brandt (2010) blir det funnet at de sosiale utfordringene som studentene forteller om i studiehverdagen er svært forskjellige, og omfatter alt fra boforhold til det å fungere sosialt med andre. Studenter med Asperger kan ha behov for å begrense sosial aktivitet fordi det blir for slitsomt.

Det digitale kan både oppleves som et godt hjelpemiddel. En student med Asperger forteller i Brandt (2010) at tilgang på data har stor betydning for gjennomføringen av eksamen:

Jeg blir stresset av å skrive for hånd, det er lettere for meg å holde system og orden og det har jeg lyst til å ha og det er bedre med en PC. Det er bare det jeg får. Jeg søkte om å få assistent. Sånn til å få hjelp til planlegging og sånn, men det fikk jeg ikke.

Den fysiske utformingen kan ha betydning for personer med konsentrasjonsvansker. Auditive og visuelle forstyrrelser, altså bevegelser og lyder, kan forstyrre konsentrasjonen. Det oppleves derfor for mange viktig å få leseplasser som gir minst mulig forstyrrelser. En student som er intervjuet i Brandt (2010) beskriver situasjonen slik:

Jeg har fått lesesalsplass for å tilrettelegge i studiene mine. Jeg har fått nøyaktig den lesesalsplassen jeg ville ha. Det har jeg søkt veldig spesifikt om fordi den ligger helt ideelt til for meg, jeg har også forlenget tid på eksamen, pc og enerom (Student ADHD).

Tilpassede leseplasser er et begrenset gode som ønskes av både dyslektikere, personer med psykiske vansker, Asperger eller konsentrasjonsvansker.

Brukerorganisasjoner melder også om at planlegging og gjennomføring av studentaktiviteter kan være en utfordring for personer med konsentrasjonsvansker. Spesielt det å holde fremdrift er en utfordring som mange trenger hjelp til. Dette kan være fordi man utsetter oppgaver eller fordi man overfokuserer på enkeltdeler og dermed ikke klarer å dekke hele pensum. Kurs i studieteknikk og gruppesamtaler kan bidra til at studenter med konsentrasjonsvansker lærer seg å organisere studiene på en bedre måte, og ikke minst, kan snakke om og identifisere hvilke utfordringer de har.

Andre pedagogiske barrierer for personer med konsentrasjonsvansker kan være ensidige undervisningsmetoder, som gjør at de sliter med å holde konsentrasjonen oppe. Muligheten til å få notater på forhånd blir nevnt som et viktig tilbud.

For dem som ikke klarer å holde seg til normal studieprogresjon kan reglene for studiefinansiering være en barriere, ettersom de stopper støtten til studenter som ikke har tilstrekkelig studieprogresjon. Det finnes tilbud om en ekstra måned med stipend hvis du ikke kan jobbe ved siden av, mens tilrettelegging ved manglende progresjon er begrenset.

Informasjon om tilrettelegging kan være et stor hinder for enkelte. En person med ADHD beskriver i Legard (2013) at studiested som ble valgt var det eneste som kunne opplyse om tilretteleggingsmuligheter ved psykologistudiet:

Det var nesten umulig å finne ut av mulig tilrettelegging i høyere utdanning. Det var mye mailer og ringing. Jeg hadde egentlig tenkt å studere i en annen by, og var i kontakt med flere studiesteder. Det finnes noe informasjon, men dette er fordi som er blinde, bevegelseshemmede, døve eller dysleksi. Det virker som om det bare er det som gjelder i forhold til tilrettelegging. Svarene jeg fikk var, "vi får se på behovene dine når du kommer". Svarene gjorde det ikke så mye enklere, fordi det var vanskelig å vite hva man har rettigheter til og krav på. På videregående har du rett til tilrettelegging, her virket det som om det var noe man fikk dersom man var snille med deg."

En fremtredende utfordring for studenter med Asperger syndrom er problemer med å gjennomføre aktiviteter og planer en setter seg fore, ofte omtalt som eksekutive funksjoner eller utførelsesvansker (Wolf, 2006).

Brukerorganisasjoner forteller også at det kan være vanskelig for dem å forstå den administrative informasjonen som blir gitt, for eksempel at man må betale semesteravgift, melde seg opp til undervisning og eksamen og vite hvor man skal lever øvingsoppgaver. Dette er ikke uvanlige problemer som skaper problemer.

Boligsituasjonen kan også være utfordrende for personer med Asperger fordi utleier kan synes de oppfører seg litt rart. Dette oppleves som en stor utfordring av tilretteleggingskonsulenter i dag.

3.7 Cerebral Parase

Personer med Cerebral Parase (CP) kan møte fysiske og pedagogiske barrierer. Sykdommen kan gi svært ulike symptomer: noen vil ha fysiske vansker, mens andre kan ha kognitive. Det kan også være en utfordring å skille mellom dem, for eksempel for dem som har talevansker fordi musklene ikke fungerer normalt.

Brukerorganisasjoner forteller at personer med CP kan ha vanskeligheter med å si fra om hva man trenger, og at det kan være vanskelig å få hjelp selv om man ber om det. Personer med kognitive vansker forteller at "usynlige" symptomer ofte blir møtt med mindre forståelse nettopp fordi det kan være vanskelig å observere. Flere forteller at mange med kognitive vansker holder tilbake informasjon som naturligvis gjør det vanskelig å tilby hjelp.

En typisk utfordring kan være at tilretteleggingen man får gjennom NAV, for eksempel BPA-timer, er begrenset, slik at man må prioritere når timene skal brukes. Dermed er det ikke uvanlig at sosiale aktiviteter blir begrenset ettersom man ikke får assistanse på slike arenaer.

Personer med CP kan også oppleve tretthet som gjør at den totale belastningen kan være utfordrende. Organiseringen av studiehverdagen kan være en stor barriere. Flere kan ha mange ulike tjenester som må fungere sammen, både i bolig og ved transport til studiested. En barriere kan være at ulike transportløsninger ikke henger sammen slik at man må bruke mye tid til studiestedet. Det kan derfor være behov for tilpassede studier, gjerne på deltid eller ved å få lengre tid. Praksisperioder kan være vanskelig å gjennomføre uten tilrettelegging og assistanse.

3.8 Barrierer ved informasjon og kunnskap om tilrettelegging

Studenter med nedsatt funksjonsevne er ofte avhengig av god tilrettelegging for å ha mulighet til å delta i utdanning på linje med andre. Studentene opplever at utformingen og praktiseringen av administrative systemer er tungvinte, at de er lite tilpasset studenter med funksjonsnedsettelse og at studentene får mye ansvar for selv å fremme egen sak i møte med byråkratiet. De skal på papiret kunne overlate til utdanningsinstitusjonene å søke om tilpasninger, men det er imidlertid ikke alltid det skjer (Grue og Roa, 2013). Studentene oppgir også at

de selv synes det er vanskelig å få oversikt over hva man har rett på og hvilke muligheter som er av tilrettelegging på studiesteder.

Forskningen viser at det ikke er uvanlig at studenter må forhandle frem individuelle løsninger, gjerne i møte med lite løsningsorienterte konsulenter ved studiesteder. Vi kan ikke vise til systematiske undersøkelser av holdninger til funksjonshemmede blant akademiske eller administrative ansatte, men det er åpenbart at manglende kunnskap og fordommer kan forekomme, og være til hinder for studenter. I en utenlandsk studie av studenter med og uten funksjonsnedsettelse svarte halvparten av studentene med funksjonsnedsettelse at de opplevde å bli hørt av administrative ansatte, men bare 25 prosent opplevde at ansatte var villige til å iverksette tiltak (Sachs og Schreuer, 2011). Hong (2015) finner at administrative ansatte kan ha lavere forventninger til studenter med funksjonsnedsettelse. Hun finner også at ansatte kan ha lite kunnskap om funksjonsnedsettelse og bidra lite til å hjelpe studentene med å oppfylle sine ønsker. Veiledere kan ha begrenset kunnskap om lovverk og faktiske muligheter for tilrettelegging. Grue og Roa (2013, 159) har vist til lignende situasjoner i Norge.

I Brandt (2010) blir studenter med funksjonsnedsettelse intervjuet om sin hverdag. Få av studentene har inngående kjennskap til regelverket for tilrettelegging ved de ulike lærestedene. Noen gir uttrykk for at de er usikre på om de vet nok til å få tilretteleggingen som er tilgjengelig. Flere studenter forteller i samme studie at de har fått den informasjonen de har, gjennom lærestedenes nettsider. Studentene forteller også at de møter ansatte ved lærestedene som ikke kjenner regelverket godt nok og at de har utviklet egne strategier for å tilegne seg kjennskap til rettighetene. Mange opplever at de er overlatt til seg selv for å sikre god tilrettelegging. Studentene har fortalt at foreldrene gjennom hele utdanningsløpet fra barne- og ungdomsskole og videregående opplæring har vært "advokater" for sine barn og sørget for at barna har fått en best mulig skolegang. Mange opplever også at det er en belastning at man "alltid må be om at tilretteleggingsutstyret (for eksempel i forelesningssaler) skal brukes. For mange gir dette uønsket oppmerksomhet, og man unnlater derfor å be om det.

Studien spurte også om erfaringer med tilretteleggingstjenestene ved universiteter og høyskoler og her var det varierte erfaringer. Noen opplever at tilbudet er veldig usynlig, mens andre har fått informasjon fra lærestedet, f.eks. gjennom fadderordningen ved studiestart. AFI (2013) finner at etter at universitetene og høyskolene som følge av kvalitetsreformen måtte iverksette en egen rådgivnings- og konsulenttjeneste for funksjonshemmede, bedret situasjonen seg noe. Omtrent én tredjedel av alle studentene i AFIs spørreundersøkelse lot være å søke om tilrettelegging da de begynte med sine studier, fordi de rett og slett ikke var klar over at tilrettelegging av studiene var mulig.

3.9 Barrierer ved det sosiale studentmiljøet

Mer tid til hvile og organisering av studiehverdagen er noe som gjør at studenter får mindre tid til sosiale aktiviteter og inkludering i studentmiljøet, som vi vet har

stor betydning for studenter. Flere studier påpeker nettopp at studenter med funksjonsnedsettelse opplever at det kan være vanskelig å delta i sosiale studentaktiviteter som foregår utenom undervisningen (Sachs og Schreuer 2011).

Dette handler ikke kun om studentenes kapasitet og behov for hvile, men også at de kan møte barrierer for å delta gjennom manglende tilgjengelighet og gjennom sosial ekskludering. Opplevelser av å være stigmatisert er en sentral del av unge med funksjonsnedsettelse sine fortellinger om samhandling med andre (Grue 2001). Sosial eksklusjon kan gjøre det vanskelig å holde motivasjonen oppe i en ellers krevende studiehverdag, og kan slik påvirke studieprogresjon. Flere opplever også at avviket mellom hvordan de selv oppfatter seg og hvilke holdninger de blir møtt med fra andre, kan være vanskelig (Hong 2015). F.eks. kan de bli møtt med lavere forventninger til hva de kan få til, enn hva de selv tenker er mulig. I Brandt (2010) blir det funnet at de sosiale utfordringene som studentene forteller om i studiehverdagen er svært forskjellige, og omfatter alt fra boforhold til det å fungere sosialt med andre.

4 Resultater fra spørreundersøkelsen

Under går vi igjennom svarene fra spørreundersøkelsen. Vi presenterer funn fra hovedundersøkelsen som ble sendt ut sammen med Studiebarometeret (N=634) og tilleggsundersøkelsen (N=133) samlet.

4.1 Funksjonsnedsettelse

Tabell 4-1 Antall respondenter

	Respondenter	Prosent
Dysleksi	236	33 %
Psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser	129	18 %
Lese- og skrivevansker (annet enn dysleksi)	122	17 %
Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	98	14 %
Bevegelseshemming/fysisk funksjonsnedsettelse	72	10 %
Fordøyelsessykdom	66	9 %
Kognitiv lidelse eller skade	43	6 %
Muskel- og skjelettsykdom	40	6 %
Hørselshemmet/hørselsskade	39	5 %
Svaksynthet/synsforstyrning	30	4 %
ME/kronisk utmattelse	28	4 %
Kronisk hodepine/migrene	25	4 %
Asperger	23	3 %
Dyskalkuli	8	1 %
Blindhet	8	1 %
Døvhets	3	0,4 %
I alt	723	-

Note: Siden respondentene kunne krysse av for flere funksjonsnedsettelse, summeres ikke prosenten til 100.

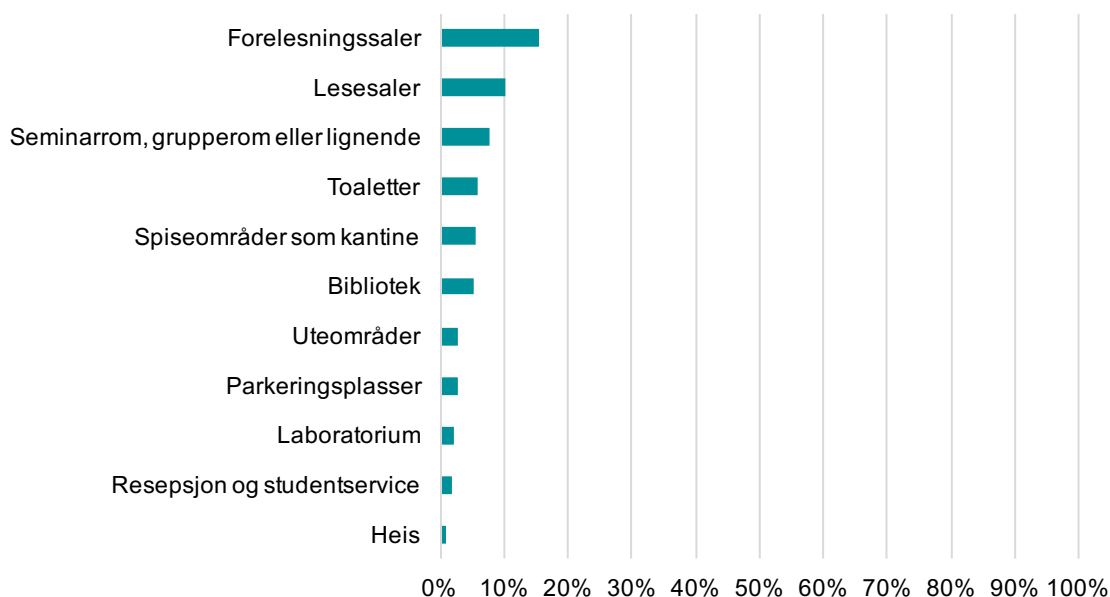
Dysleksi (33 prosent), psykososiale vansker (18 prosent), lese- og skrivevansker (annet enn dysleksi – 17 prosent) og konsentrasjonsvansker (14 prosent) er funksjonsnedsettelsene med flest svar. 10 prosent av respondentene rapporterer om bevegelseshemming/fysiske funksjonsnedsettelse, 9 prosent svarer fordøyelsessykdom, 6 prosent svarer kognitiv lidelse eller skade, 6 prosent svarer muskel- og skjelettsykdom, 5 prosent svarer hørselshemmet/hørselsskade, 4 prosent svarer svaksynt/synsforstyrning, 4 prosent svarer ME/kronisk utmattelse, 4 svarer

kronisk hodepine/migrene, 3 prosent svarer Asperger, 1 prosent svarer dyskalkuli, 1,1 prosent svarer blindhet og 0,4 prosent svarer døvhhet.

4.2 Fysiske barrierer og tilrettelegging

Figur 4-1 viser respondentenes svar på om de oppfatter at den fysiske utformingen av studiestedet utgjør en barriere for dem. Totalt svarer 27 prosent at de møter fysiske barrierer. Dette tallet er reelt sett noe lavere ettersom en god del av respondentene har krysset av for fysiske barrierer når de egentlig mente pedagogiske barrierer. For eksempel har en god del personer med dysleksi svart at de møter fysiske barrierer, når de mente at de hadde vanskeligheter med å oppfatte hva som ble sagt i forelesninger. 16 prosent svarer at utformingen av forelesningssaler utgjør en barriere, 10 prosent svarer lesesaler, 8 prosent svarer seminarrom, grupperom eller lignende, 6 prosent svarer toaletter, 6 prosent svarer spiseområder og 5 prosent svarer bibliotek. Under 3 prosent svarer at hhv. uteområder, laboratorium, parkeringsplasser, resepsjon eller studentservice og heis utgjør fysiske barrierer.⁷

Figur 4-1 Utgjør den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.

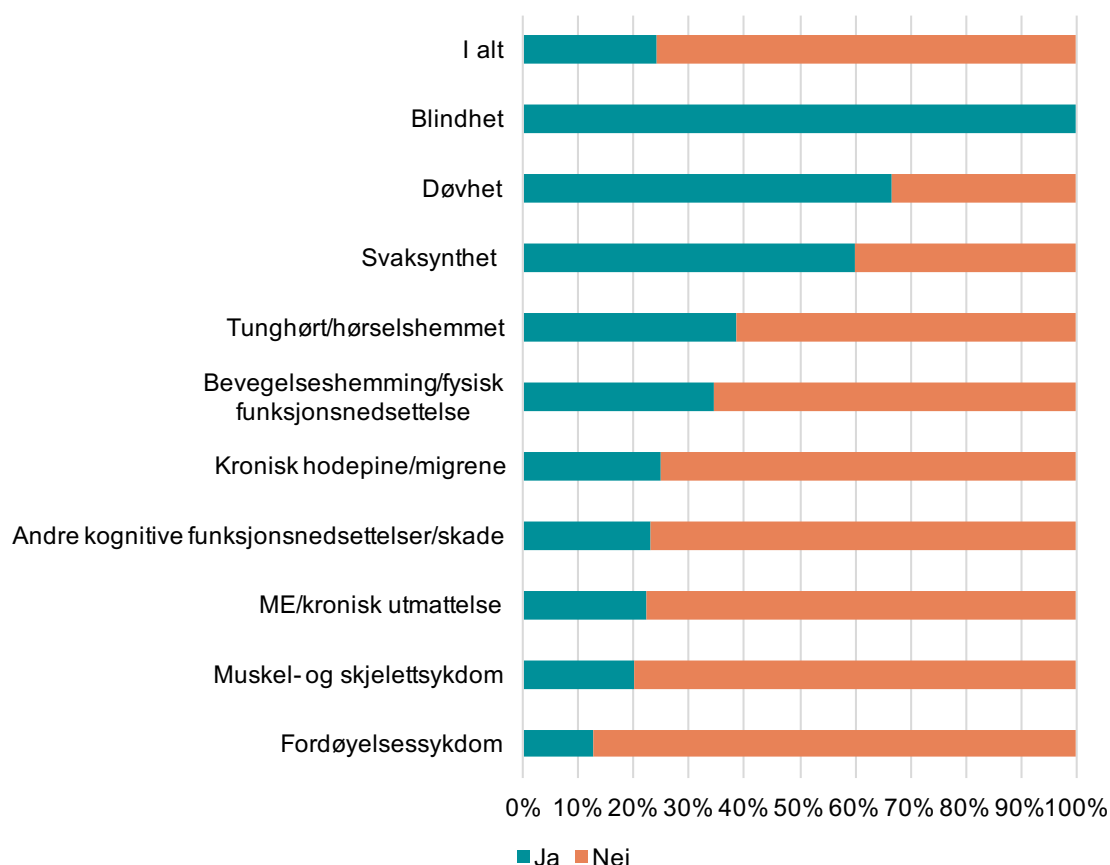

Vi har spurt respondentene som opplever fysiske barrierer om de mottar fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler. 25 prosent svarer at de får fysisk tilrettelegging eller bruker hjelpemidler. 16 personer har egen kontorplass/leseplass, 10 prosent har assistent/mentor og 8 personer får hhv. hvilerom, egen leseplass (i felles lesesal), teleslynge eller teknisk utstyr for å forsterke lyd. 6 prosent får oppbevaring av hjelpemidler og 4 prosent har reservert parkeringsplass. En del mottar også tilpasset stol eller egen plass under forelesning.

⁷ Dette inkluderer ikke svar fra blinde og svaksynte. Resultatene fra disse presenteres i senere i rapporten.

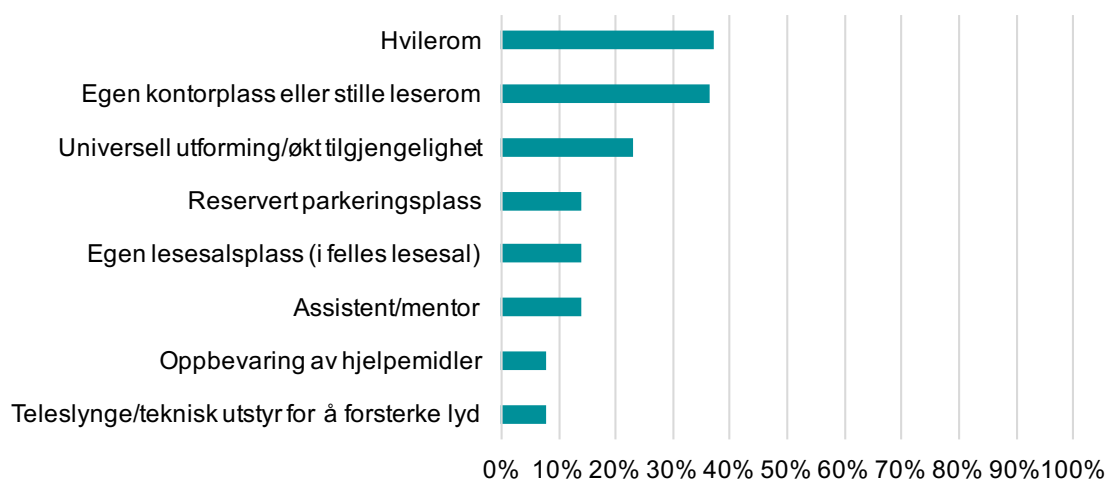
Figur 4-2 viser at det er blant studenter med blindhet (100 prosent), døvhet (66 prosent), svaksynthet (60 prosent), hørselshemming (38 prosent) og bevegelseshemming (34 prosent) hvor andelen som mottar fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler er høyest.

Figur 4-2 Har du fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene i dag?

Figur 4-3 viser respondentenes svar på om følgende tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert de fysiske barrierene for dem. 37 prosent svarer hvilerom, 36 prosent svarer egen kontor plass eller stille leserom, 23 prosent svarer universell utforming eller økt tilgjengelighet. 14 prosent svarer hhv. reservert parkeringsplass, egen lese plass (i felles lesesal) og assistent/mentor. 8 prosent svarer oppbevaring av hjelpemidler og 8 prosent svarer teleslynge eller teknisk utstyr for å forsterke lyd.

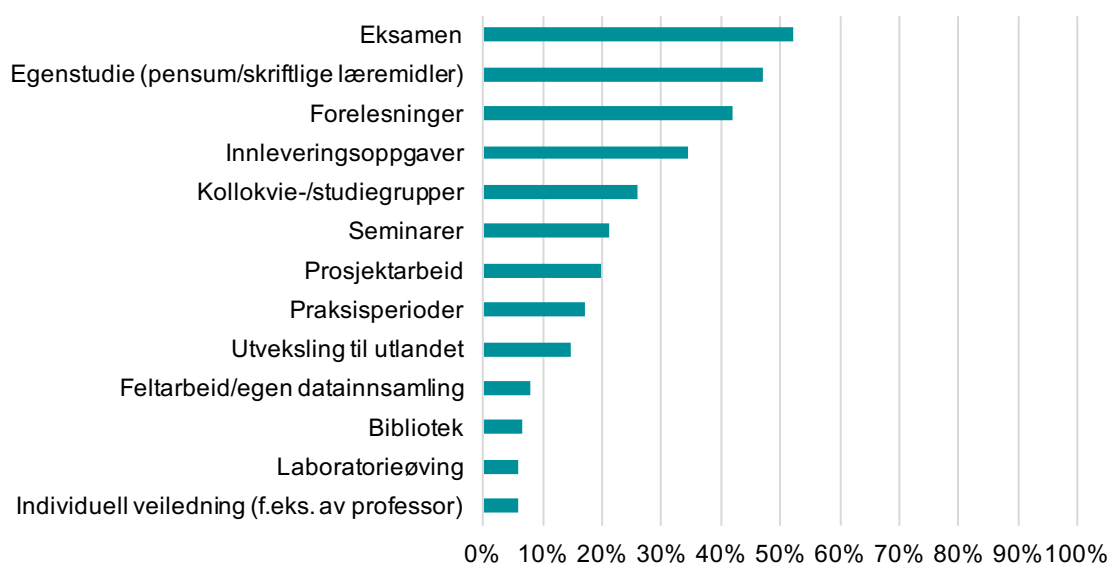
Figur 4-3 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de fysiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de fysiske barrierene for deg.

4.3 Pedagogiske barrierer og tilrettelegging

81 prosent av respondentene svarer at de møter pedagogiske barrierer som følge av sin funksjonsnedsettelse. Figur 4-4 viser at eksamen totalt sett utgjør den største barrieren (52 prosent opplever barrierer). 47 prosent svarer egenstudie (pensum/skriftlige læremidler), 41 prosent svarer forelesninger, 34 prosent svarer innleveringsoppgaver og 26 prosent svarer kollokvie-/studiegrupper. 21 prosent møter barrierer i seminarer og 20 prosent møter barrierer i prosjektarbeid.

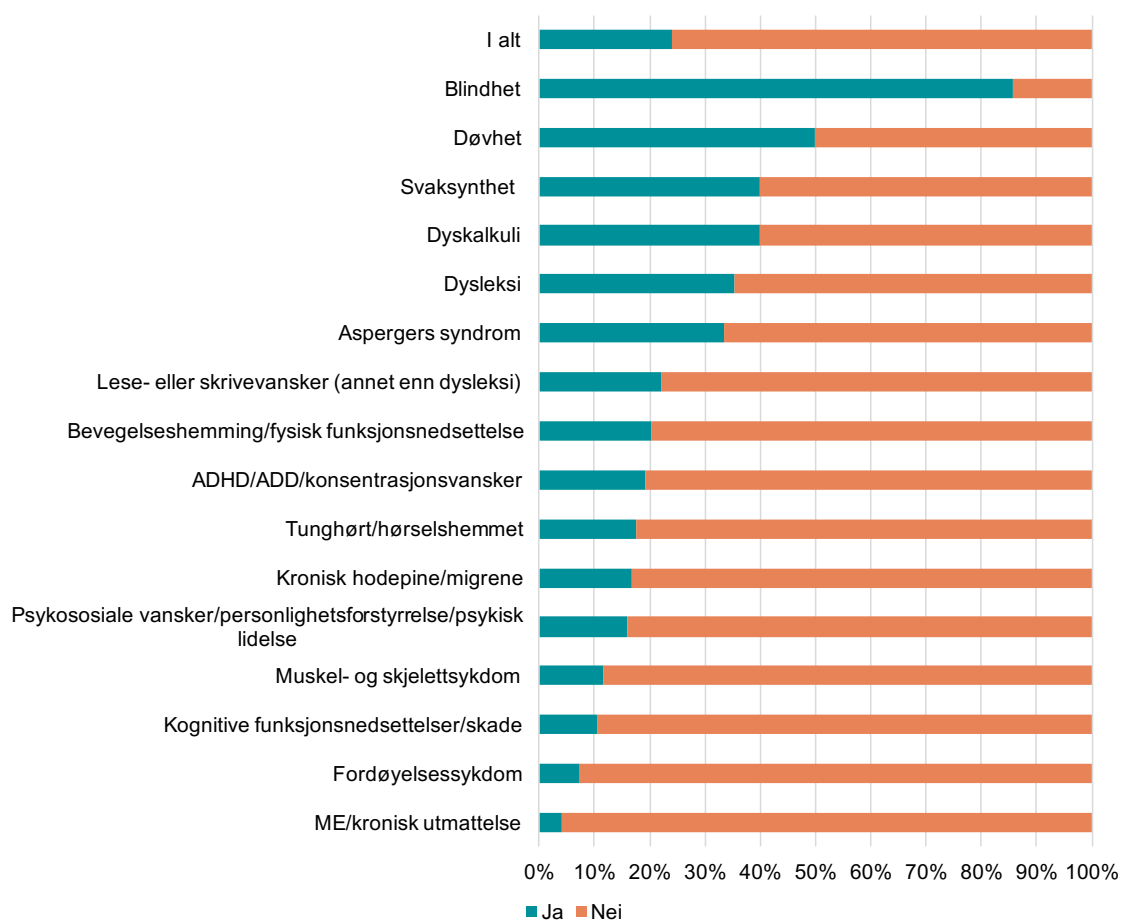
Figur 4-4 Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.

En mindre andel av respondentene møter barrierer i praksisperioder (17 prosent), utveksling til utlandet (15 prosent), feltarbeid (8 prosent), bibliotek (7 prosent), laboratorieøving (6 prosent) og individuell veiledning (6 prosent). Trolig er grunnen til at færre opplever barrierer på de sistnevnte kategoriene at disse arenaene ikke er relevante for dem.

Vi har spurt respondentene som opplever pedagogiske barrierer om de mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler. 24 prosent svarer at de får pedagogisk tilrettelegging eller bruker hjelpemidler. Figur 4-5 viser at det er blant studenter med blindhet (86 prosent), døvhet (50 prosent), svaksynthet (40 prosent), dyskalkuli (40 prosent), dysleksi (35 prosent) og Asperger (33 prosent) hvor andelen som mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler er høyest. 22 prosent av dem med lese- og skrivevansker mottar pedagogisk tilrettelegging, 20 prosent av dem med bevegelseshemming/fysisk funksjonsnedsettelse, 19 prosent av dem med konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD, 18 prosent av dem som er hørselshemmet og 17 prosent av dem med kronisk hodepine/migrene. 17 prosent av dem med psykososiale vansker mottar pedagogisk tilrettelegging, 12 prosent av dem med muskel- og skjelettsykdom, 11 prosent av dem med kognitiv funksjonsnedsettelse, 7 prosent av dem med fordøyelsessykdom og 4 prosent av dem med ME/kronisk utmattelse.

Figur 4-5 Har du pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene i dag?

Vi har stilt respondentene spørsmål om hvilke former for tilrettelegging eller hjelpemidler de får. 52 prosent av dem som oppgir å motta pedagogisk tilrettelegging svarer at de får pensum eller læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok). Ekstra tid eller bruk av data på eksamen blir også hyppig rapportert.⁸ Det er forholdsvis få som rapporterer om andre former for pedagogiske tilrettelegging. 10 prosent rapporterer om assistent, sekretær eller mentor, 9 prosent rapporterer at de får oppfølging av ansatte, 7 prosent rapporterer om individuell undervisningsplan og 7 prosent rapporterer at de får lydopptak av undervisning, og 6 prosent har reservert leseplass.

Figur 4-6 viser svar på spørsmål om hvilken tilrettelegging eller hvilke hjelpemidler som kunne redusert de pedagogiske barrierene (for respondentene som opplever barrierer). Video av undervisning (50 prosent), pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) (49 prosent), utdeling av forelesningsnotater (44 prosent) og lydopptak av undervisning (42 prosent) er det flest som svarer. 29 prosent svarer oppfølging av ansatte, 21 prosent svarer individuell undervisningsplan, 18 prosent svarer assistent, sekretær eller mentor og 17 prosent svarer eget leserom. 11 prosent svarer at reservert leseplass ville redusert barrierene.

Figur 4-6 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

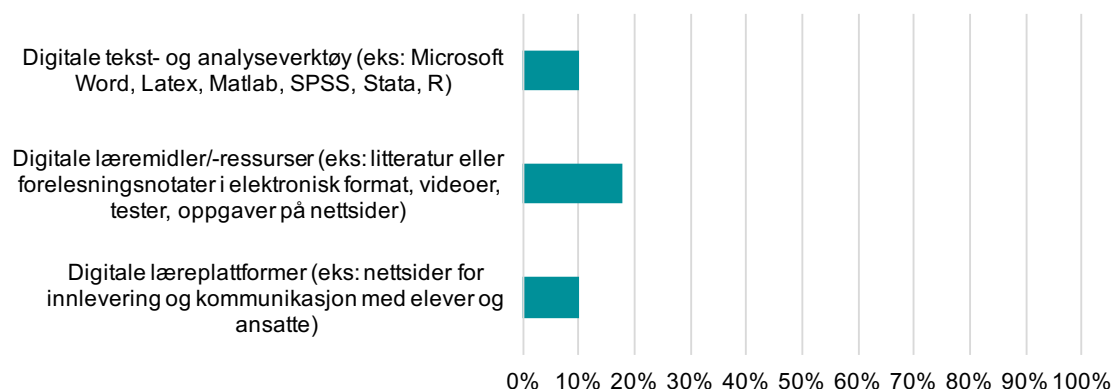
⁸ En feil i svarskjema gjør at vi ikke kan vite akkurat hvor stor andel som mottar tilrettelagt eksamen.

Generelt sett er det færre som rapporterer om at teleslynge, gruppesamtale, reservert plass på forelesning og teksting av video eller forelesning ville redusert de pedagogiske barrierene. Disse er knyttet til enkelte funksjonsnedsettelse, som vi går igjennom senere i rapporten.

4.4 Digitale barrierer og tilrettelegging

På spørsmål om respondentene opplever digitale barrierer, svarer totalt 27 prosent at de opplever en eller annen form for digitale barrierer. Figur 4-7 viser at 18 prosent av respondentene opplever barrierer i digitale læremidler (eks: litteratur eller forelesningsnotater i elektronisk format, videoer, tester, oppgaver på nettsider). 10 prosent opplever barrierer i digitale tekst- og analyseverktøy (eks: Microsoft Word, Latex, Matlab, SPSS, Stata, R), og 10 prosent svarer digitale læreplattformer (eks: nettsider for innlevering og kommunikasjons mellom elever og ansatte).

Figur 4-7 Opplever du barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for delene av det digitale læringsmiljøet hvor du opplever barrierer.

28 prosent av dem som rapporterer om digitale barrierer svarer at de mottar en eller annen form for digital tilrettelegging eller hjelpemidler. 24 personer svarer at de mottar tilgang på tilpasset datamaskin og 19 personer svarer at de har særlig tilgang til digitale læremidler/-ressurser og 6 personer har assistent/sekretær. 21 personer rapporterer om andre hjelpemidler i det digitale læringsmiljøet. De åpne svarene tyder på at en del har misforstått spørsmålet om digital tilrettelegging eller hjelpemidler. En del tolker spørsmålet til å omhandle om de mottar digitale hjelpemidler som for eksempel skal gjøre det lettere å lese, og ikke (det vi egentlig ønsket å fange opp) om de mottar digital tilrettelegging fordi de møter barrierer i de ordinære digitale verktøyene. Implikasjonen av dette er at omfanget av digital tilrettelegging egentlig er mindre enn det som fremkommer av våre resultater.

Universell utforming og særlig tilgang på digitale læremidler/-ressurser er det flest som svarer at ville redusert de digitale barrierene for dem.

4.5 Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

Respondentene fikk spørsmål om de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 74 prosent rapporterer at de ikke fikk informasjon.

71 prosent av respondentene rapporterer at deres behov for informasjon om hjelpemidler er udekket, og 73 prosent at deres behov for informasjon om tilrettelegging er udekket.

4.6 Boligbarrierer

På spørsmål om funksjonsnedsettelsen påvirker ditt boligbehov svarer 25 prosent ja. 57 prosent av disse, totalt 49 personer, svarte at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset sine behov. 30 personer svarte at det er mangel på studentboliger tilpasset sine behov.

Blant de 126 respondentene som rapporterte at de hadde søkt om, bodd i eller bor i studentbolig, svarte 31 prosent at de har opplevd barrierer i studentboligene som følge av sin funksjonsnedsettelse. 90 prosent av disse personene oppgir at økt økonomiske støtte ville redusert barrierene for dem. 48 prosent svarer at universell utforming/økt tilgjengelighet ville redusert barrierene, 38 prosent svarer at kortere avstand til studiestedet ville redusert barrierene og 33 prosent svarer kortere avstand til andre aktiviteter (butikk, trening osv.).

4.7 Årsaker og konsekvenser av barrierer

Vi stilte respondentene spørsmål om de som følge av sin funksjonsnedsettelse har måttet velge et annet studium eller studiested enn det de helst hadde ønsket. Totalt svarer 15 prosent at de har valgt et annet studium og 8 prosent svarer at de har valgt et annet studiested.

65 prosent av dem som har valgt annerledes enn de helst hadde ønsket svarer at de kunne valgt det studium eller studiested de selv hadde ønsket hvis det hadde vært bedre tilrettelagt eller bedre tilgang på hjelpemidler.

På spørsmål om de som følge av funksjonsnedsettelsen har måttet redusere studieprogresjonen, svarer 41 prosent svarer ja. 83 prosent av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

82 prosent av respondentene opplever at de må jobbe hardere/mer som følge av funksjonsnedsettelsen, og 77 prosent opplever at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere studiehverdagen.

4.8 Sosiale barrierer

Vi har også stilt respondentene spørsmål om barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet. Totalt rapporterer 68 prosent om sosiale barrierer. De mest

rapporterte sosiale barrierene er behov for hvile (48 prosent), manglende kunnskap om eller forståelse av funksjonsnedsettelsen blant studenter (28 prosent), redusert studieprogresjon (27 prosent) og dårlig økonomi (23 prosent). Både redusert studieprogresjon og dårlig økonomi kan både sosiale barrierer mot å delta i studentmiljøet og konsekvenser av de totale barrierene studentene møter. Dårlig økonomi knyttes både til manglende studieprogresjon og at det for mange er vanskelig å få til både jobb og studier.

4.9 Negative holdninger og mangelfull tilrettelegging

Tilslutt har vi stilt respondentene spørsmål om de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte eller studenter. 19 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte og 17 prosent svarer at de har opplevd negative holdninger fra studenter.

59 prosent svarer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

4.10 Dysleksi og lese- og skrivevansker.

Personer med dysleksi og lese- og skrivevansker utgjør den største gruppen av studenter med funksjonsnedsettelser. 33 prosent av respondentene oppgir å ha dysleksi og 17 prosent oppgir å ha lese- og skrivevansker (annet enn dysleksi). 4 prosent oppgir å ha både dysleksi og lese og skrivevansker. 23 prosent av dem som oppgir å ha dysleksi rapporterer også om andre funksjonsnedsettelser, utover lese- og skrivevansker. De vanligste er konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD (5,7 prosent) og psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser (4,8 prosent). De vanligste tillegg utfordringene til personer med lese- og skrivevansker, utover dysleksi, er konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD (21 prosent), psykososiale vansker (13 prosent) og kognitive lidelser (6 prosent).

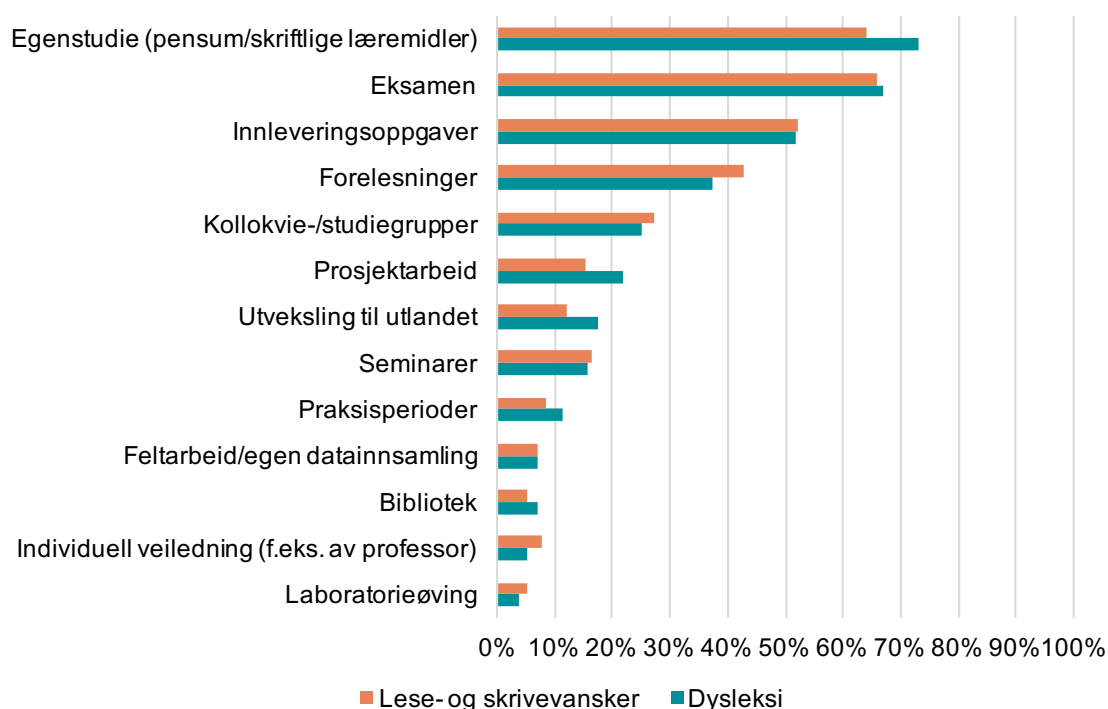
Fysiske barrierer er i liten grad relevante for personer med dysleksi og lese- og skrivevansker. I den grad den fysiske utformingen skaper utfordringer, er det først og fremst i en pedagogisk sammenheng, som for eksempel i forelesningssaler eller grupperom, hvor enkelte plasser har dårlig sikt til foreleser, noe som skaper vansker med å oppfatte alt som blir sagt. Respondenter med dysleksi eller lese- og skrivevansker forteller at de ofte synes det er vanskelig å oppfatte alt som blir sagt i undervisningssituasjonen, blant annet fordi det går for fort, fordi plansjene som vises har for mye informasjon eller for liten skrift eller fordi de ikke makter å høre og notere samtidig. Ingen respondenter med dysleksi eller lese- og skrivevansker svarer at de mottar fysisk tilrettelegging/hjelpemidler.

Pedagogiske barrierer

92 prosent av respondentene med dysleksi og 88 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker rapporterer om en eller annen form for pedagogisk

barriere. Figur 4-8 viser en oversikt over læringsarenaer der studentene opplever barrierer. Egenstudie (pensum/skiftelige læremidler), eksamen, innleverings-oppgaver og forelesninger er de arenaene der fleste opplever barrierer. 73 prosent av respondentene med dysleksi og 64 prosent av dem med lese- og skrivevansker opplever barrierer ved egenstudie. 67 prosent av respondentene med dysleksi og 66 prosent av dem med lese- og skrivevansker rapporterer at eksamen er en arena hvor de møter barrierer. Både blant dyslektikerne og blant dem med lese- og skrivevansker svarer 52 prosent at innleveringsoppgaver er en arena hvor de møter barrierer. 42 og 37 prosent av henholdsvis dem med dysleksi og lese- og skrivevansker oppgir barrierer i forelesningssituasjonen.

Figur 4-8 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Andel respondenter med dysleksi eller lese- og skrivevansker.*

Disse fire områdene dominerer også når respondentene har utdypet svarene sine i fritekst. Pensum og skriftlige læremidler er utfordrende for mange fordi de bruker lang tid på å lese og forstå. Mange forteller at de ikke makter å komme gjennom pensum.

En respondent skriver:

Det er lange pensumlister, og mye å lese som er den største barrieren [...] Siden jeg har dysleksi bruker jeg lenger tid enn andre på å lese pensumet. I tillegg blir jeg mer sliten når jeg skal lese, så jeg har en større barriere med å sette meg ned for å lese en artikkel. Selv korte artikler kan ta flere timer å komme gjennom hvis det er litt komplisert, eller ikke alt ligger til rette for at jeg skal jobbe godt.

En høy andel forteller også at engelsk pensumlitteratur er en ekstra barriere, som gjør at de bruker lengre tid. Mangelfull tilgang på oversatte bøker, lydbøker og elektronisk pensum er hjelpemidler mange av studentene savner. Ikke-lesbare elektroniske dokumenter blir også nevnt.

Når det gjelder eksamen, rapporterer mange at de sliter med å forstå oppgavetekster og at de bruker lengre tid på å bli ferdig. For mange av respondentene er det generelt sett vanskelig å skrive lengre tekster, også i form av innleveringsoppgaver. Mange sliter med å formidle budskapet de ønsker, og opplever at selv om de kan stoffet godt, blir de straffet for at teksten mangler struktur og inneholder skrivefeil. Mange ønsker muntlig eksamen som et alternativ til skriftlig eksamen.

En person skriver:

Skrev senest en hjemmeeksamen nå i vår i samme fag som min romkamerat. Jeg hjalp henne med flere ting da jeg forsto faget bedre, hadde lest mer, og vært i flere forelesninger og seminarer enn henne. Hun er derimot veldig sterk skriftlig, og jeg ikke. Hun fikk en A og jeg en C. Synes det er kjipt når det blir så store forskjeller. Har opplevd flere lignende tilfeller.

Forelesninger er utfordrende fordi studentene typisk sliter med å oppfatte og forstå det som blir sagt. Mange skriver i fritext at forelesere snakker fort og at det er vanskelig å skrive notater og forstå det som sies underveis. Power Point-undervisning nevnes som problematisk, fordi tempoet blir høyt.

Tavleundervisning kan således være enklere, fordi tempoet er saktere.

Kollokvie-/studiegrupper er også en arena som kan være vanskelig. Rundt 25 prosent av respondentene med dysleksi eller lese- og skrivevansker svarer dette. En respondent skriver om gruppearbeid at:

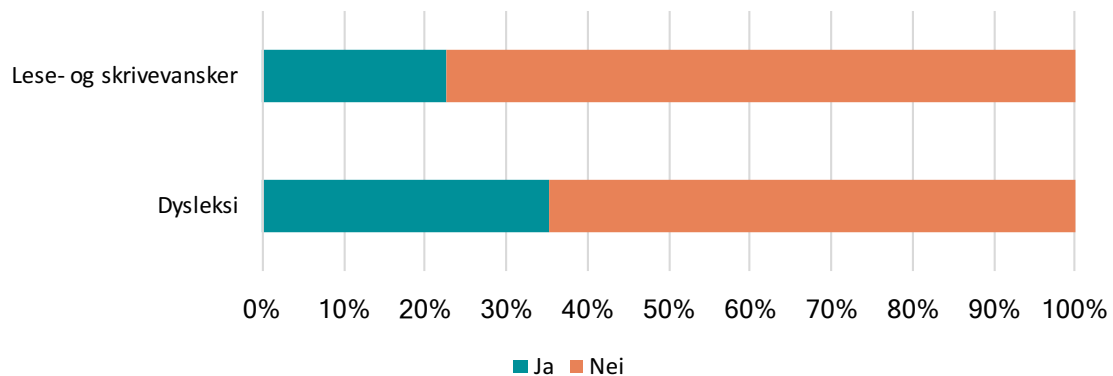
[Enkelte ganger skal] artikler leses for så å diskutere innholdet. Jeg rekker som oftest å lese en fjerdedel, og dermed blir bidraget i diskusjonen lite fra min side, og følelse av å mislykkes er stor, og en følelse av at andre synes du er uintelligent.

En annen skriver at:

Det er svært utfordrende å være en del av en gruppe som sikter seg inn på A når man har nedsatt lesehastighet og i grunnen er fornøyd med å passere.

Figur 4-9 viser om respondentene med dysleksi eller lese- og skrivevansker mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene. Et klart flertall, henholdsvis 65 prosent (dysleksi) og 78 prosent (lese- og skrivevansker) svarer at de ikke mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler.

Figur 4-9 Har du pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene i dag?

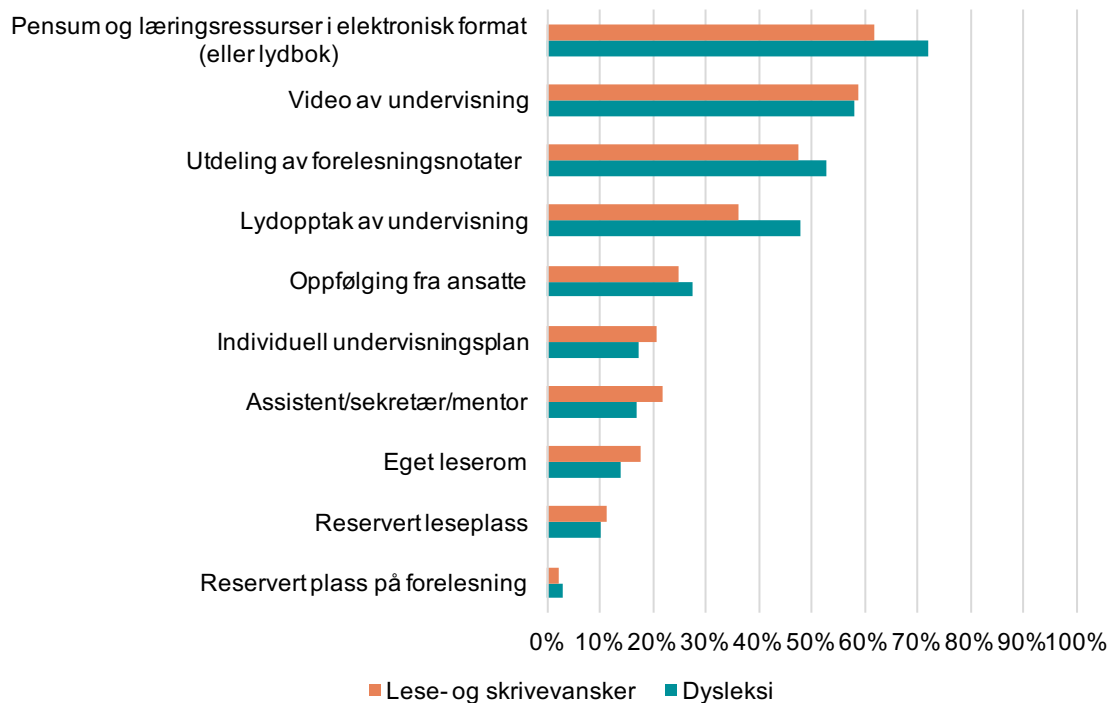

Av dem som svarer at de mottar tilrettelegging, er det *pensum og læringsressurser i elektronisk format og forlenget tid/bruk av data på eksamen* som er klart vanligst. Kun et fåtall av respondentene med dysleksi mottar andre former for tilrettelegging eller hjelpemidler som assistent/mentor/sekretær, oppfølging fra ansatte, lydopptak av forelesninger eller forelesningsnotater på forhånd. Noen får elektroniske hjelpemidler som Lingdys og lingspeak, laserpen og daisy lydbok/lydhør app. Flere forteller om liten forståelse fra konsulenter og administrativt ansatte om behov for tilrettelegging.

Vi har stilt respondentene spørsmål om hvilke typer tilrettelegging eller hjelpemidler som ville redusert barrierene de møter. Figur 4-10 viser at pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok), video eller lydopptak av undervisning og utdeling av forelesningsnotater er hjelpemidler mange av respondentene oppfatter ville redusert barrierene for dem.

Respondentene kunne i fritekst skrive ned andre tilretteleggings- eller hjelpemiddeltilbud de skulle ønsket seg. Pensum på norsk, bedre tilrettelegging av eksamen i form av i) lengre tid, ii) skrive på data eller iii) ha muntlig presentasjon, nevnes av mange. Individuell faglig veiledning eller hjelp til det skriftlige arbeidet trekkes også frem. Flere ønsker seg bedre tekniske hjelpemidler, som elektronisk penner, skrivehjelpprogrammer (programmer for rettskrivning) eller programmer for tekst til tale og tale til tekst. Enkelte trekker frem Grammarly og Lindys som programmer som flere burde få tilgang til. Andre forteller at kvaliteten på lydbøker er dårlig.

Figur 4-10 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

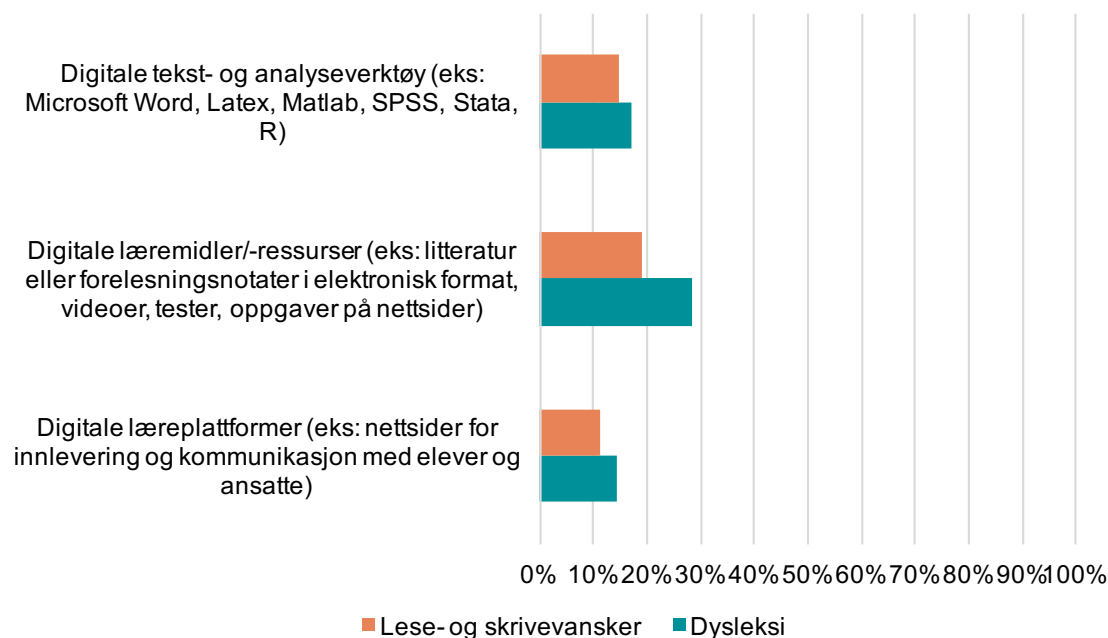
Digitale barrierer

På spørsmål om digitale barrierer svarer 40 prosent av respondentene med dysleksi og 32 prosent av dem med lese- og skrivevansker at de opplever digitale barrierer. Figur 4-11 viser at 17 prosent av dem med dysleksi opplever barrierer når de bruker digitale tekst- og analyseverktøy. Rundt 14 prosent av dem med lese- og skrivevansker opplever det samme. 28 prosent av respondentene med dysleksi opplever barrierer når de bruker digitale læremidler/-ressurser. Dette er klart høyere enn blant personer med lese- og skrivevansker (19 prosent). 14 prosent av dem med dysleksi opplever barrierer på digitale læreplattformer, mens 11 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker gjør det samme.

Enkelte trekker frem at de foretrekker papirformat fremfor elektronisk format av pensum. Også bedre og mer informasjon om digitale hjelpemidler løftes frem som viktig. Enkelte tekst- og analyseprogrammer har manglende språkkrettingsprogrammer, som for eksempel Matlab og Tex. Enkelt opplever også Blackboard som vanskelig.

Av dem som opplever digitale barrierer, svarer 36 prosent av respondentene med dysleksi og 27 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker at de mottar digital tilrettelegging i dag. Blant disse er det vanligst å ha tilgang på tilpasset eller særlig tilgang til digitale læringsressurser. Andre digitale hjelpemidler som blir brukt er programmer for opplesning av tekst til tale.

Figur 4-11 *Opplever du barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for delene av det digitale læringsmiljøet hvor du opplever barrierer.*

42 prosent av respondentene med dysleksi som opplever digitale barrierer, svarer at særlig tilgang på digitale læremidler/-ressurser ville redusert barrierene. 35 prosent svarer at universell utforming av digitale arenaer/-verktøy ville redusert barrierene. 27 prosent svarer at tilgang på tilpasset PC ville redusert barrierene.

For respondentene med lese- og skrivevansker som opplever digitale barrierer, svarer 46 prosent at særlig tilgang til digitale læremidler/-ressurser ville redusert de digitale barrierene. 43 prosent av dem svarer at universell utforming ville redusert de digitale barrierene og 27 prosent svarer at tilgang til tilpasset PC ville redusert barrierene.

Mange er kritiske til at forlenget tid på eksamen er eneste tilretteleggingsform.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

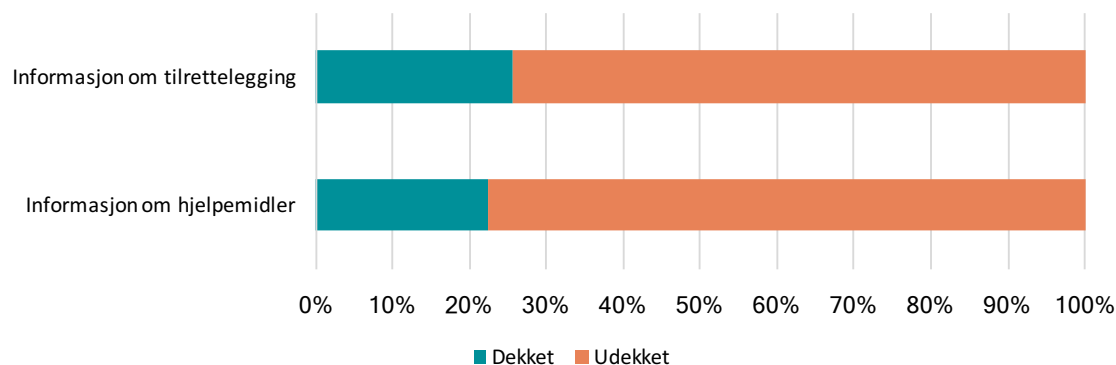
Vi har stilt respondentene spørsmål om kvaliteten på informasjonen om tilrettelegging på lærestedet.

På spørsmål om respondentene fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart/når de kom inn på studiet, svarer 81 prosent av dem med dysleksi og 75 prosent av dem med lese- og skrivevansker, nei.

Figur 4-12 viser svarene fra respondentene med dysleksi om de opplever at informasjonen de får dekker deres behov. 74 svarer at de har et udekket behov

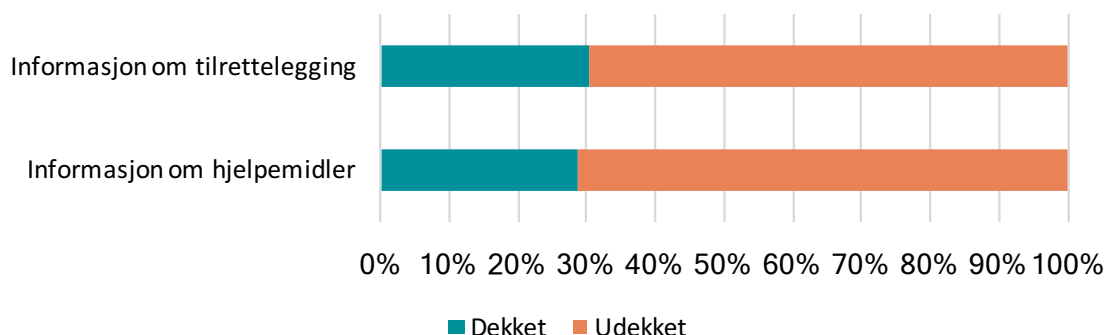
for informasjon om tilrettelegging og 78 prosent svarer at de har et udekket behov for informasjon om hjelpemidler.

Figur 4-12 *Opplever du at informasjonen du får fra studiestedet ditt dekker dine behov? Dysleksi*

Figur 4-13 viser den samme figuren for respondentene med lese- og skrivevansker. Rundt 70 prosent opplever å ha et udekket behov for informasjon, som er litt lavere enn resultatet var for dyslektikerne.

Figur 4-13 *Opplever du at informasjonen du får fra studiestedet ditt dekker dine behov? Lese- og skrivevansker*

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler er tydelig noe som engasjerer respondentene i undersøkelsen. Vi mottok svært mange og innholdsrike fritekstsvar. De fleste av beskrivelsene handler om det studentene opplever som svært begrenset informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler. Mange opplever at det er uklart hva de har krav på eller hvilke muligheter som finnes. Mange opplever også mangelfull oppfølging, blant annet ved at konsulenter ikke svarer på henvendelser eller tar tak i forespørsler om hjelpemidler. Svært mange opplever at de er helt overlatt til seg selv for å bedre læringssituasjonen sin. Få opplever at informasjonen er lett tilgjengelig. Dette oppleves som problematisk fordi det kan være vanskelig å holde frister for søknad om tilrettelegging når man ikke vet hvor og til hvem man skal henvende seg. Dette

er aktuelt på flere områder, som for eksempel tjenester hos NBL, lånekassa eller på lærestedet.

Informasjonsmøter eller informasjon på e-post om tilrettelegging og kurs i bruk av læringsressurser nevnes som tiltak for å bedre informasjonen.

Flere opplever også at koordinering av informasjon om tilrettelegging er dårlig mellom ulike aktører på lærestedet. Én respondent beskriver blant annet at vedkommende ikke fikk tilrettelagt eksamen fordi de som hadde ansvar for tilrettelegging ikke hadde oversikt over datoene for enkelteksamener, slik at prosessen for tilrettelegging ikke ble ferdiggjort da eksamensdatoen kom. Enkelte opplever at det er tilfeldig om man får informasjon.

Flere opplever også uklare retningslinjer om rettigheter til tilrettelegging og hjelpemidler. Det er mye usikkerhet om hvilken tilrettelegging man kan få, og flere føler at de må slåss for sine rettigheter. Et konkret krav som flere opplever problematisk er kravet om at dyslektikerdiagnosen skal være utredet og dokumentert siste 5 år. Flere opplevde dette som lite forståelsesfullt og frustrerende, ettersom dysleksi "ikke er noe som forsvinner".

Mange opplever rigide og kompliserte prosedyrer for tilrettelegging. En person opplevde at det tok åtte semestre før vedkommende fikk på plass tilrettelegging.

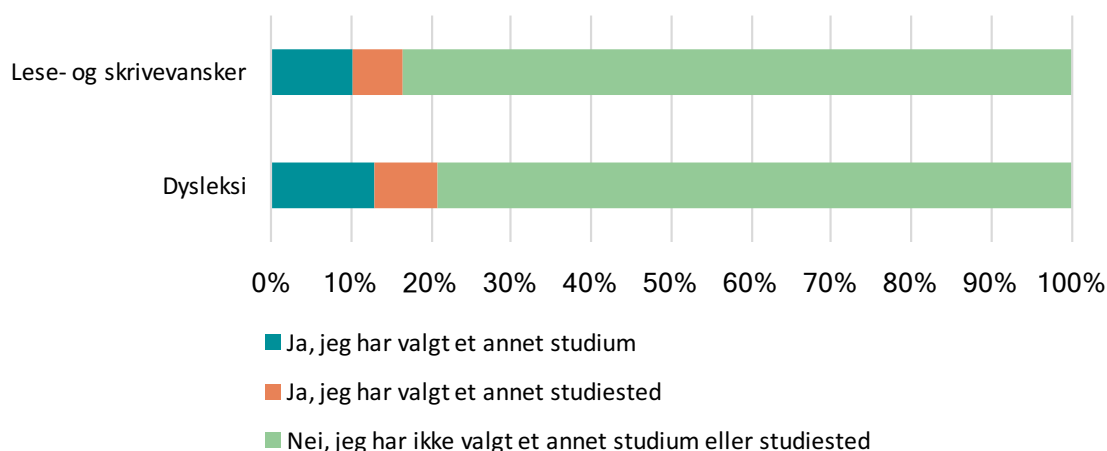
Flere beskriver også at faglærere sjelden er opplyst om tilretteleggingsmuligheter, og bør informeres bedre.

Flere opplever mangelfull informasjon om lydbøker.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

Rundt 20 prosent av respondentene med dysleksi svarer at de har valgt et annet studiested eller et annet studium fordi de har dysleksi. De øvrige svarer at de ikke har valgt et annet studium eller studie.

Figur 4-14 Har du som følge av din funksjonsnedsettelse måttet velge et annet studium eller studiested enn det du helst hadde ønsket?

Vi stilte de respondentene som svarte at de har valgt et annet studium eller studiested om de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne valgt det studium eller studiested de helst ønsket. 46 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker og 80 prosent av dem med dysleksi svarte ja.

33 prosent av respondentene med dysleksi og 38 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker rapporterte at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen.

Av respondentene som svarte at de har redusert studieprogresjonen, svarer 96 prosent av dem med dysleksi og 90 prosent av dem med lese- og skrivevansker at bedre tilrettelegging eller hjelpemidler ville økt studieprogresjonen.

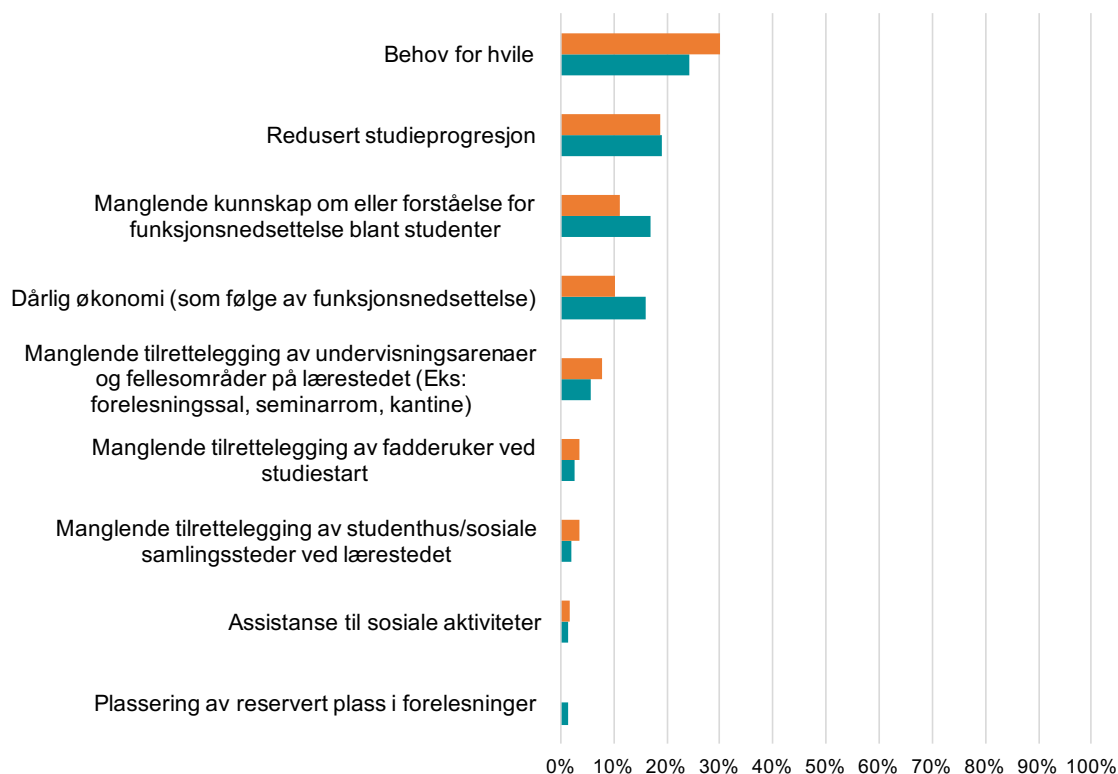
92 prosent av respondentene med dysleksi eller lese- og skrivevansker opplever at de må jobbe hardere/mer med studiene enn øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen.

På spørsmål om respondentene opplever at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen, svarer 70 prosent av respondentene med dysleksi bekreftende, mens 66 prosent av respondentene med lese- og skrivevansker gjør det samme.

Det sosiale studentmiljøet

Vi har stilt respondentene noen spørsmål om barrierer ved det sosiale studentmiljøet. 49 prosent av alle respondentene med dysleksi og lese- og skrivevansker svarer at de på en eller annen måte opplever barrierer mot å delta i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen.

Figur 4-15 Sosiale barrierer

30 prosent av dem med lese og- skrivevansker og 24 prosent av dem med dysleksi oppgir behov for hvile som årsak til sosiale barrierer. 19 prosent oppgir redusert studieprogresjon som årsak, gjelder både dyslektikere og de med lese- og skrivevansker. 17 prosent av dyslektikerne oppgir manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen som årsak, mens 11 prosent av de med lese- og skrivevansker oppgir dette. Dårlig økonomi ligger på samme nivå.

Enkelte beskriver også at svake faglige resultater fører til at få andre studenter ønsker å samarbeide. For enkelte som har alvorlig dysleksi fører nedsatt forståelse og oppfatningsevne til at de blir usikre på seg selv, noe som fører til sosiale utfordringer.

Mangelfull tilrettelegging og negative holdninger

69 prosent av dyslektikerne og 54 prosent av dem med lese- og skrivevansker svarer at de har opplevd manglende tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler. 16 prosent av dyslektikerne og 14 prosent av dem med lese- og skrivevansker rapporterer om diskriminering eller negative holdninger fra studenter, mens 18 prosent har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte.

69 prosent av respondentene med dysleksi og 54 prosent av dem med lese- og skrivevansker rapporterer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

Respondentene fikk tilslutt tilbud om å gi innspill til hvordan lærestedet kunne redusere barrierer i læringsmiljøet for dem. Respondentene beskriver tilrettelagt pensum og eksamen, lydbøker, forelesningsnotater i god tid før undervisning, bedre informasjon, støtte og oppfølging, samt individuelle studieplaner og mindre krav til studieprogresjon som tiltak enkelte ønsker.

4.11 Psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser

18 prosent av respondentene rapporterer om psykososiale vansker, psykiske lidelser eller personlighetsforstyrrelser. Flere hadde andre funksjonsnedsettelse også, hvor konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD var mest utbredt med 17 prosent. Lese- og skrivevansker (13 prosent), kognitiv lidelse eller skade (11 prosent) og fysisk funksjonsnedsettelse (10 prosent) var også relativt hyppig.

Fysiske (og psykiske) barrierer

37 av studentene med psykososiale vansker svarer at de opplever at den fysiske utformingen på en eller annen måte er en barriere for dem. Figur 4-16 viser at lesesaler og forelesningssaler er arenaene som flest opplever fysiske barrierer, hhv. 20 og 19 prosent av respondentene med psykososiale vansker.

Utfordringene er derimot forskjellig fra dem man normalt tenker på som fysiske barrierer, som for eksempel dårlig skilting eller manglede tilgang til heis.

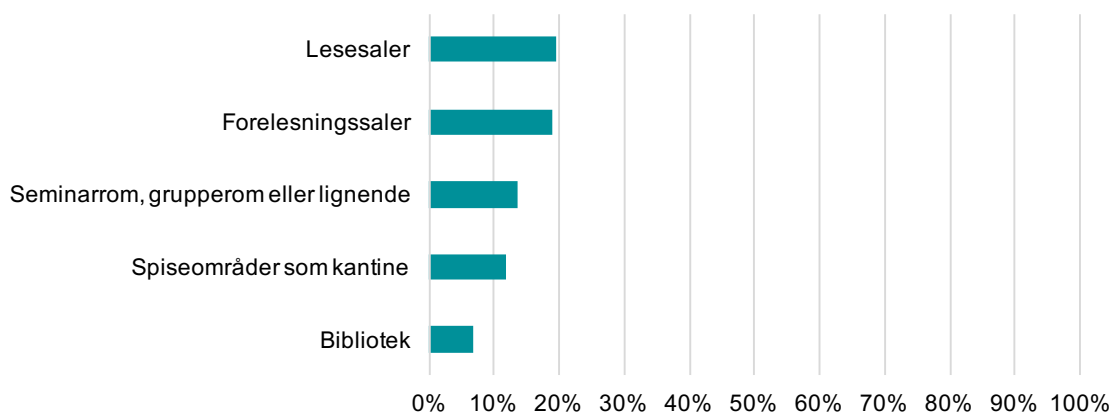
Utfordringene er nært knyttet til det psykiske og hvordan studentene håndterer ulike fysiske rom. Noen opplever lesesalene som klaustrofobiske og bråkete.

Andre har utfordringer når det er mye folk i trange omgivelser som skaper mye støy. En forteller:

Jeg sliter veldig mye med å absorbere og regulere inntrykk og støy. Det er hvilerom her, men jeg har ennå ikke turt å be om lov om å få bruke det.

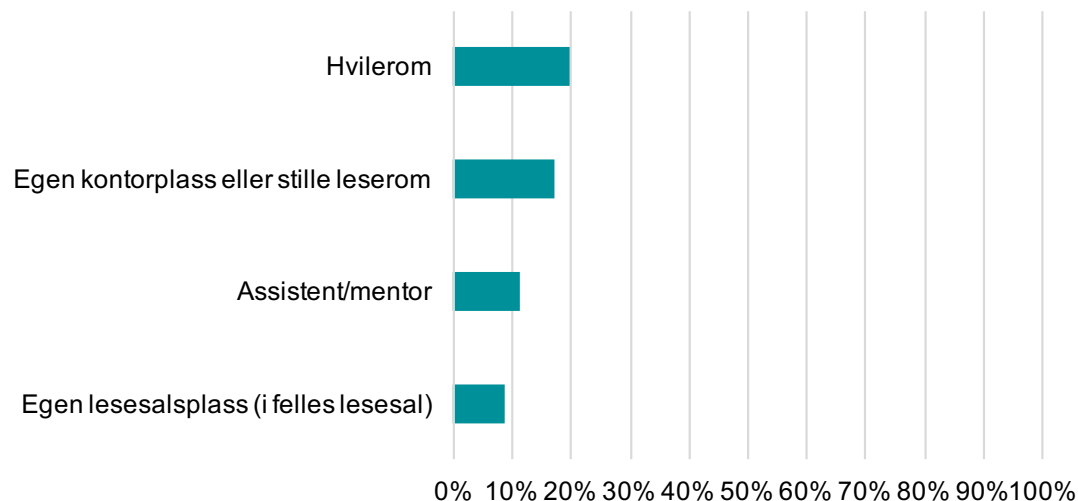
Mens andre kan oppleve store og åpne plasser som masete og nervepirrende. Generelt sett er mange følsomme for lyd og lys.

Figur 4-16 *Utgjør den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.*

Kun noen få rapporterer om at de mottar fysiske tilrettelegging og da gjerne i form av hvilerom eller egen kontorplass eller stillerom. Figur 4-17 viser at flere opplever at tilgang på hvilerom og egen kontorplass ville redusert de fysiske barrierene. Henholdsvis 19 og 17 prosent av respondentene med psykiske plager svarer dette. Også assistent/mentor (12 prosent) og egen leseplass (8 prosent) oppleves som nyttig tilrettelegging.

Figur 4-17 *Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de fysiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de fysiske barrierene for deg.*

Pedagogiske barrierer

88 prosent av respondentene med psykososiale vansker rapporterer om pedagogiske barrierer som følge av funksjonsnedsettelsen. Figur 4-18 viser arenaene hvor flest opplever pedagogiske barrierer. Over halvparten rapporterer at eksamen og forelesninger er utfordrende som følge av funksjonsnedsettelsen. Også kollokvie-/studiegrupper og egenstudie er det mange som opplever som vanskelig.

Mange opplever at sykdommen i seg selv bidrar til vanskeligheter. De kan slite med angst eller andre negative følelser, som gjør det vanskelig å konsentrere seg i undervisning, på eksamen eller når man leser. Det kan være vanskelig å ta ordet hvis man lur på noe, og fremføring løftes frem som spesielt utfordrende for dem som sliter med angst.

En person forteller:

Jeg har ingen tilrettelegging i det hele tatt. Jeg har vanskelig for å registrere, prosessere og finne en reaksjon til all informasjonen like fort som andre, spesielt på det muntlige.

Figur 4-18 Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer. Psykiske lidelser.

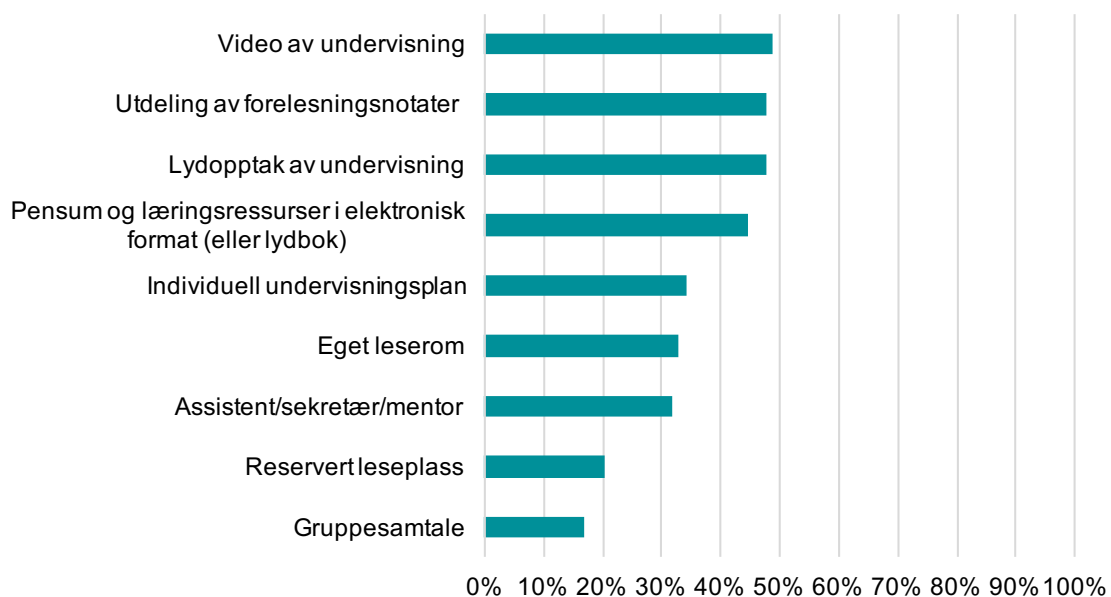
Gruppearbeid kan oppleves som slitsomt, både pga. støy og fordi man må forholde seg til andre. En forteller:

Jeg har ingen problemer med det å gå inn i en forelesning å sitte der og lytte å notere, men så fort det blir satt "forventninger" til meg blir det vanskelig. For eksempel ved gruppearbeid eller framføringer. Dette er situasjoner jeg sliter veldig med å håndtere. Jeg har venner på skolen, så jeg har det sosialt sett greit. Men i disse situasjonene hvor jeg ikke kan "flykte" når angsten slår inn så blir det vanskelig for meg. I perioder hvor vi har arbeidet med gruppearbeid så har jeg slitt veldig, jeg stresser enormt mye på grunn av det, som igjen fører til dårlig nattesøvn og matlyst. Det best tenkelige for meg hadde jo vært om jeg kunne fått jobbet alene.

15 prosent av respondentene med psykososiale vansker mottar pedagogisk tilrettelegging i studiene i dag. Dette er gjerne knyttet til andre funksjonsnedsettelse som gjør at de får pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok). Fire personer får oppfølging fra ansatte, tre får individuell undervisningsplan og tre får lydopptak av undervisning. En person har fått innvilget praksisplass i nærheten av hjemmet. Pedagogisk tilrettelegging er altså forholdsvis uvanlig for personer med psykososiale vansker.

Respondentene fikk også listet opp ulike former for hjelpemidler og tilrettelegging, og fikk spørsmål om disse kunne redusert de pedagogiske barrierene. Figur 4-19 viser at video av undervisning, utdeling av forelesningsnotater og lydopptak oppleves som nyttige tiltak. Mange av tilbakemeldingene på tilrettelegging eller hjelpemidler handler om at personer med psykososiale vansker i perioder er så dårlig at de trenger alternative undervisningsformer og et mer fleksibelt opplegg. I så henseende kan opptak fra undervisning og andre lærerressurser bidra til at de kan komme igjennom stoffet på alternative måter.

Figur 4-19 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Respondentene har fått anledning til å utdype det de opplever som pedagogiske barrierer eller mangel på pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler.

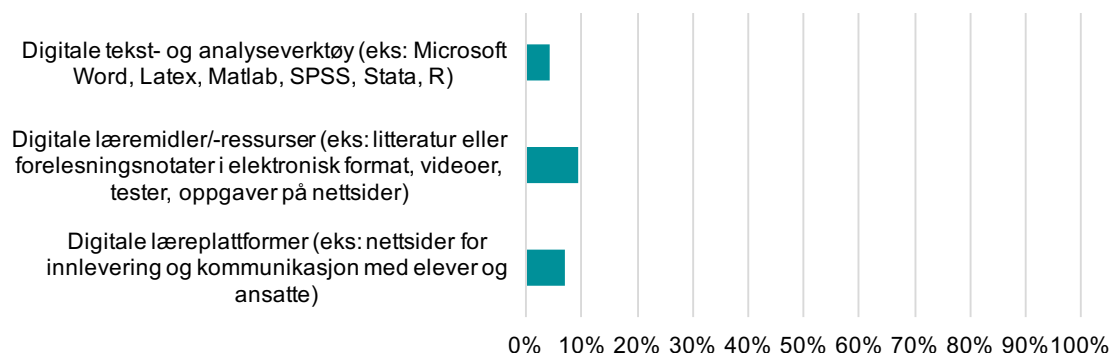
Flere kunne ønske seg tettere oppfølging og støtte fra ansatte eller fra en mentor. Flere ønsker også fleksible og individuelle opplegg. En forteller:

Jeg opplever at mange ansatte på universitetet ikke vil tilrettelegge for å ikke gi meg fordeler. Blant annet er det så å si umulig å få flyttet på eksamensdatoer hvis jeg har en dårlig dag på eksamen eller få utsatt innleveringsoppgaver. Veileder på masteroppgaven er også nøye med å ikke gi meg mer veiledning enn det jeg har krav på. Jeg har gjentatte ganger blitt kastet ut fra studiet, ikke fått levert hjemmeeksamen i tide eller fått særdeles dårlige resultater på skoleeksamen på grunn av en dårlig dag. Det virker som andre vansker enn kognitive og psykososiale vansker blir tilrettelagt mer for. Med mine kognitive vansker føler jeg at jeg blir bedømt som dum og som en dårlig student, siden jeg ikke klarer å oppnå så gode resultater som jeg føler jeg burde når jeg ikke er i form.

Digitale barrierer

På spørsmål om respondentene med psykiske vansker opplever barrierer i det digitale læringsmiljøet, er det forholdsvis få som opplever barrierer. Vanligst er utfordringer med digitale læremidler/-ressurser (9 prosent). Ingen mottar digitale hjelpemidler eller tilrettelegging som følge av funksjonsnedsettelsen.

Figur 4-20 *Opplever du barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for delene av det digitale læringsmiljøet hvor du opplever barrierer.*

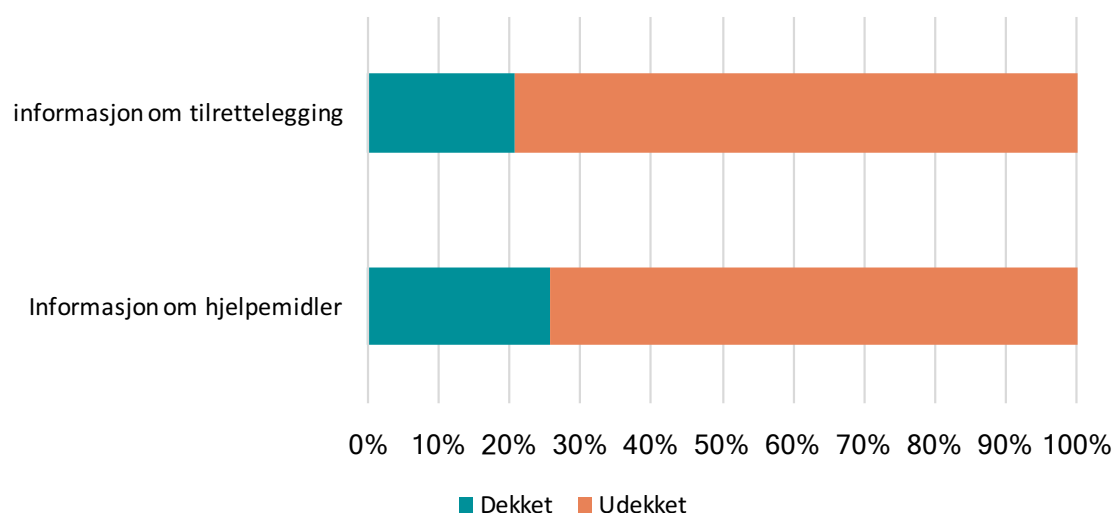
Enkelte synes det er vanskelig å lese på skjerm i forhold til på papir, og for noen fører dette til plager. Andre opplever at de digitale læringsressursene ofte er av dårlig kvalitet, for eksempel et dårlig scannet dokument. Noen har også problemer med å få oversikt over læringsplattformer, som Fronter.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

68 prosent svarer at de ikke fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart/da de kom inn på studiet.

Figur 4-21 viser svarene på om respondentene med psykososiale vansker opplever informasjonen ved studiestedet dekker deres behov. Rundt 80 prosent opplever at behovet for informasjon om tilrettelegging er udekket. Noen færre, rundt 75 prosent, opplever at behovet for informasjon om hjelpemidler er udekket. Det skal sies at mellom 20 og 25 prosent opplever at behovet er dekket, og noen forteller blant annet at nettsidene er en god kilde til informasjon. Flere forteller også at informasjonen om tilrettelagt eksamen er god, mens de ikke har fått noen informasjon om tilrettelagt undervisning.

Figur 4-21 *Opplever du at informasjonen du får fra studiestedet ditt dekker dine behov?*

Respondentene har fått anledning til å utdype hvordan de oppfatter kvaliteten på informasjonen om tilrettelegging eller hjelpemidler.

Flere beskriver det de opplever som svært mangelfull informasjon og oppfølging. Flere skulle ønske at de fikk en e-post ved studiestart som ga informasjon om tilbudet. En person skriver at:

Jeg har ikke hørt et knyst om at tilrettelegging er mulig. Tvert imot - jeg har opplevd flere ganger at jeg har blitt satt i en situasjon der det ville vært enkelt og ikke krevende eller urettferdig ovenfor de andre studentene, at undervisningspersonell kunne tilrettelagt, men de har valgt å kjøre "når du har valgt å gå på universitetet så får du forholde deg til sånn som vi gjør det her" som metode. Skal nevnes at jeg opplevde studieleder som svært behjelpelig da jeg gikk rett til henne, samtidig som faglærer virket fornærmet eller irritert av at jeg hadde gått over hodet på henne.

Mange opplever at konsulenter forteller dem at det er vanskelig å tilrettelegge for personer med psykososiale problemer, og enkelte opplever at de mer tradisjonelle fysiske funksjonsnedsettelsene blir tatt mer hensyn til.

En person skriver:

Informasjonen om tilrettelegging legges frem som om tilrettelegging kun er for dem med store vansker, gjerne medfødte problemer som [fysiske]

hemninger eller folk med kraftig psykiske vansker. Jeg identifiserer meg ikke med dette og er redd for avvisning, så jeg benytter meg ikke av noe av det det blir gitt informasjon om. Det meste trenger også legeerklæring (har jeg inntrykk av) og jeg liker ikke å gå til legen.

Mange forteller at de i stor grad er overlatt til seg selv for å søke informasjon og få på plass tiltak.

En person skriver:

Ved studiestart fylte jeg ut et skjema hvor jeg oppga at jeg har en funksjonsnedsettelse, og jeg kom med den spesifikke diagnosen. Det ville vært veldig fint hvis en studieveileder faktisk tok kontakt med meg, og viste interesse for å hjelpe meg. Slik som det er nå, må jeg ta alt initiativ selv, og jeg må kontakte en rekke personer i et byråkratisk mareritt. Det resulterer i at jeg ikke gjør noe [...].

Enkelte nevner også at de opplever at fagpersoner og administrativt ansatte opptrer ulikt overfor studentene, og at mange ikke har kunnskap om hvilken tilrettelegging lærestedet kan gi.

En person skriver:

Lærerstedet sier de har et tilbud om en mentorordning, men det er NAV som drifter denne mentorordningen. Så selv om lærerstedet sier de vil gi deg en mentor, er det ikke de som bestemmer om du får det. Og NAV gir det kun til noen få bestemte funksjonsnedsettelser. Det har faktisk virka på meg som den ikke gjelder for studenter, kun for folk i arbeidslivet. Så lærerstedet sier de har en ordning, som de ikke har!

Studentbolig

28 prosent av respondentene med psykososiale vansker svarer at funksjonsnedsettelsen påvirker deres boligbehov. Halvparten av dem, altså 14 prosent, opplever at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset deres behov. 7 prosent svarer at de opplever mangel på studentboliger tilpasset sitt behov. Enkelte gir tilbakemelding om at deres lidelse ikke gir prioritering i fordeling av studentboliger.

Av personene som har bodd i studentbolig, svarer 28 prosent at de opplevde barrierer som følge av sin funksjonsnedsettelse. Dette utgjør totalt 14 prosent av respondentene med psykososiale vansker. Økt økonomiske støtte blir oppgitt som det viktigste årsaken til å redusere barrierene i boligsituasjonen.

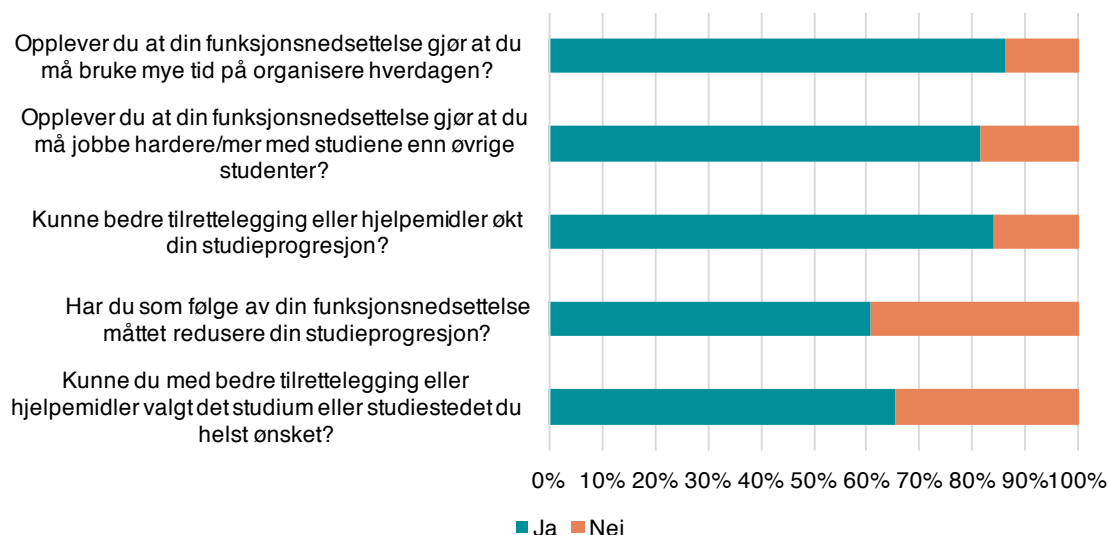
Enkelte personer med angst ønsker å bo alene, mens andre ønsker å bo sammen med andre. Noen må ha stabile boforhold og takler dårlig uventede hendelser. Noen ønsker ikke bo i høyden, mens andre reagerer på støy.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

Totalt 34 prosent av respondentene med psykososiale vansker svarer at de har valgt et annet studium (22 prosent) eller et annet studiested (12 prosent) som følge av funksjonsnedsettelsen.

Figur 4-22 viser svar på noen spørsmål om virkninger av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging. 85 prosent opplever at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen. Like over 80 prosent opplever at de må arbeide hardere enn øvrige studenter. Nesten 85 prosent svarer at bedre tilrettelegging eller hjelpemidler ville økt studieprogresjonen. Derimot svarer bare 60 prosent at de har redusert sin studieprogresjon som følge av funksjonsnedsettelsen. Av de 24 personene som hadde valgt et annet studium eller studiested som følge av funksjonsnedsettelsen, rapportere 65 prosent at de opplever at de kunne valgt det de helst ønsket hvis det var bedre tilrettelagt.

Figur 4-22 Oppfatninger om virkninger av funksjonsnedsettelse og tilrettelegging

Det sosiale studentmiljøet

Vi har stilt respondentene noen spørsmål om det sosiale studentmiljøet. 90 prosent svarer at de på en eller annen måte opplever barrierer mot å delta i studentmiljøet som følge av sine psykososiale vansker.

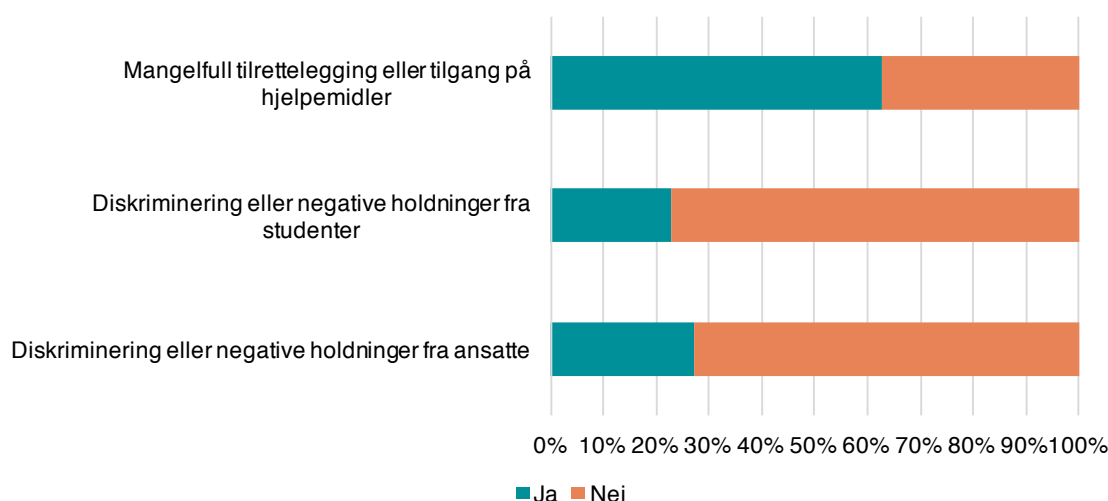
Behov for hvile (76 prosent), redusert studieprogresjon (52 prosent), manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen (48 prosent) og dårlig økonomi (39 prosent) rapporteres som de viktigste årsakene til sosiale barrierer.

Mangelfull tilrettelegging og negative holdninger

Figur 4-23 viser at over 60 prosent rapporterer om at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler. 23 og 27 prosent rapporterer om å ha opplevd diskriminering eller negative holdninger fra hhv. studenter og ansatte.

Det er også enkelte som opplever problemer i form av drikkepress, barrierer mot å delta på studentforeninger, manglende forståelse for at psykiske lidelser er en sykdom, manglende tilgang på parkeringsplasser for personer som sliter med å ta kollektivtransport og større fleksibilitet på obligatorisk oppmøte. Flere forteller om at sistnevnte krav gjør at de må redusere studieprogresjonen.

Figur 4-23 Har du opplevd følgende?

En person skriver:

I yrker som lege og tannlege er det etter min mening stort behov for folk med personlig erfaring om psykososiale lidelser og sikkert også andre funksjonsnedsettelse. Likevel er det nesten umulig for oss å følge løpet fordi det er så liten interesse for å tilrettelegge. Vi blir bare møtt med "dette er et tøft studie som ikke passer for alle". Jeg er sikker på at mange flere ville klart å følge og fullføre dette studiet om man ikke så på det som en svakhet eller uegnethet bare fordi man ikke kan følge undervisningen nøyaktig slik den er lagt opp.

4.12 Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD

14 prosent av respondentene rapporterer om konsentrasjonsvansker, ADHD eller ADD. 26 prosent av disse rapporterer også om lese- og skrivevansker, 22 prosent om psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser og 15 prosent rapporterer om dysleksi.

Fysiske barrierer

32 prosent av respondentene med konsentrasjonsvansker, ADHD eller ADD rapporterer om fysiske barrierer. Som for personer med psykiske vansker, er ikke de fysiske barrierene de møter knyttet til at de har vanskeligheter med å bevege seg, men er knyttet til hvordan den fysiske utforming påvirker læringssituasjonen.

Dette er for eksempel støy i lesesaler, eksamenslokaler og forelesninger som gjør det vanskelig å konsentrere seg. Flere nevner at de ønsker seg egen sitteplass eller stillerom når de leser eller har eksamen. Ingen av respondentene med konsentrasjonsvansker mottar fysiske hjelpemidler eller tilrettelegging.

Pedagogiske barrierer

91 prosent av dem med konsentrasjonsvansker rapporterer om pedagogiske barrierer. Figur 4-24 viser at egenstudie (61 prosent), eksamen (56 prosent), forelesninger (50 prosent) og innleveringsoppgaver (42 prosent) er arenaer hvor respondentene opplever barrierer. En tredjedel opplever også problemer med å delta kollokvie-/studiegrupper. Prosjektarbeid og seminarer er det også en god del som opplever som utfordrende (24 prosent).

Figur 4-24 Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.

Forelesninger kan være utfordrende av flere grunner. Mange opplever at foreleser går for fort fram og at man ikke klarer å forstå alt som blir sagt. Flere forteller at Power Point-undervisning går raskere og er vanskeligere enn tavleundervisning. Flere ønsker mer aktive forelesninger der studentene deltar mer.

Andre har problemer med å konsentrere seg nok til å henge med. Et typisk problem er at personer med konsentrasjonsvansker sliter med å følge med og ta notater samtidig.

En person skriver:

Kombinasjonen av ADHD og dysleksi gjør det mer eller mindre umulig å kunne ta notater under forelesning/seminar uten å helt miste tråden mens jeg skriver. Muligheten for opptak eller podcast av forelesningen ville gjort det mulig å delta aktivt uten å tenke på notater for så å kunne ta notatene etterskuddsvis.

Mange forteller også at de bruker lang tid på pensum fordi de sliter med konsentrasjon og hukommelse. Enkelte oppfatter at engelskspråklig litteratur skaper ekstra store problemer. Det mange som har problemer med å strukturere og holde oversikten over pensum. Spesielt når man har flere kurs samtidig, sliter enkelte med å holde oversikten. Noen føler de må velge mellom forelesning eller egenstudie for å kunne konsentrere seg godt nok til å mestre én av dem. På lesesalen er støy et hyppig problem som gjør det vanskelig å konsentrere seg.

Flere forteller om vanskeligheter med å organisere studiehverdagen. Enkelte opplever at informasjonsstrømmen om faglige og administrative ting er uhåndterbar, og at de blir utslitt bare av å organisere studiehverdagen. Flere har lett for å glemme bøker eller andre nødvendige læremidler, og har behov for å ha faste plasser hvor de kan legge igjen ting. Å forholde seg til andre studenter, f.eks. i gruppeoppgaver kan også være vanskelig. Enkelte opplever å bli mobbet fordi de har dårlig oversikt aktiviteter og frister.

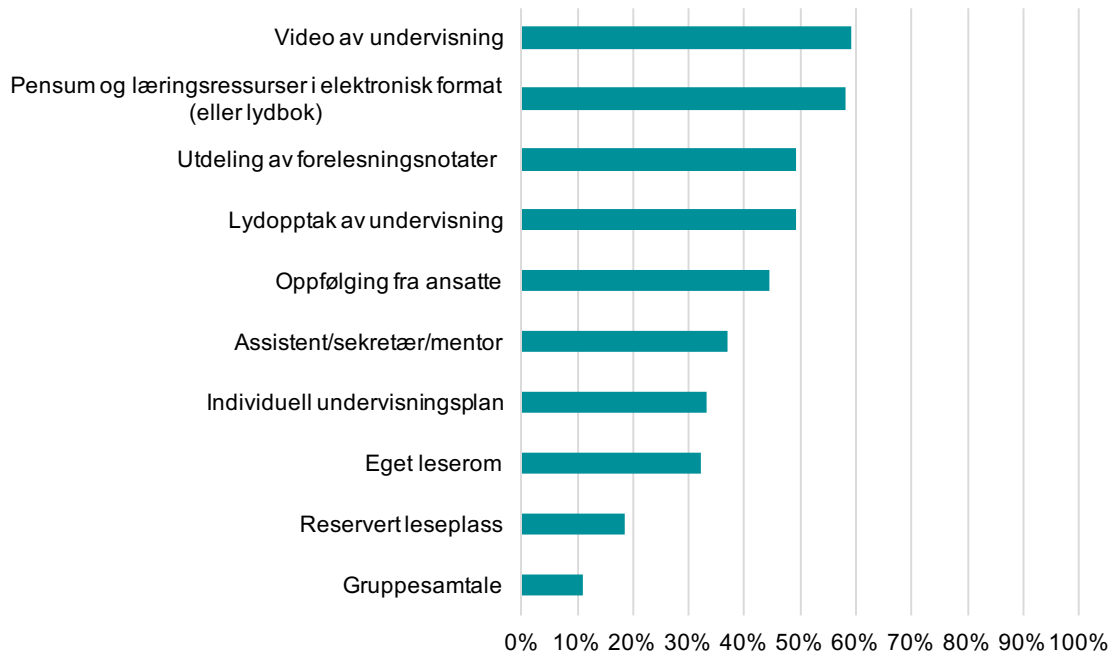
Innleveringsoppgaver er utfordrende for mange fordi de har problemer med å organisere arbeidet og konsentrere seg. Andre opplever at hjemmeeksamen og semesteroppgaver er gode alternativer til skoleeksamen. Enkelte opplever at praksisperioder kan være utfordrende fordi mange nye mennesker gjør at de mister konsentrasjonen.

18 prosent av respondentene med konsentrasjonsvansker, ADHD eller ADD rapporterer at de mottar pedagogisk tilrettelegging. Ekstra tid og data på eksamen, samt pensum og læringsressurser i elektronisk format er klart vanligst. Enkelte mottar også oppfølging av ansatte, lydopptak av forelesning og reservert leseplass.

For dem som opplever pedagogiske barrierer har vil stilt spørsmål om hvilken tilrettelegging eller hjelpemidler som ville redusert barrierene for dem. Figur 4-25 viser at video av undervisning (59 prosent), pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) (58 prosent), utdeling av forelesningsnotater (49 prosent) og lydopptak av undervisning er svarene som dominerer (49 prosent). Det er altså først og fremst læreressurser flest ønsker seg, og ikke hjelp til organisering. Rundt en tredjedel oppgir også at assistent/sekretær/mentor, individuell undervisningsplan og eget leserom ville redusert barrierene.

Figur 4-25

Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Flere forteller at de stadig ber om å få forelesningsnotater på forhånd, men at mange nekter å levere ut. Dette oppleves av mange som spesielt viktig, siden de ofte har store problemer med å både følge med på undervisningen og ta notater samtidig.

Tettere oppfølging og støtte er det flere som etterlyser. Mange opplever liten forståelse av de ansatte.

En forteller:

Jeg skulle gjerne hatt mer hjelp til å håndtere det praktiske rundt studiene. Jeg er dyktig faglig, men opplever at administrasjon av studiene kan være så utfordrende at det går utover prestasjonen min. Jeg må bruke mer tid enn andre på å planlegge studietiden min, fordi jeg må dobbelt- og trippelsjekke informasjon om frister, krav, oppmøtetider og forberedelser. Likevel hender det ofte at jeg ikke får med meg viktig informasjon, og må forberede ting i siste liten eller stille uforberedt. Jeg synes også det er utfordrende å strukturere arbeidsprosesser, og må ofte ty til våkenetter for å levere oppgaver til fristen. Jeg savner et tilbud om hjelp til å strukturere studiehverdagen og administrere de praktiske aspektene.

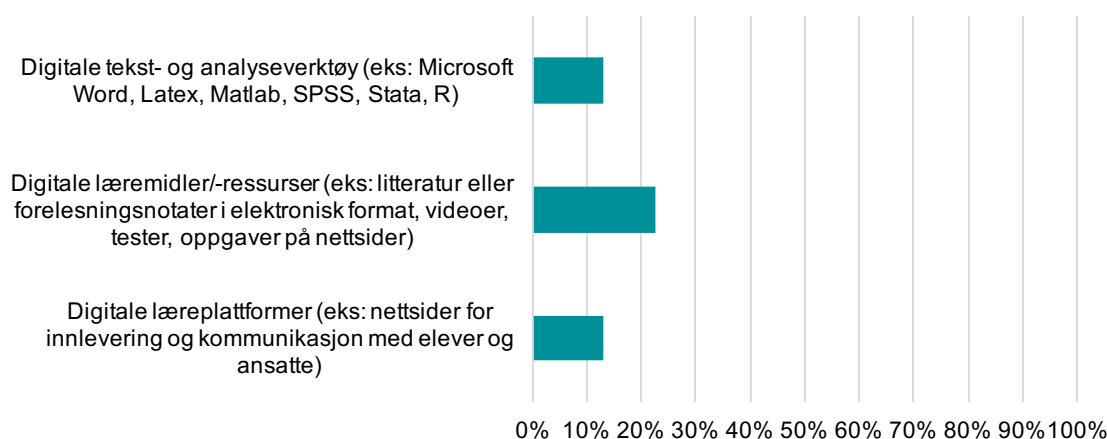
Flere nevner at individuell undervisningsplan ville vært nyttig, og større variasjon i eksamensform. Mange trekker frem muntlig som en eksamensform som er mindre krevende.

Mange er kritisk til at forlenget tid på eksamen er eneste tilretteleggingsform.

Digitale barrierer

40 prosent av personer med konsentrasjonsvansker, ADHD eller ADD rapporterer om digitale barrierer. Figur 4-26 viser at digitale læremidler er mest utfordrende (23 prosent opplever barrierer). 13 prosent av respondentene svarer at de opplever barrierer i digitale læreplattformer og med digitale tekst- og analyseverktøy.

Figur 4-26 *Opplever du barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for delene av det digitale læringsmiljøet hvor du opplever barrierer.*

Enkelte opplever at det digitale virker forstyrrende, og flere opplever at det er vanskelig å lære seg. Det oppleves for enkelte som svært ressurskrevende.

Andre forteller også at de synes det er utfordrende at det er mye informasjon på veldig mange ulike steder: på læreplattformer, på e-post, i notater, på emnesider og semestersider og i personlige meldinger. Dette fører til usikkerhet og at man dobbeltsjekker med andre for å være sikker.

Kun noen enkelte av respondentene med konsentrasjonsvansker mottar digital tilrettelegging. En person får tilpasset PC og en person har særlig tilgang til digitale læremidler.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

På spørsmål om de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart eller da de kom inn på studiet, svarer 70 prosent nei og 30 prosent ja.

Rundt 25 prosent av respondentene med konsentrasjonsvansker opplever at behovet for informasjon om hjelpemidler og tilrettelegging er dekket. 75 prosent opplever behovet som udekket.

Mange beskriver i åpne tekstsvarene det de oppfatter som lite eller fraværende informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler. Mange må bruke lang tid før de finner ut hvilke muligheter som finnes og hvilke rettigheter de har. Flere forteller at de har vært overlatt til seg selv for å bedre situasjonen sin.

En person forteller:

Jeg veit at lydbok er tilgjengelig, men synes det er vanskelig å manøvrere seg for å finne ut hvem man faktisk må kontakte. Man skulle hatt en direkte kontaktperson. Etter to telefonsamtaler uten å komme til "riktig sted" er det fort gjort at den tredje telefonsamtalen aldri blir noe av.

En annen forteller at:

Det er vanskelig å forstå hvilke papirer man må ha for å kunne motta tilbud om å skrive på data til eksamen. Spesielt om man studerer langt unna hjemlassen og det er vanskelig å få hjelp av fastlege eller fysisk kunne besøke tidligere skoler for å få fatt på dokumentasjon. Spesielt siden dokumentasjon for at man har ADHD ikke er nok.

Flere beskriver det de opplever som liten forståelse for deres utfordringer og liten velvillighet til å hjelpe. Enkelte beskriver at de ikke blir tatt på alvor og at ADHD ikke blir vurdert på lik linje med andre utfordringer. Andre har blitt rådet av ansatte til å bytte studium. Flere forteller at de opplever manglende kompetanse blant konsulentene som er ansvarlig for tilretteleggingen, og at det ofte tar lang tid før de får svar på sine henvendelser. Det kan også være en utfordring at enkelte studenter med konsentrasjonsvansker oppnår gode resultater på tross av utfordringene sine, og at lærestedet derfor ikke ser behovet deres for tilrettelegging. Flere påpeker manglende kommunikasjon mellom administrativt ansatte og vitenskapelig ansatte.

En person forteller:

Det hadde vært nyttig at undervisningspersonalet generelt hadde bedre kunnskap om ulike lærevansker, samt vilje til å ta på alvor at noen studenter faktisk har reelle behov, uten at dette nødvendigvis er synlig - for nevropsykiatriske lidelser foregår innvendig, og har ikke et spesielt utseende, og de speiles heller ikke i innleverte resultater, for det er ingen som måler hvor mye innsats som ligger bak.

Det er ganske ubehagelig å bli sammenlignet med funksjonsfriske studenter hele tiden, og stadig få høre at "alle blir jo slitne", "alle kunne trengt mer tid", "det ER tøft å ta høyere utdanning", "du må bare være mer strukturert", eller "du har jo så gode resultater, så du klarer deg nok"

Jeg vet ikke om jeg klarer meg, for jeg er så utrolig sliten!

Mange ønsker tettere oppfølging, og flere ønsker en fast kontaktperson eller en mentor de kan forholde seg til. Et forslag som kommer frem er ønske om en kartleggings-samtale der man avklarer behov for tilrettelegging.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

Kun noen enkelte av respondentene med konsentrasjonsvansker svarer at som følge av funksjonsnedsettelsen har valgt et annet studiested enn de helst hadde ønsket. 14 prosent svarer at de har valgt et annet studium enn de helst hadde ønsket. 2/3 av de som har valgt annet enn det de helst hadde ønsket svarer at de med bedre tilrettelegging kunne valgt det de hadde ønsket.

36 prosent svarer at de har redusert studieprogresjonen som følge av konsentrasjonsvansker. 90 prosent av disse svarer at bedre tilrettelegging ville økt studieprogresjonen.

76 prosent svarer at de opplever at de må jobbe hardere enn andre studenter som følge av funksjonsnedsettelsen.

80 prosent opplever at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen som følge av konsentrasjonsvansken.

Det sosiale studentmiljøet

63 prosent av respondentene med konsentrasjonsvansker opplever barrierer mot å delta i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen.

Behov for hvile (39 prosent), redusert studieprogresjon (30 prosent), dårlig økonomi (29 prosent) og manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (28 prosent) oppleves som de vanligste årsakene.

Mangelfull tilrettelegging og negative holdninger

Rundt 25 prosent har opplevde diskriminering eller negative holdninger fra studenter og ansatte.

61 prosent svarer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

Studentboliger oppleves ikke som en vesentlig barriere av personer med konsentrasjonsvansker, ADHD eller ADD.

4.13 Fysisk funksjonsnedsettelse/ bevegelseshemming

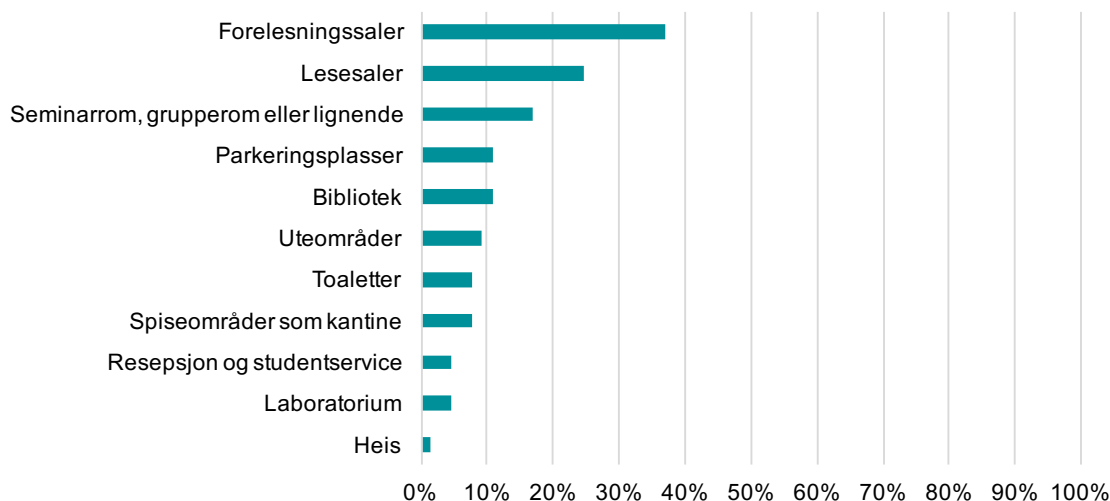
10 prosent av respondentene oppga at de hadde fysiske funksjonsnedsettelse. Flere av disse rapporterte også om tilleggsvansker, hvor psykososiale vansker (18 prosent), kognitive ledelser eller skade (11 prosent), hørselshemmet/hørselsskade (9 prosent), lese- og skrivevansker (8 prosent) og ME/kronisk utmattelse (8 prosent) var vanligst.

Fysiske barrierer

54 prosent av respondentene med fysisk funksjonsnedsettelse rapporterer at den fysiske utformingen av studiestedet er en barriere.

Figur 4-27 viser at det er forelesningssaler som flest av respondentene opplever utgjør en fysisk barriere (37 prosent). 25 prosent svarer lesesaler og 17 prosent svarer seminarrom, grupperom og lignende. 10 prosent svarer at parkeringsplasser og bibliotek utgjør fysiske barrierer som følge av funksjonsnedsettelsen.

Figur 4-27 *Utgjør den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.*

I åpne svar blir også inngangsområder og trapper uten markering nevnt som barrierer. Også det å bevege seg over store areal oppfattes som en belastning.

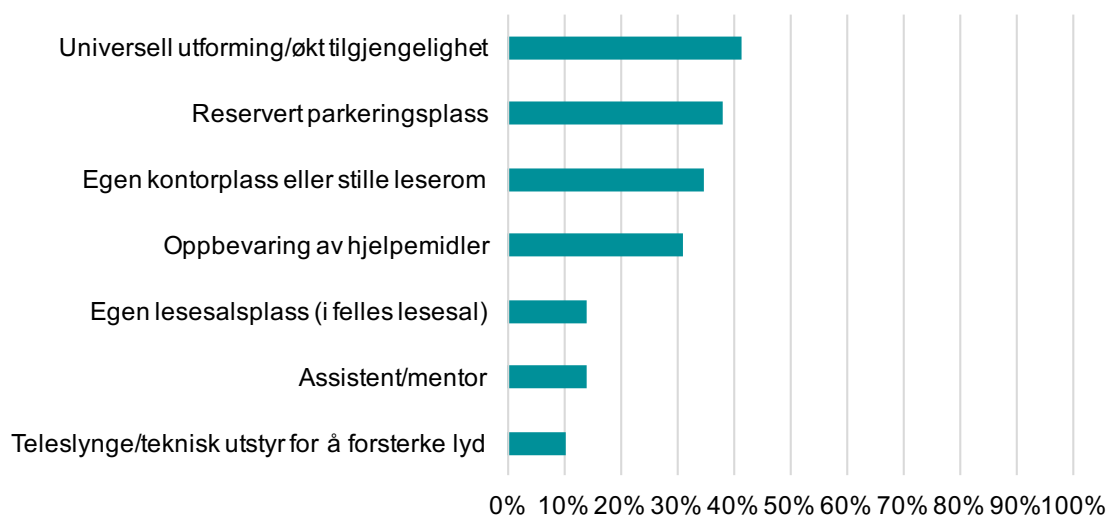
Mange trekker frem mangel på hvilerom som et omfattende problem. I undervisningsrom er det mangel på tilpassede sitteplasser som er et typisk problem, hvor man mangler tilgang på bord og stoler som kan justeres. Mange auditorier har også trinn og avsats som begrenser fremkommeligheten, eller dører som kan være utfordrende å passere. Flere forteller at det er mangel på parkeringsplasser som dessuten koster mye penger. Heiser kan være begrenset til dem med synlige funksjonshemminger, hvor man må særlig be om tilgang. Dette kan være en barriere for dem med fysiske nedsettelse som ikke ønsker oppmerksomhet om det.

En tredjedel av respondentene med fysiske funksjonsnedsettelse mottar fysiske tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene. Vanligst er å motta tilpasset stol og bord, samt tilgang til hvilerom. Mangel på hvilerom, samt manglende tilrettelegging i hvilerommene er vanlig.

Figur 4-28 viser svarene blant dem som opplever fysiske barrierer på spørsmål om hvilken tilrettelegging eller hjelpemidler som respondentene mener ville redusert barrierene for dem. 41 prosent svarer (tilgang på) hvilerom, 38 prosent svarer universell utforming/økt tilgjengelighet, 35 prosent svarer reservert parkeringsplass og 31 prosent svarer egen kontorplass eller stillerom.

Annen tilrettelegging eller hjelpemidler som blir trukket fram som ville redusert barrierene er tilpasset stol i forelesning, bedre utformede forelesningssaler, flere handicaptoaletter og strøing av uteområder.

Figur 4-28 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de fysiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de fysiske barrierene for deg.

Pedagogiske barrierer

Totalt sett svarer 77 prosent av dem med funksjonshemminger at de opplever pedagogiske barrierer.

Figur 4-29 viser at 43 prosent av respondentene svarer at eksamen og forelesninger er arenaer hvor de møter barrierer. 23 prosent svarer praksisperioder og egenstudie (pensum/skriftlige læremidler). 20 prosent opplever barrierer ved å delta i kollokvie-/studiegrupper.

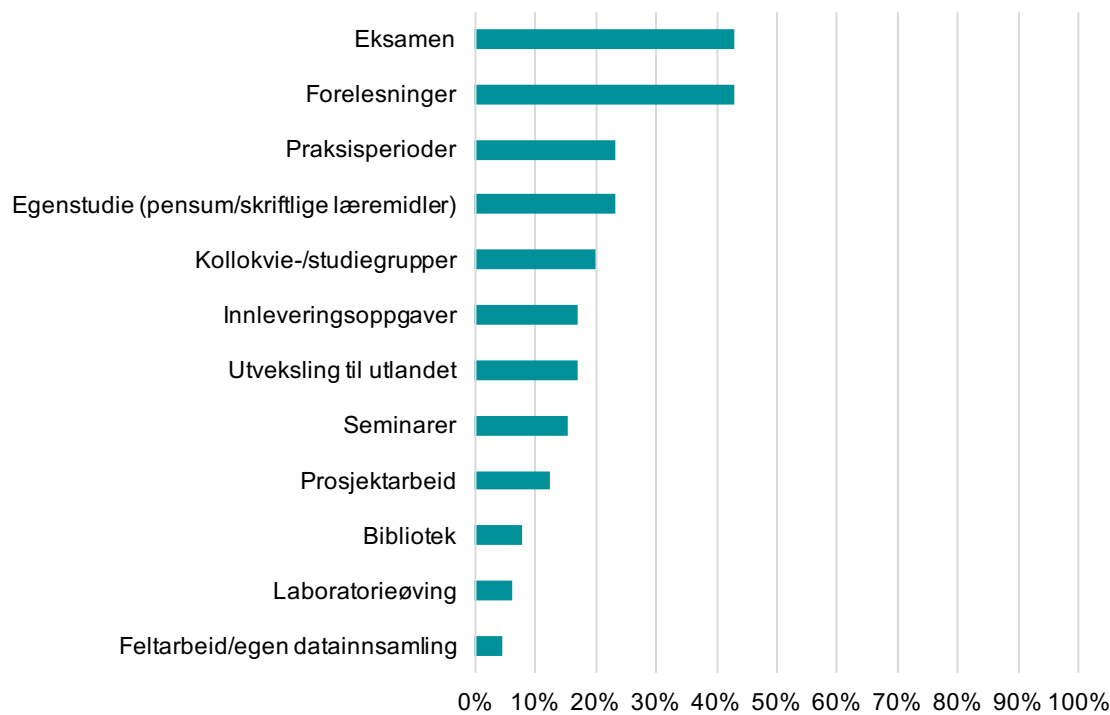
Flere er kritiske til at det er få eller ingen tilretteleggingsmuligheter på eksamen, utover lengre tid. Flere kunne ønske seg flere vurderingsformer, herunder muntlig eksamen eller hjemmeeksamen.

Praksis blir av flere beskrevet som utfordrende. Det kan være krav om fulltid for å gjennomføre praksis som er en stor utfordring for noen. Det kan også være vanskelig å få tilgang på tilrettelegging som bruk av hvilerom i praksisperioder.

For mange er det å studere fulltid i det hele tatt vanskelig. Lange dager uten pauser er en belastning, og obligatorisk oppmøte er en barriere for mange. Flere ønsker at lærestedet er mer fleksible når det gjelder oppmøte fordi det av og til kan være vanskelig å komme seg til studiestedet. Det oppfattes som belastende at mange læresteder er strenge med krav om legeerklæringer selv om man har kroniske lidelser eller fysiske funksjonsnedsettelse. Mange etterlyser video eller lydopptak som alternativer til oppmøte på forelesning.

I forelesningssituasjonen beskriver flere dårlig tilgjengelighet og lite tilpassede sitteplasser. Dette kan for enkelte føre til smerter som gjør det vanskelig å holde konsentrasjon på hva som blir undervist.

Figur 4-29 Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer. Fysisk funksjonshemming

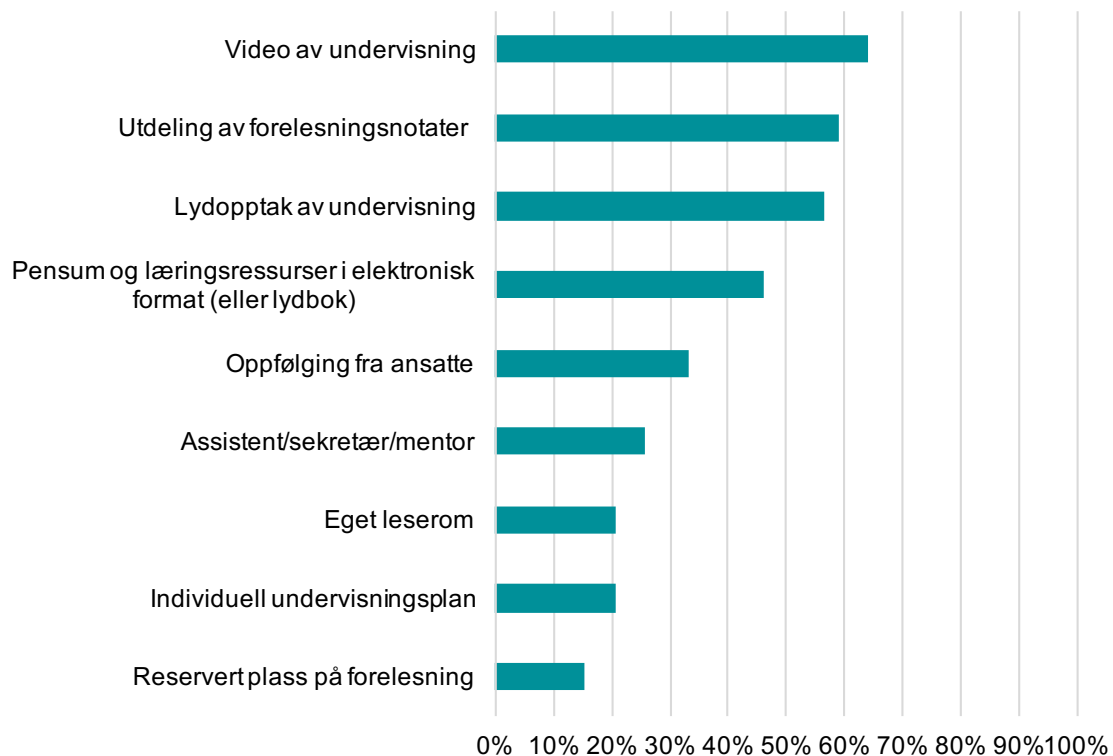

20 prosent av respondentene med fysisk funksjonsnedsettelse eller bevegelseshemming rapporterer at de mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler.

Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) er klart vanligst. Enkelte får oppfølging av ansatte og har reservert plass på forelesning. Andre nevner at de studerer på deltid.

Figur 4-30 viser svar på spørsmål om hvilken tilrettelegging eller hjelpemidler som ville redusert de pedagogiske barrierene. Video av undervisning (64 prosent), utdeling av forelesningsnotater (59 prosent) og lydopptak av undervisning (56 prosent) er tilbudene som flest svarer ville redusert barrierene. 46 prosent svarer at pensum og læreressurser i elektronisk format (eller lydbok) ville redusert barrierene. 33 prosent svarer oppfølging fra ansatte.

Figur 4-30 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Digitale barrierer

Respondentene med fysiske funksjonshemninger opplever i liten grad digitale barrierer. Det er først og fremst dem med tilleggsutfordringer som rapporterer om digitale barrierer. Digitale læremidler er først og fremst til hjelp for personer med fysiske funksjonsnedsettelse.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

Blant respondentene med fysiske funksjonsnedsettelse svarer 34 prosent at de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart eller da de kom inn på studiet.

60 prosent svarer at de opplever at de har et udekket behov om informasjon om hjelpemidler, og 68 prosent svarer at de har et udekket behov for informasjon om tilrettelegging.

Flere forteller at de opplever å være overlatt til seg selv for å skaffe informasjon og at de synes det er en barriere siden de ikke kjenner sine rettigheter. Enkelte har opplevd at når de først ber om hjelp så har lærestedet vært behjelpelig. Andre respondenter forteller at de har blitt henvist til nettsider som har vært vanskelige å forstå, og spesielt informasjon om søknadsfrister kan være forvirrende. Flere opplever at behandling av søknader kan ta svært lang tid som fører til at de går lenge uten noen form for tilrettelegging.

En person forteller:

Den eneste informasjonen jeg har er søknadsfrist for tilrettelegging på eksamen. Noe annet kjenner jeg ikke til. Jeg søkte om ekstra tid, enerom, tilpasset stol, eventuell omgjøring av skriftlig eksamen til muntlig og ekstra veiledning i forbindelse med skriftlige arbeidskrav. Jeg fikk kun svar om at ekstra tid er innvilget. Jeg har vært i kontakt med kullkoordinator, studieveileder og kontaktperson for funksjonsnedsettelse. 13 måneder senere fikk jeg muntlig beskjed om at jeg ikke får ekstra veiledning. Det er vel rimelig unødvendig med synspunkter på hvordan det kan bli bedre.

Andre forteller om det de opplever som unødvendig krav, blant annet at man må ha nye legeerklæringer for hver søknad og at man må søke om tilrettelegging hvert semester selv om man går et langt løp. Flere opplever at lærestedet fokuserer på hvor problematisk det er for dem å tilrettelegges.

Bolig

30 prosent av dem med fysiske funksjonsnedsettelse svarer at funksjonsnedsettelsen påvirker boligbehovet. Halvparten av disse svarer at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset deres behov. 38 prosent svarer at det er mangel på studentboliger tilpasset deres behov. 21 prosent av dem som har søkt om, bodd i eller bor i studentbolig, har svarer at de har opplevd barrierer som følge av sin funksjonsnedsettelse.

Økt økonomisk støtte og universell utforming er det som flest av respondentene opplever ville redusert barrierene for seg. Og kortere avstand til studiestedet og andre velferdstilbud blir oppgitt som tiltak som ville redusert barrierene.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

15 prosent svarer at de har valgt et annet studium enn det de helst hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. 10 prosent svarer at de har valgt et annet studiested. 70 prosent av disse svarer at de kunne valgt det de helst ønsket hvis tilretteleggingen eller tilgang på hjelpemidler hadde vært bedre.

50 prosent svarer at de har redusert sin studieprogresjon som følge av funksjonsnedsettelsen. 73 prosent av disse svarer at bedre tilrettelegging eller hjelpemidler ville økt studieprogresjonen.

62 prosent svarer at de opplever at de må jobbe hardere/mer med studiene enn øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen, og 80 prosent svarer at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

Vi har stilt respondentene spørsmål om de opplever barrierer mot å delta sosialt i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. 70 prosent rapporterer om at de opplever sosiale barrierer.

De vanligste årsakene til sosiale barrierer er behov for hvile (76 prosent), redusert studieprogresjon (33 prosent) og manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelse blant studenter (33 prosent). Dårlig økonomi er også forholdsvis hyppig nevnt som en årsak til sosiale barrierer (17 prosent).

Negative holdninger og manglende tilrettelegging

49 prosent av respondentene med fysisk funksjonsnedsettelse svarer at de har opplevd manglende tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

En person forteller:

Jeg har alltid stortrives i arbeidslivet (14 år), men som student har jeg ikke kunnet si det samme - det preger min generelle innstilling.

18 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte. 10 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.14 Hørselshemmet/hørselsskade

5,4 prosent av respondentene rapporterte at de var hørselshemmet eller hadde en hørselsskade. Hørselsskade innebærer at man blant annet har problemer med å tolke lyd.

20 prosent av dem med hørselshemming/-skade rapporterer også om psykososiale vansker. 15 prosent svarer at de har fysisk funksjonsnedsettelse, 20 prosent svarer dysleksi eller lese- og skrivevansker, og 10 prosent svarer kognitiv lidelse eller skade.

Fysiske barrierer

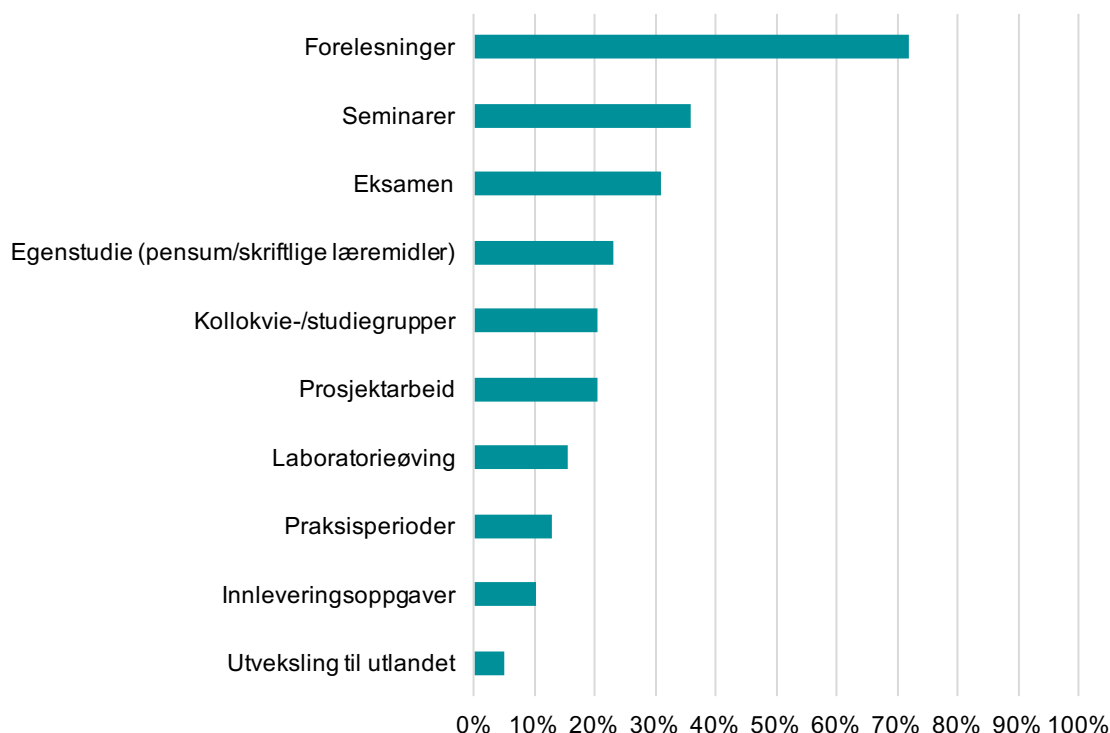
På samme måte som flere andre av funksjonsnedsettelsene er ikke de fysiske barrierene til hørselshemmede knyttet til begrenset tilgang eller muligheter for å bevege seg i rom. Eksemplene som løftes frem er hvordan den fysiske utformingen gjør det vanskelig for respondentene å høre det som blir sagt. Det kan være at utformingen av undervisningsrom gir for mye romklang eller dårlig akustikk som gjør det vanskelig å høre det som blir sagt eller at utformingen er slik at man har dårlig sikt til foreleser. Totalt sett rapporterer 59 prosent av respondentene at de møter fysiske barrierer. 49 prosent rapporterer at de møter fysiske barrierer i forelesningssaler.

Pedagogiske barrierer

87 prosent av respondentene med hørselshemming eller -skade rapporterer om pedagogiske barrierer.

Figur 4-31 viser en oversikt over læringsarenaene hvor de svarer at de møter barrierer. 72 prosent svarer forelesninger, og er læringsarenaen hvor klart flest møter barrierer. 36 prosent svarer seminarer, 31 prosent svarer eksamen, 23 prosent svarer egenstudie (pensum), 21 prosent svarer kollokvie-/studiegrupper og 21 prosent svarer prosjektarbeid.

Figur 4-31 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Typiske problemer i forelesninger er at foreleser ikke tar i bruk mikrofon eller at mikrofonen gir dårlig lyd. Mange opplever at det er ubehagelig å måtte minne foreleser på å bruk mikrofonen.

Flere forteller også at det er for få undervisningsrom med teleslynge og at utstyret ikke fungerer. Det er også problematisk å høre dialogen mellom foreleser og andre studenter i forelesningene.

For enkelte er det vanskeligere å høre forelesninger på engelsk enn norsk, og trenger derfor skriveolk. De må søke om dette i forkant, og det er naturligvis problematisk når de ikke blir informert når forelesningene er på engelsk.

Generelt oppfatter mange at undervisningsrom og lesesaler har dårlig akustikk og mye støy. Gruppearbeid kan også være utfordrende ettersom det kan bli mange som prater samtidig.

Kun 18 prosent av respondentene som opplever pedagogiske barrierer rapporterer om tilrettelegging eller hjelpemidler. Vanligst er teleslynge, skriveolk og mikrofon.⁹

Figur 4-32 viser svar på spørsmål om hvilken type tilrettelegging eller hjelpemidler som ville redusert barrierene for dem som opplever barrierer. 64

⁹ En mikrofontype som nevnes er Roger Pen, som er en trådløs mikrofon som er koblet til et høreapparat og som kan plasseres ved lydkilden.

prosent svarer at tilgang på teleslynge/utstyr for å forsterke lyd hadde redusert barrierene. 58 prosent svarer video av undervisning og det samme svarer lydopptak av undervisning. 52 prosent svarer utdeling av forelesningsnotater og 39 prosent svarer teksting av video/eller forelesning. 30 prosent svarer oppfølging av ansatte.

Figur 4-32 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Digitale barrierer

18 prosent av respondentene med hørselshemming svarer at de opplever barriere i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Det er først og fremst digitale læremidler, som f.eks. videoer uten teksting som kan være et problem. Universell utforming av digitale læremidler blir trukket fra som noe som vil redusere barrierene for personer med hørselshemming eller -skade.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

83 prosent svarer at de ikke fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 74 prosent svarer at behovet for informasjon om hjelpemidler er udekket, og 68 prosent svarer at behovet for informasjon om tilrettelegging er udekket.

Flere forteller at informasjonen om hva som tilbys av tilrettelegging er lite tilgjengelig eller at informasjonen er knapp. Som for andre funksjonsnedsettelse, opplever respondentene at de selv må oppsøke og finne ut hvilke muligheter de har, som oppleves som krevende. Kommunikasjonen mellom administrasjon og faglig ansatte kan være dårlig, og enkelte opplever å møte liten forståelse hos forelesere.

En person forteller:

Jeg tror studieledelsen bør sette seg inn i problematikken omkring funksjonshemming. Dette har sannsynligvis ikke vært et problem før, og jeg har møtt stor forståelse fra forelesere når jeg har meldt mine behov. Men det finnes sannsynligvis flere studenter med hørselsproblemer og som ikke er klar over dette og som sliter mer enn nødvendig uten å vite at de nettopp gjør det.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

17 prosent svarer at de har valgt et annet studium og 8 prosent svarer at de har valgt et annet studiested enn det de helst hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. Halvparten oppfatter at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne valgt det de helst ønsket.

31 prosent svarer at de har måttet redusere studieprogresjonen som følge av hørselshemmingen. 80 prosent av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne hatt økt studieprogresjon.

72 prosent oppfatter at de må jobbe hardere/mer med studiene enn øvrige studenter som følge av hørselshemmingen. 56 prosent oppfatter at de må bruke mye tid på å organisere studiehverdagen som følge av funksjonsnedsettelsen.

Det sosiale studentmiljøet

80 prosent av respondentene med hørselshemming/-skade rapporterer at de opplever barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet som følge av sin funksjonsnedsettelse. 62 prosent oppgir behov for hvile som årsak til sosiale barrierer. De andre årsakene som fleste svarer er manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelse blant studenter (38 prosent), manglende tilrettelegging av undervisningsarenaer og fellesområder på lærestedet (28 prosent), dårlig økonomi (21 prosent) og redusert studieprogresjon (21 prosent).

Negative holdninger og diskriminering

17 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte og 14 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

69 prosent svarer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

4.15 Kognitiv lidelse eller skade

6 prosent av respondentene rapporterte om kognitiv lidelse eller skade. Eksempler er: senskader etter hodetraume/hjernerystelse eller hjerneslag. De vanligste tilleggsvanskene er psykososiale vansker (33 prosent), lese- og skrivevansker eller dysleksi (26 prosent), fysisk funksjonsnedsettelse (18 prosent) og hørselshemmet/-skade (10 prosent).

Fysiske barrierer

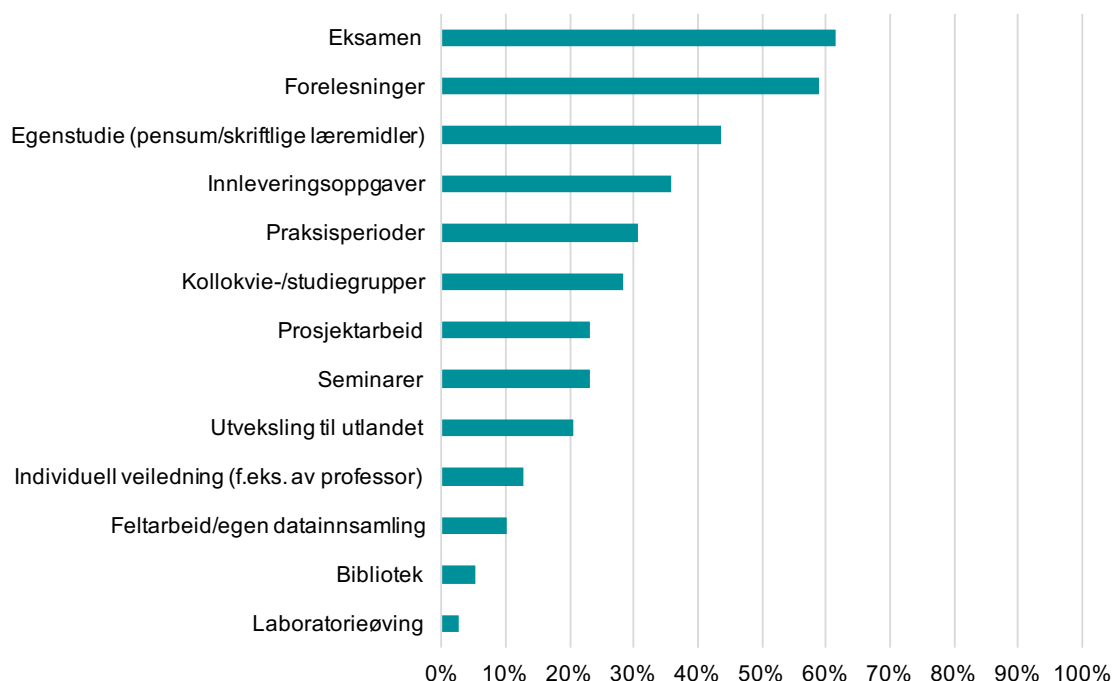
I likhet med flere av de andre respondentene svarer en del av studentene med kognitiv lidelse eller skade at de opplever fysiske barrierer, uten at det kommer særlig tydelig frem at det faktisk handler om fysiske barrierer. I den grad det er fysisk handler det om at lys, lyd og støy i åpne landskaper og undervisningslokaler er forstyrrende.

Hvilerom og egen kontorplass eller stillerom blir oppgitt som et tiltak enkelte mottar.

Pedagogiske barrierer

95 prosent av dem som svarer at de har kognitiv lidelse eller skade rapporterer om pedagogiske barrierer. Figur 4-33 viser en oversikt over læringsarenaene hvor de opplever barrierer. 62 prosent svarer eksamen, 59 prosent svarer forelesninger, 44 prosent svarer egenstudie (pensum/skriftlige læremidler), 36 prosent svarer innleveringsoppgaver, 33 prosent svarer praksisperioder og 28 prosent svarer kollokvie-/studiegrupper.

Figur 4-33 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Når det gjelder eksamen er det støy som blir oppgitt som hovedproblemet. Dette skaper forstyrrelser som kan gjøre det vanskelig å besvare skriftlige oppgaver.

Også i forelesninger plages flere av støy. Enkelte sliter også med å høre på det som blir sagt samtidig som man gjør notater. Et gjentakende problem er at foreleser velger å ikke bruke mikrofon som gjør det vanskeligere med å oppfatte det som blir sagt. En person forteller at vedkommende oppfatter at vitenskapelig ansatte tilpasser undervisningen til de "flinkeste studentene" og at de opptrer arrogant overfor dem som trenger tilpasninger.

Flere opplever utfordringer med egenstudier, både å holde konsentrasjon over lengre tid og selv være ansvarlig for å holde styr mange ulike kilder i ulike formater. Enkelte etterlyser mer strukturert pensum.

Noen studenter med kognitive lidelser eller skader tar i bruk lydbøker, men oppfatter at disse er av såpass dårlig kvalitet, at det er krevende å høre på.

Som for flere av funksjonsnedsettelsene, opplever flere at lærestedet er lite fleksible når det gjelder frister og krav til obligatoriske aktiviteter.

En person forteller:

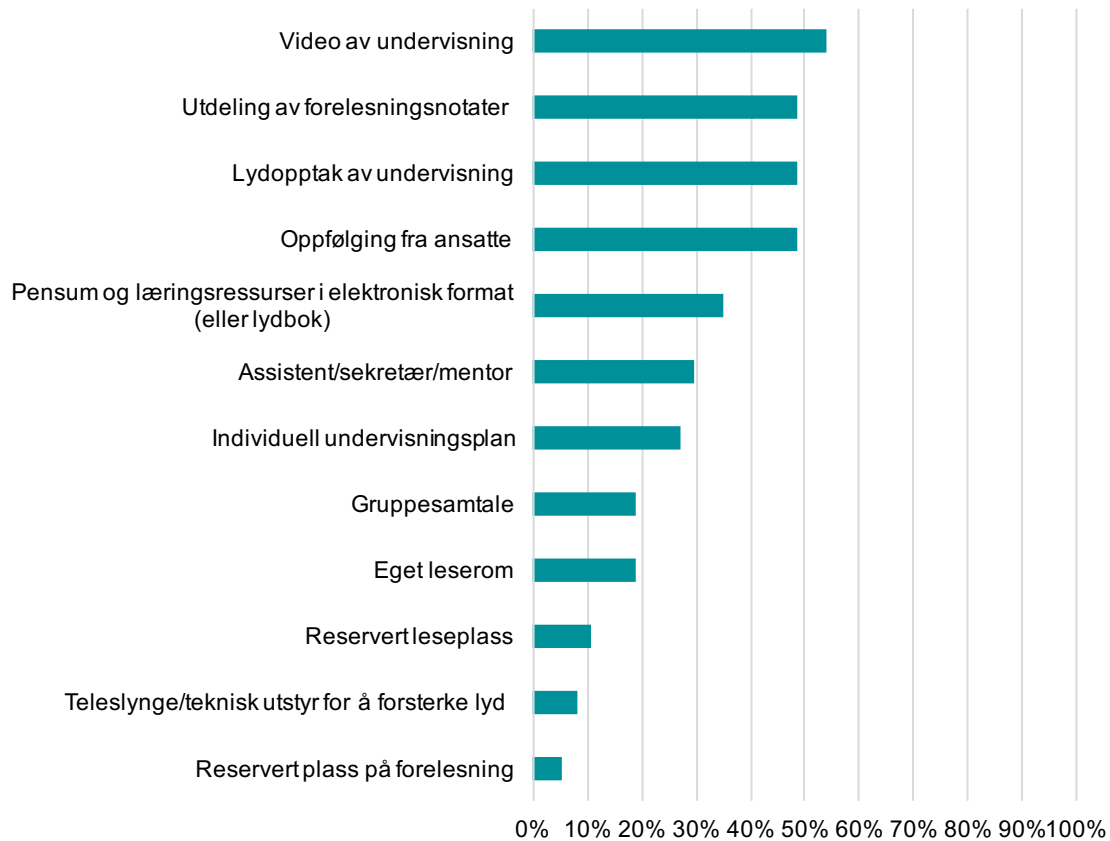
Jeg opplever at mange ansatte på universitetet ikke vil tilrettelegge for å ikke gi meg fordeler. Blant annet er det så å si umulig å få flyttet på eksamensdatoer hvis jeg har en dårlig dag på eksamen eller få utsatt innleveringsoppgaver. Veileder på masteroppgaven er også nøye med å ikke gi meg mer veiledning enn det jeg har krav på. Jeg har gjentatte ganger blitt kastet ut fra studiet, ikke fått levert hjemmeeksamen i tide eller fått særdeles dårlige resultater på skoleeksamen på grunn av en dårlig dag. Det virker som andre vansker enn kognitive og psykososiale vansker blir tilrettelagt mer for. Med mine kognitive vansker føler jeg at jeg blir bedømt som dum og som en dårlig student, siden jeg ikke klarer å oppnå så gode resultater som jeg føler jeg burde når jeg ikke er i form.

Selv om en såpass høy andel opplever barrierer på mange læringsarenaer, svarer kun 3 personer at de mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene i dag. Ekstra tid på eller tilrettelagt eksamen, pensum og læringsressurser i elektronisk format, lyd- eller videoopptak av forelesninger blir rapportert som tilretteleggingen de mottar.

95 prosent av dem som opplever pedagogiske barrierer svarer at tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert de pedagogiske barrierene. De mest populære tiltakene er video av undervisning (57 prosent), utdeling av forelesningsnotater (51 prosent), lydopptak av undervisning (51 prosent) og oppfølging av ansatte (51 prosent). 37 prosent svarer pensum og læringsressurser i elektronisk format, 31 prosent svarer assistent, sekretær eller mentor og 29 prosent svarer individuell undervisningsplan.

Figur 4-34

Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Andre tiltak som blir løftet frem er notathjelp i forelesninger, større variasjon i undervisningsmetoder og bedre organiserte kollokviegrupper. Kollokviegrupper kan oppleves ustrukturert uten en plan om hva som skal læres. Flere ønsker at det skal finnes andre tilretteleggingsmuligheter på eksamen enn utvidet tid.

Digitale barrierer

30 prosent av respondentene med kognitive lidelser eller skader rapporterer barrierer i det digitale læringsmiljøet. Halvparten av disse opplever barrierer i digitale læreplattformer (eks: nettsider for innlevering og kommunikasjon mellom studenter og ansatte). 42 prosent av disse opplever barrierer med digitale læremidler/-ressurser (eks: litteratur eller notater i elektronisk format), mens kun enkelte rapporterer om barrierer ved bruk av digitale tekst- og analyseverktøy. Kun er person mottar digital tilrettelegging eller hjelpemidler.

Årsaker til digitale barrierer kan være at noen sliter med å lære seg ulike verktøy, mens andre blir slitne av å arbeide på en skjerm. Noen synes nettsider og læringsplattformer er vanskelig å orientere seg i og dårlig utformet. Både Fronter og It's learning blir nevnt som plattformer med forbedringspotensialet.

På spørsmål om digital tilrettelegging eller hjelpemidler kunne redusert barrierene, svarer 82 prosent av dem som opplever barrierer i dag, at universell utforming ville redusert barrierene for dem. Også assistent/sekretær og særlig tilgang til digitale læremidler blir hyppig rapportert.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

22 prosent av dem med kognitiv lidelse eller skade rapporterer at de fikk informasjon om tilrettelegging eller studie ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 78 prosent svarer at de ikke fikk informasjon.

83 prosent svarer at de opplever at de har et udekket behov om informasjon om hjelpemidler og 86 prosent svarer at de har et udekket behov om informasjon om tilrettelegging.

Mange av studentene med kognitive lidelser eller skader ønsker mer og tettere oppfølging fra lærestedet. Mange opplever at de er avhengig av å selv søke informasjon og finne ut hva de har krav på, for å få tilrettelegging.

En person forteller:

Man må som regel oppsøke informasjon på internett selv. Jeg skulle ønske tilretteleggingssystemet ikke var så rigid bundet opp til spesifikke diagnoser og tilstander. Hvis man ikke kan kategoriseres nøyaktig under en diagnose, føler jeg man faller mellom alle stoler. Det virker som det er lite skjønn ute og går og at universitetet generelt er meget restriktive med å innvilge tilrettelegging hvis man ikke har en anerkjent diagnose. Det kan også bli tydeligere hvordan man skal gå fram for å be om tilrettelegging.

Enkelte opplever at de selv har bedre oversikt over muligheter enn ansatte. Andre opplever at informasjonen de får er ulik fra fag til fag, noe som oppleves som forvirrende. Noen har inntrykket av at søknadene om tilrettelegging ikke blir prioritert av administrasjonen som kan gjøre at de ikke rekker å få på plass tilrettelegging før eksamensdato.

Bolig

20 prosent av studentene med kognitiv lidelse eller skade rapporterer at funksjonsnedsettelsen påvirker deres boligbehov og 70 prosent av disse svarer at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset deres behov. En betydelig andel av disse har tilleggsproblematikk, som psykososiale vansker. Det er altså totalt sett få studenter med kognitive vansker hvor det er selve det kognitive som byr på vansker.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

29 prosent av respondentene med kognitive lidelser eller skader rapporterer at de har valgt et annet studium enn de selv helst hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. 9 prosent svarer at de har valgt et annet studiested. Av disse svarer 80 prosent at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne valgt det studium eller studiested de helst ønsket.

63 prosent svarer at de har måttet redusere studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen, og av disse, svarer 87 prosent at de kunne økt studieprogresjonen med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

86 prosent svarer at de opplever at de må jobbe hardere eller mer med studiene enn øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen og 91 prosent rapporterer at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

77 prosent av respondentene med kognitive vansker svarer at de opplever barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Behov for hvile (62 prosent), redusert studieprogresjon (41 prosent), manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (38 prosent) og dårlig økonomi (31 prosent) blir oppgitt som de vanligste årsakene til sosiale barrierer.

Negative holdninger og manglende tilrettelegging

Totalt sett svarer 64 prosent at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

34 prosent rapporterer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte og 21 prosent har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.16 Asperger

3 prosent av respondentene, dvs. 23 personer, rapporterer at de har Asperger. 44 prosent av disse svarer at de også har psykososiale vansker, 22 prosent har konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD og 21 prosent svarer at de har dysleksi eller lese- og skrivevansker.

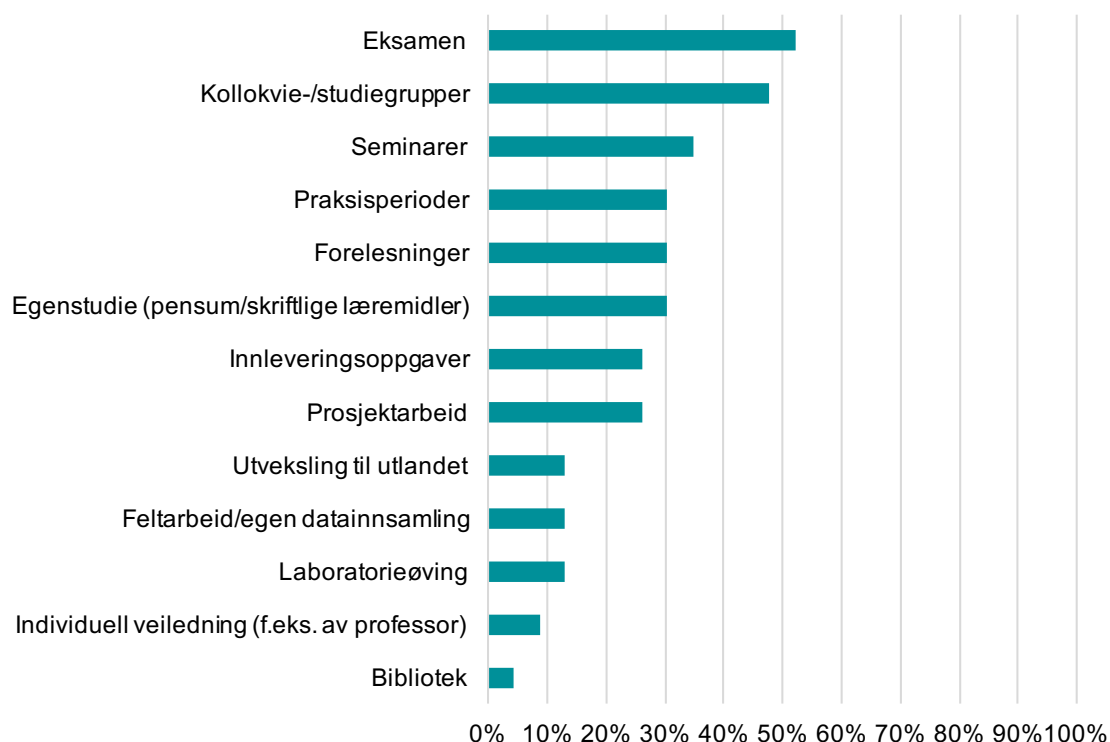
Fysiske barrierer er i utgangspunktet ikke utbredt blant personer med Asperger, men enkelte rapporter at store og åpne plasser med støy er en utfordring, som for eksempel lesesaler eller spiseområder. Noen enkelte mottar tilrettelegging gjennom hvilerom eller egen kontorplass eller stille leserom.

Pedagogiske barrierer

91 prosent av respondentene med Asperger rapporterer at læringsarenaer kan innebære pedagogiske barrierer.

Figur 4-35 viser en oversikt over hvilke læringsarenaer respondentene opplever barrierer i. 52 prosent svarer eksamen, 48 prosent svarer kollokvie-/studiegrupper, 35 prosent svarer seminarer og 30 prosent svarer hhv. praksisperioder, forelesninger og egenstudie (pensum/-skriftlige læremidler). Relativt sett opplever respondentene med Asperger færre barrierer når det gjelder utveksling til utlandet (13 prosent), feltarbeid/egen datainnsamling (13 prosent), laboratorieøving (13 prosent), individuell veiledning (9 prosent) og bruk av bibliotek (4 prosent).

Figur 4-35 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Vi har ikke mottatt noen ytterligere beskrivelser av hvilke barrierer respondentene opplever under eksamen eller under forelesninger, men det er nærliggende å anta at åpne lokaler og masse mennesker gjør det vanskelig å konsentrere seg.

Flere beskriver at sosiale relasjoner er utfordrende. De synes det er vanskelig å interagere med personer fordi de ikke får med seg informasjon, "ikke evner å spille det normspesifikke spillet" og ha problemer med å forstå det som blir sagt mellom linjene. Faglig sett forteller enkelte at de har problemer å anvende faglig forståelse i en praktisk kontekst. Alle disse tingene skaper utfordringer med å få innpass i kollokviegrupper og "spille på medstudenter for motivasjon og støtte".

En person forteller:

Seminarer er veldig vanskelige, fordi det er mye gruppearbeid, hvor flere grupper sitter og snakker i samme rom. Noen ganger er støynivået uutholdelig, og det er alltid veldig utmattende.

En annen forteller

Det hjelper ikke meg i det hele tatt å måtte være med på gruppearbeid. Jeg gjør alt av arbeidet og får i tillegg mye angst fra det å måtte jobbe i grupper. Jeg får ingenting ut av det i det hele tatt, bortsett fra at det er plagsomt og gjør at jeg ikke vil gå på seminar/forelesning.

Andre forteller at de har utfordringer med å forstå hvordan det akademiske systemet fungerer. Det praktiske med å organisere studiehverdagen er for mange utfordrende, blant annet det å forholde seg til timeplaner og ta i bruk informasjonen som blir gitt.

En person forteller:

Jeg hadde egentlig krav på en assistent i min utdannelse, men det var ikke tilgjengelig der jeg fikk plass, selv om de godkjente at jeg skulle få det. Uten noen til å hjelpe meg å organisere viktige frister og oppmøte-detalljer har jeg klart meg veldig dårlig, og jeg blir mobbet av medstudenter for min manglende evne til å holde meg organisert på egenhånd.

33 prosent av respondentene med Asperger svarer at de mottar pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler. Det er vanligst å motta assistent/sekretær/-mentor, utvidet tid på eksamen, pensum og læringsressurser i elektronisk format, oppfølging av ansatte, individuelle undervisningsplan og eget leserom. En person deltar i gruppesamtale.

95 prosent av respondentene som svarer at de opplever pedagogiske barrierer rapporterer at tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert de pedagogiske barrierene. Figur 4-36 viser at flest synes at video av undervisning (48 prosent), lydopptak av undervisning (48 prosent), utdeling av forelesningsnotater (43 prosent), oppfølging fra ansatte (43 prosent) og assistent sekretær eller mentor (43 prosent) er tiltak som ville redusert til pedagogiske barrierene. 38 prosent svarer eget leserom, med 24 prosent svarer hhv. reservert leseplass, individuell undervisningsplan og pensum og læringsressurser i elektronisk format. Gruppesamtale og reservert plass på forelesning er relativt sett mindre attraktivt som et tilretteleggingstiltak.

Figur 4-36 *Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.*

Et annet tiltak som blir hyppig beskrevet i åpne kommentarer er bedre og mer strukturert informasjon. Mange har vanskeligheter med å sortere og anvende den praktiske informasjonen de får. Andre ønsker seg tettere tilgang til foreleser og at forelesninger dekker større deler av pensum. Elektronisk eksamen blir også nevnt.

Digitale barrierer

26 prosent av respondentene med Asperger rapporterer at de opplever digitale barrierer. Vanligst er å slite med digitale læremidler/-ressurser (eks: litteratur eller forelesningsnotater i elektronisk format etc.). En person forteller at vedkommende synes det er utfordrende å lese pensum og arbeide på skjerm over lengre tid. Andre sliter med å huske regler, og ønsker mer oppfølging av ansatte.

Kun en person med Asperger rapporterer at vedkommende mottar digital tilrettelegging i form av tilgang på tilpasset PC.

Blant dem som opplever digitale barrierer er det flest som svarer at universell utforming av digitale arenaer og verktøy, samt oppfølging av assistent eller sekretær som tiltak som ville redusert barrierene.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

50 prosent av respondentene med Asperger svarer at de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 57 prosent opplever at behovet for informasjon om hjelpemidler er udekket, mens 52 prosent opplever av behovet for informasjon om tilrettelegging er udekket.

En respondent fremhever at det er god informasjon om tilrettelegging på eksamen, men vedkommende savner informasjon om tilrettelegging i studiehverdagen. Dette er gjennomgående for mange av tilbakemeldingene.

En person forteller:

Så lenge jeg ikke stryker på eksamen, virker det liksom ikke som om det har noe å si.

En annen ønsker ikke å oppsøke administrasjonen fordi vedkommende er redd for å bli "avfeid fordi jeg klager på småting". Flere synes det er utfordrende å selv måtte være pådriver overfor konsulenter for å få på plass tilrettelegging.

En utfordring for nye studenter er å være klare over hva de har behov for når de begynner på høyere utdanning. Det tar tid før man blir klar over hvordan studiehverdagen blir, og derfor vanskelig å forutse hvilke hjelpebehov man får.

Bolig

Kun noen enkelte av respondentene med Asperger rapporterer om at funksjonsnedsettelsen påvirker boligbehovet. Men en høy andel av disse opplever at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset sine behov. Av dem som har erfaringer med studentboliger, svarer halvparten at de har opplevd barrierer i studentboligene som følge av sin funksjonsnedsettelse.

Utfordringene kan gjelde det bo og forholde seg til andre studenter. Mange er også følsomme for støy.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

På spørsmål om respondentene har måttet velge et annet studium eller studiested enn det de helst hadde ønsket på grunn funksjonsnedsettelsen, svarer 2 personer at de har valgt et annet studium og bare 1 person at de har valgt et annet studiested.

36 prosent av respondentene med Asperger rapporterer at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen. 75 prosent av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

59 prosent opplever at de må jobbe hardere eller mer enn øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen, og 91 prosent opplever at funksjonsnedsettelsen gjør at de må bruke mye tid på å organisere hverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

86 prosent av respondentene med Asperger opplever barrierer mot å delta sosialt i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. De hyppigst rapporterte årsakene er behov for hvile, manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelse blant studenter, redusert studieprogresjon og dårlig økonomi.

23 prosent rapporterer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte, mens 27 prosent rapporterer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

Totalt sett rapporterer 62 prosent at de har opplevd manglende tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

4.17 ME/kronisk utmattelse

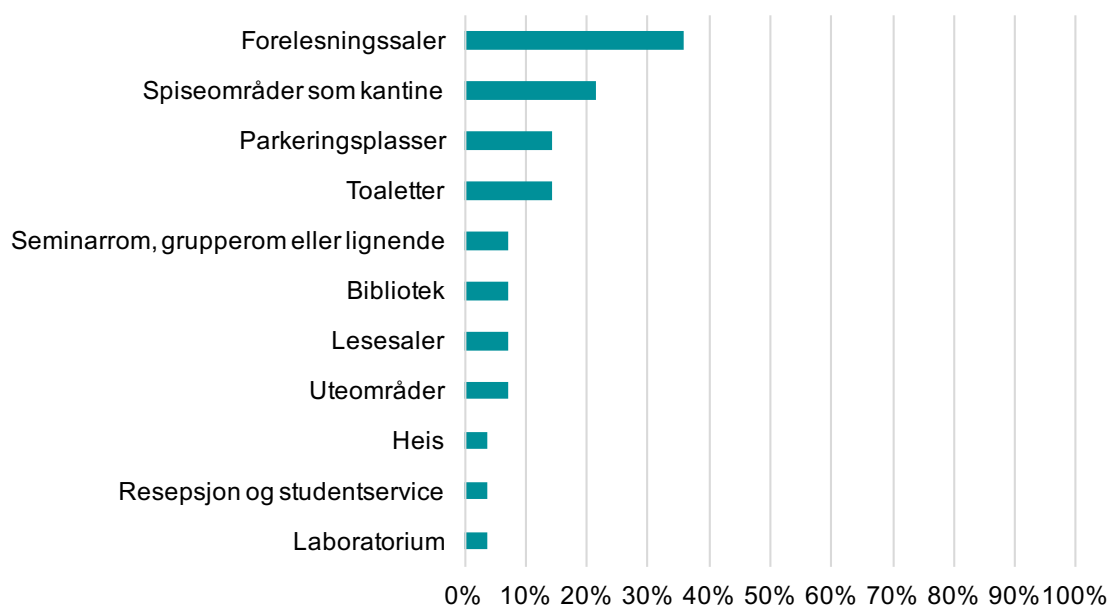
4 prosent av respondentene rapporterte om ME eller kronisk utmattelse, 17 fra undersøkelsen som gikk ut med Studiebarometeret og 11 fra tilleggundersøkelsen.

25 prosent av respondentene som rapporterte om ME hadde også fordøyelsessykdom. 18 prosent hadde en fysisk funksjonsnedsettelse, 18 hadde muskel- og skjelettsykdom, med 11 prosent hadde hhv. psykososiale vansker, kognitiv lidelse eller skade, eller astma/allergi.

Fysiske barrierer

53 prosent av dem med ME eller kronisk utmattelse rapporterer at den fysiske utformingen av studiestedet er en barriere for dem. De vanligste arenaene som respondentene møter barrierer i er forelesningssaler (36 prosent), spiseområder som kantine (21 prosent), parkeringsplasser (14 prosent) og toaletter (14 prosent).

Figur 4-37 *Utgjør/utgjorde den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.*

Utfordringene kan være lange distanse og dårlig tilgjengelighet av heiser. Respondentene kan også ha utfordringer med dårlig tilpassede stoler i forelesninger som gjør at de fortare blir slitne. Støy er et typisk problem i spiseområder.

23 prosent av dem som opplever fysiske barrierer mottar tilrettelegging eller hjelpemidler. Vanligst er hvilerom, egen kontorplass eller et stille leserom, reservert parkeringsplass og tilrettelagt stol.

53 prosent svarer at tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert de fysiske barrierene. Tiltakene flest av respondentene ønsker seg er hvilerom (35 prosent), egen kontorplass eller stille leserom (27 prosent) og reservert parkeringsplass (19 prosent).

Pedagogiske barrierer

86 prosent av respondentene med ME eller kronisk utmattelse rapporterer at de møter pedagogiske barrierer på ulike læringsarenaer.

Figur 4-38 viser en oversikt over læringsarenaene respondentene opplever å møte barrierer i. Flest svarer eksamen (60 prosent), forelesninger (50 prosent), prosjektarbeid (39 prosent) og seminarer (39 prosent). 36 prosent opplever barrierer i hhv. kollokvie-/studiegrupper, ved innleveringsoppgaver og i praksisperioder. 25 prosent opplever barrierer ved utveksling til utlandet og ved egenstudie.

Figur 4-38 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Mange forteller at formen varierer mye og at dette kan være et problem på eksamen eller ved obligatoriske aktiviteter eller undervisning. Mange ønsker større fleksibilitet slik at de kan være hjemme tunge på dager. Lange dager er også en utfordring for flere, spesielt hvis de får liten mulighet til å ta pauser. Dette kan typisk være i praksisperioder hvor det er krav til lengden på praksisen.

Kun en person med ME eller kronisk utmattelse har pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler. Vedkommende får pensum og læringsressurser i elektronisk format og har reservert plass på forelesning.

Av dem som opplever pedagogiske barrierer svarer 83 prosent at tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne redusert barrierene for dem.

Figur 4-39 viser at video av undervisning (58 prosent) og lydopptak av undervisning (42 prosent) er tiltakene flest rapporterer ville redusert barrierene for dem. 38 prosent svarer pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) og 33 prosent svarer hhv. utdeling av forelesningsnotater, individuell studieplan og oppfølging av ansatte.

Generelt sett ønsker flere mer fleksibilitet til å kunne sitte hjemme og få utsatt frist hvis man er dårlig.

Figur 4-39 *Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.*

Digitale barrierer

To personer med ME eller kronisk utmattelse rapporterer om digitale barrierer. En opplever barrierer i digitale læreplattformer og en med digitale læremidler/-ressurser. Ingen av disse mottar digital tilrettelegging eller hjelpemidler i dag. En av dem rapporterer at tilgang på assistent eller sekretær ville redusert de digitale barrierene.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

79 prosent svarer at de ikke fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 71 prosent svarer at de har et udekket behov for informasjon om hjelpemidler og 79 prosent opplever å ha et udekket behov for informasjon om tilrettelegging.

Flere opplever at det er lite informasjon om tilrettelegging og at de i stor grad er overlatt til seg selv å finne ut hvilke muligheter som finnes. Flere påpeker også at det er lite relevant informasjon om ME. Som for de fleste andre funksjonsnedsettelsene oppfatter flere at det er lite lærestedet kan tilby av tilrettelegging utenom utsettelse av eksamen og innlevering. Generelt sett etterlyse respondentene bedre og mer relevant informasjon på nett.

Bolig

38 prosent av dem med ME opplever at funksjonsnedsettelsen påvirker boligbehovet. Utfordringene kan blant annet være at sykdommen gjør at de ikke orker å ha andre mennesker rundt seg. Av disse svarer 67 prosent at det er vanskelig å finne boliger tilpasset deres behov og 44 prosent opplever at det er mangel på studentboliger tilpasset sitt behov.

Blant dem som har erfaringer med studentboliger, svarer 57 prosent at de har opplevd barrierer i studentboligene som følge av funksjonsnedsettelsen.

Økt økonomisk støtte blir nevnt av flest som noe som ville redusert barrierene for dem.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

21 prosent rapporterer at de som følge av funksjonsnedsettelsen har valgt et annet studium enn det de helst hadde ønsket. 4 prosent svarer at de har valgt et annet studiested. Av disse svarer halvparten at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne valgt et de helst hadde ønsket.

67 prosent svarer at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen. Av disse svarer 88 prosent at de med bedre tilrettelegging og hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

75 prosent svarer at de opplever at de må jobbe hardere eller mer sammenlignet med øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen. 96 prosent opplever at de må bruke mye tid på å organisere studiehverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

79 prosent rapporterer om barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet. De vanskelig årsakene som blir nevnt er behov for hvile (71 prosent), redusert studieprogresjon (32 prosent), dårlig økonomi (32 prosent) og manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (29 prosent).

Negative holdninger og mangel på tilrettelegging

Totalt svarer 75 prosent at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

29 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte og 9 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.18 Svaksynt og blindhet

I spørreundersøkelsen som gikk ut sammen studiebarometeret fikk vi svar fra kun én person med blindhet og 15 personer med svaksynthet. I tilleggundersøkelsen som ble sendt ut til brukerorganisasjoner via unge funksjonshemmede og til personer med produksjonsrett via Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek fikk vi svar fra 7 personer med blindhet og 15 personer med svaksynthet. Vi har altså fått svar fra totalt 8 personer som er blinde og 30

personer som er svaksynt. Dette utgjør hhv. 1 prosent og 4 prosent av det totale utvalget fra begge undersøkelsene.

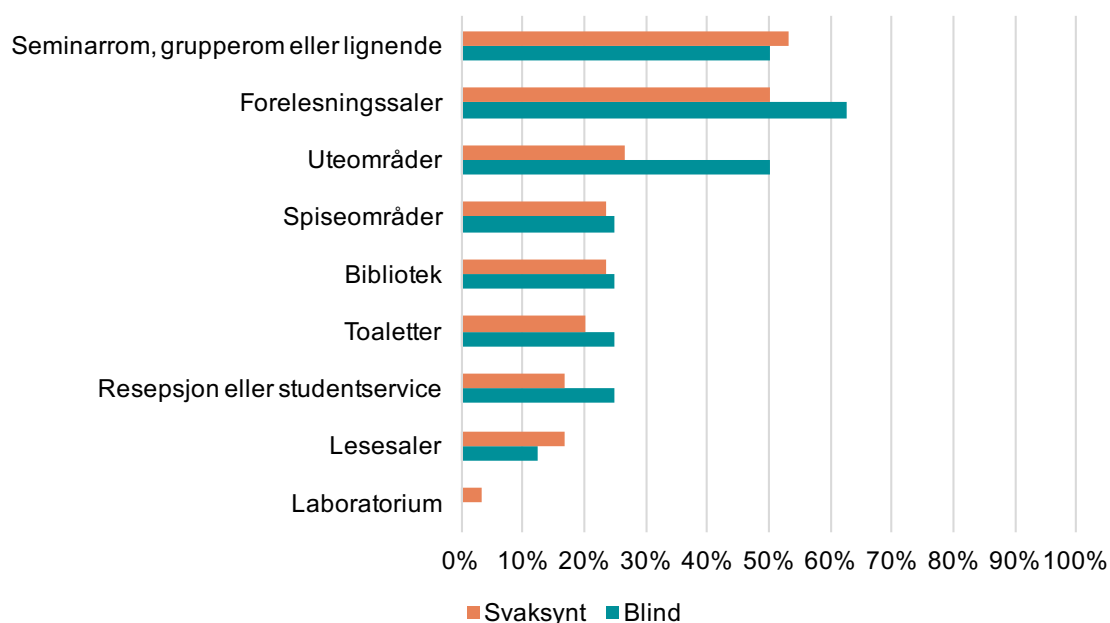
Også respondentene med blindhet svarte at de hadde tilleggsvansker. Det ble oppgitt dysleksi, kognitive lidelser eller skader og astma/allergi. Blant respondentene med svaksynthet er det vanligst med dysleksi eller lese- eller skrivevansker (27 prosent), psykososiale vansker (23 prosent), kognitive lidelser eller skader (13 prosent) og fysisk funksjonshemming (13 prosent).

Fysiske barrierer

Respondentene med blindhet og svaksynthet fikk spørsmål om de opplevde at det er en barriere å finne frem til ulike læringsarenaer. Totalt svarer 75 prosent av blinde at de opplever barrierer med å finne frem til en eller annen læringsarena. 63 prosent av svaksynte opplever at det er barrierer med å finne frem.

Figur 4-40 viser en oversikt over arenaene som respondentene opplever at det er en barriere å finne frem til. Blant respondentene som er svaksynte, synes flest det er vanskelig å finne frem til seminarrom, grupperom og lignende (53 prosent) og forelesningssaler (50 prosent). Blant respondentene med blindhet svarer 5 av 8 forelesningssaler, 4 av 8 seminarrom, grupperom og lignende og 50 prosent uteområder. Rundt 25 prosent svarer spiseområder og bibliotek for både svaksynte og blinde (2/8). 2 av 8 blinde svarer også toaletter og resepsjon og studentservice. For svaksynte svarer hhv. 20 og 17 prosent toaletter og resepsjon og studentservice.

Figur 4-40 Opplever du at det er en barriere å finne frem til følgende arenaer?

I åpne kommentarer har vi fått tilbakemeldinger om at respondentene ønsker seg større skilt på dører, tydelig merket trappetrinn med fargekontrast, skilting til toalett, generelt bedre markering av uteområder for å kunne orientere seg og

bedre mobilitet, bedre belysning og heis i forelesningssal. Generelt sett ønsker respondentene seg universell utforming av campus. En person skulle ønske seg en oversikt over alle rom.

Alle de blinde svarer at de mottar fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene. 60 prosent av respondentene med svaksynthet mottar tilrettelegging eller hjelpemidler.

Blant blinde er det vanligst at tilretteleggingen innebærer hjelp fra en assistent. Enkelte mottar også egen kontorplass eller stille leserom og rom for oppbevaring av hjelpemidler. 29 prosent av respondentene med svaksynthet som mottar fysisk tilrettelegging, får dette i form av assistent. 21 prosent får egen kontorplass eller stille leserom. Enkelte får også rom for oppbevaring av hjelpemidler.

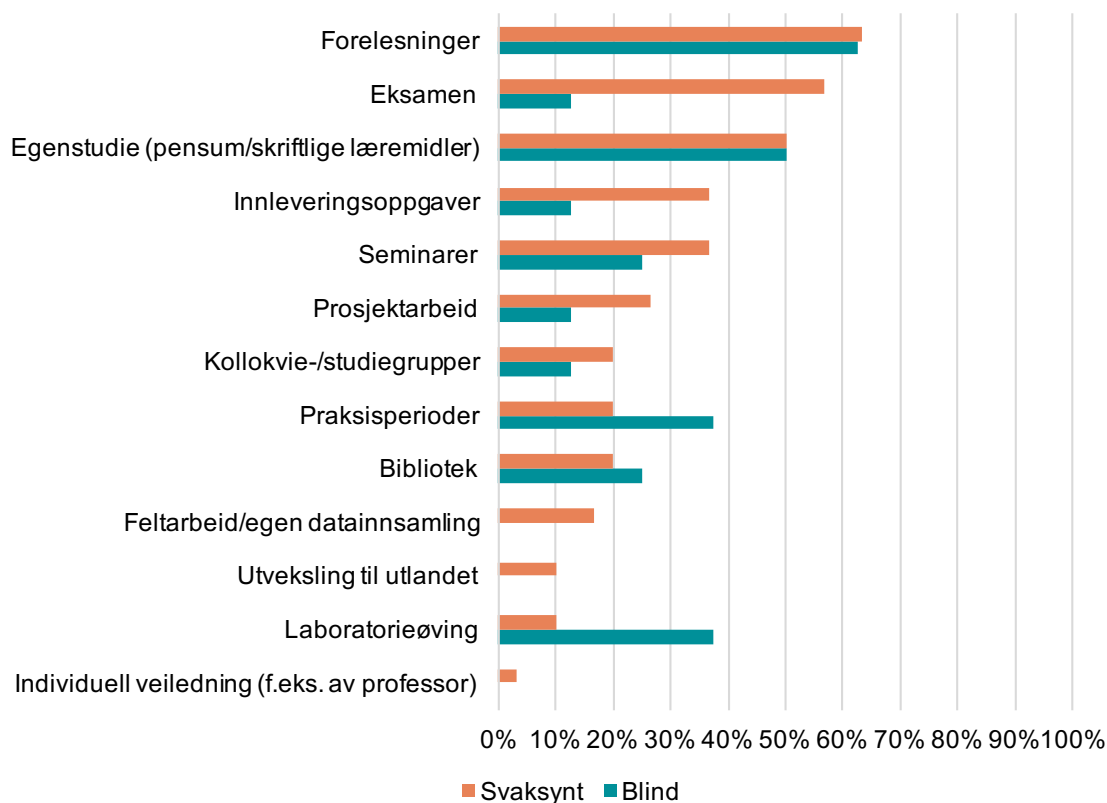
Nesten alle respondentene med blindhet eller svaksynthet svarer at bedre tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert de fysiske barrierene for dem. Universell utforming, tilgang på hvilerom og assistent og egen lesesalplass er tiltakene flest svarer ville redusert de fysiske barrierene.

Pedagogiske barrierer

7 av 8 av blinde respondenter svarer at de opplever barrierer på læringsarenaer. Blant svaksynte svarer 83 prosent at de opplever barrierer på læringsarenaer.

Figur 4-41 viser at forelesninger er læringsarenaen hvor flest svarer at de møter barrierer (63 prosent for både blinde og svaksynte). Eksamen ser ut til å være en arena hvor en høy andel svaksynte møter barrierer (57 prosent), men hvor kun én blind opplever barrierer. 50 prosent svarer egenstudie (pensum/skriftlige læremidler) blant både blinde og svaksynte. Og for innleveringsoppgaver skiller resultatene for blinde og svaksynte seg betydelig. Kun en blind opplever barrierer ved innleveringsoppgaver, mens 37 prosent av svaksynte opplever barrierer. 37 prosent av svaksynte opplever barrierer i seminarer. Blant blinde er det relativt mange som svarer laboratorieøving og praksisperioder er arenaer med barrierer.

Figur 4-41 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Når det gjelder forelesninger nevner flere av de svaksynte at foreleser bruker for liten skrift for at de klarer å lese det. Blinde er avhengig av at forelesningsmaterialet er gjort tilgjengelig. Det kan også være en utfordring å få tilgang på forelesningsnotater som kan brukes med skjermleser eller i det hele tatt få tilgang på forelesningsnotater.

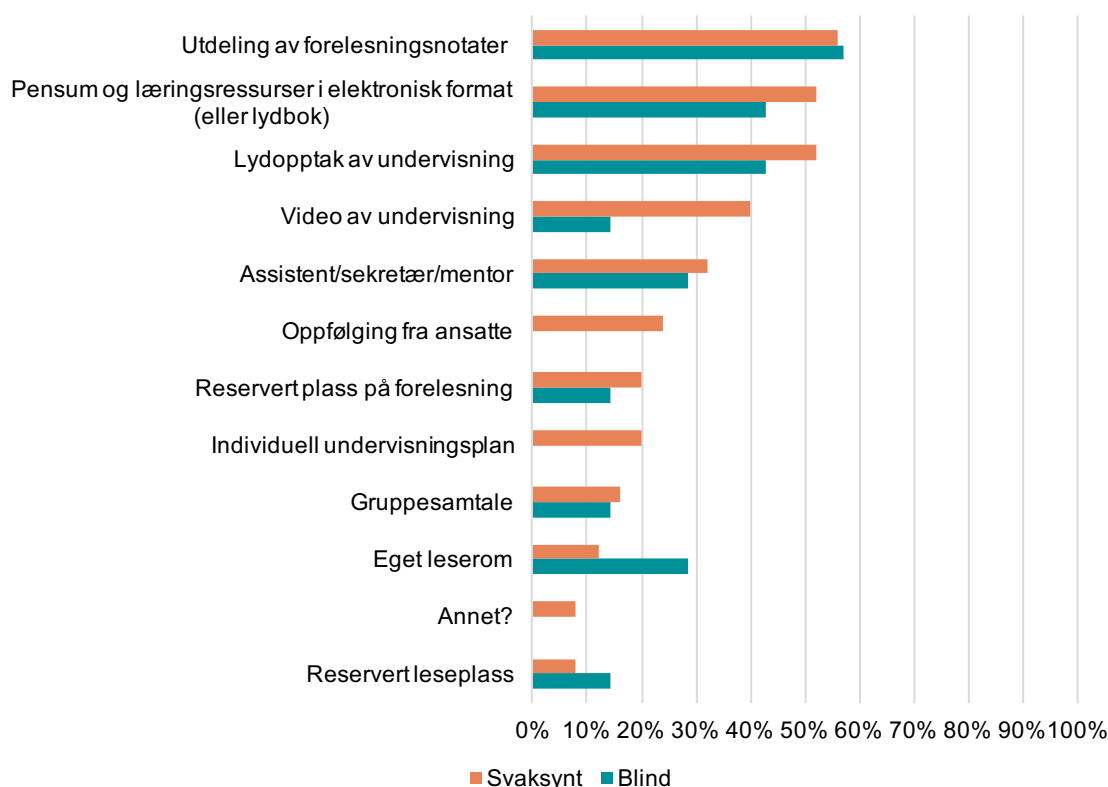
Når det gjelder skriftlige læremidler er det mange som forteller om utfordringer i at ikke alt blir gjort tilgjengelig i elektronisk format. Mange forteller også at lydbøker av pensum som de får av NBL er av for dårlig kvalitet, og spesielt syntetisk innlesning oppfattes av flere som problematisk. Ofte mangler det viktig informasjon om bilder eller figurer i teksten. Enkelte kjøper heller alternative lydbøker på iTunes. Det er dessuten ikke tilgjengelige lydbøker i alle fag.

6 av 7 av de blinde respondentene mottar pedagogisk tilrettelegging. Av de synshemmede som opplever pedagogiske barrierer svarer 40 prosent at de mottar pedagogiske tilrettelegging.

Blant blinde svarer 5 av 7 at de mottar pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok). 4 av 7 får assistent eller sekretær og 3 av 7 får oppfølging av ansatte. Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) er også vanligst å motta blant de svaksynte (8 av 10). 4 av 10 får assistent eller sekretær, mens 2 personer får henholdsvis oppfølging av ansatte, lydopptak av undervisning og eget leserom. Blant de blinde er det kun én person som får lydopptak av undervisning.

71 prosent av blinde og 84 prosent av svaksynte svarer at tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert barrierene for dem. Det er altså en høyere andel av de svaksynte som savner tilrettelegging. Figur 4-42 viser en oversikt over tiltakene som flest svarer ville redusert barrierene. Flest svarer utdeling av forelesningsnotater, både blant blinde og synshemmede (hhv. 56 og 57 prosent). 52 prosent av de synshemmede svarer pensum og læringsressurser i elektronisk format og lydopptak av undervisning. En noe lavere andel svarer disse blant de blinde (43 prosent). 40 prosent av de svaksynte svarer video av undervisning. Dette er kanskje ikke spesielt overraskende noe lavere blant blinde (14 prosent). 32 prosent av svaksynte og 29 prosent av blinde svarer at tilgang på assistent eller sekretær ville redusert barrierene. Eget leserom ser ut til å være mer etterspurt blant blinde (29 prosent) enn blant svaksynte (12 prosent).

Figur 4-42 *Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.*

Digitale barrierer

7 av 8 av blinde og 57 prosent av synshemmede opplever barrierer i det digitale læringsmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Blant respondentene med blindhet svarer de fleste at både digitale læringsplassformer, digitale læremidler og digitale verktøy er en utfordring. Blant synshemmede er det først og fremst

digitale læremidler som litteratur eller forelesningsnotater og digitale læreplassformer som oppfattes som problematisk.

6 av 8 av blinde rapporterer at de har digital tilrettelegging eller hjelpemidler, mens 23 prosent av dem med synshemming har digital tilrettelegging eller tilgang på digitale hjelpemidler.

I åpne kommentarer får vi tilbakemelding om at nettsider oppfattes som rotete og vanskelig å orientere seg i. Elektroniske kompendier og andre læremidler kommer ofte i ikke-lesbare formater. Enkelte forteller også at lærestedets læringsplattform ikke fungerer med skjermleser. Også digitale analyseverktøy, som SPSS, kan være en stor utfordring hvor det finnes få muligheter for tilrettelegging.

Universell utforming blir oppgitt av flest som tiltaket som ville redusert barrierene for dem. Blant synshemmede oppfatter også 47 prosent at særlig tilgang på digitale læremidler ville redusert barrierene for dem.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

På spørsmål om respondentene fikk informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart eller da de kom inn på studiet, svarer 5 av 7 av blinde og 58 prosent av synshemmede nei. Blant blinde svarer 4 av 7 at de har et udekket behov for informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler. 56 prosent av synshemmede opplever at deres behov for informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler er udekket.

Mange gir tilbakemelding om lav kompetanse blant de ansatte om funksjonsnedsettelse. Flere beskriver at de selv har måttet finne informasjon om tilrettelegging. Andre har fått informasjon av medstudenter. En person beskriver at vedkommende har funnet informasjon i en brosjyre som var tilgjengelig på lærestedet. Flere forteller at de opplever søknadsprosessene om tilrettelegging som lange og kronglete, og at tilretteleggingskonsulenter har liten kapasitet til å ta imot henvendelser. Enkelte synes det er upraktisk å måtte søke om tilrettelegging hvert semester.

Bolig

1 av 7 av blinde og 32 prosent av synshemmede rapporterer at funksjonsnedsettelsen påvirker deres boligbehov. Vedkommende som er blind synes det er vanskelig å finne bolig som er tilpasset sitt behov. Blant de synshemmede svarer 6 av 8 av dem hvor funksjonsnedsettelsen påvirket boligbehovet at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset. Få har erfaringer med studentboliger, men enkelte rapporterer at det er mangel på studentboliger som er tilpasset og opplever barrierer som følge av funksjonsnedsettelsen. Universell utforming og økt økonomisk støtte blir oppgitt av flest som tiltak som ville redusert barrierene for dem.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

Ingen blinde rapporterer at de har valgt et annet studium eller studiested enn de selv hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. Også blant de

synshemmede er det få som har gjort dette: 3 svarer at de har valgt et annet studium og 1 svarer at vedkommende har valgt et annet studiested. 3 av disse 4 personene opplever at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne valgt det studium eller studiested de helst hadde ønsket.

3 av 7 av respondentene med blindhet og 44 prosent av respondentene med synshemming svarer at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen. Av disse svarer rundt halvparten at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

5 av 7 av blinde og 80 prosent av de synshemmede svarer at de opplever at de må jobbe hardere eller mer enn andre studenter som følge av funksjonsnedsettelsen.

5 av 7 av blinde og 76 prosent av synshemmede svarer at de opplever at de må bruke mye tid på å organisere studiehverdagen som følge av funksjonsnedsettelsen.

Det sosiale studentmiljøet

5 av 7 av blinde og 72 prosent av synshemmede rapporterer at de opplever barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen.

Blant de blinde svarer flest at manglende tilrettelegging av fadderuker ved studiestart (4/7), manglende tilrettelegging av undervisningsarenaer og fellesområder på lærestedet (3/7), samt manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (3/7) er sosiale barrierer. Blant respondentene med synshemming er behov for hvile (52 prosent) og redusert studieprogresjon (28 prosent) de vanligste årsakene.

Negative holdninger og manglende tilrettelegging

3 av 7 av blinde og 16 prosent av synshemmede svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte. 2 av 7 av blinde og 12 prosent av synshemmede svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

Totalt sett svarer 6 av 7 av blinde og 60 prosent av synshemmede at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

4.19 Fordøyelsessykdom

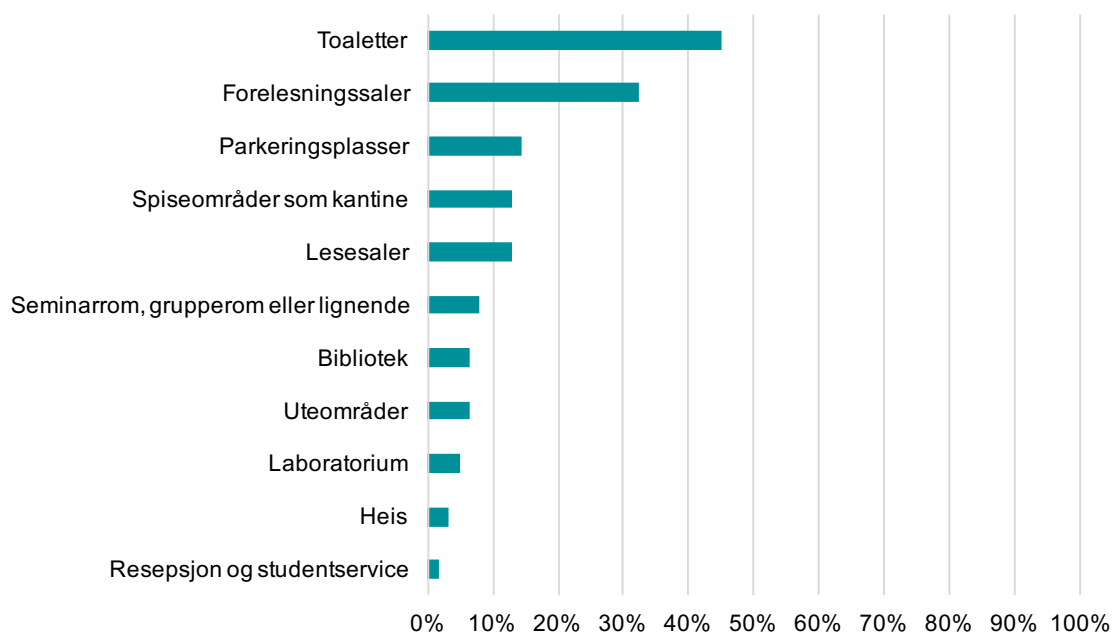
Totalt 9 prosent av respondentene rapporterte om fordøyelsessykdommer. Alle svarene fikk vi fra tilleggsundersøkelsen som ble sendt ut til brukerorganisasjoner. De vanligste tilleggsutfordringene var diabetes (18 prosent), psykososiale vansker (13 prosent), muskel- og skjelettsykdom (13 prosent) og astma eller allergi (11 prosent).

Fysiske barrierer

69 prosent av dem med fordøyelsessykdommer rapporterer om fysiske barrierer. Figur 4-43 viser en oversikt over arenaene de opplever barrierer. 45

prosent svarer toalett og 32 prosent svarer forelesningssaler. 15 prosent svarer parkeringsplasser, 13 prosent svarer spiseområder og 13 prosent svarer lesesaler.

Figur 4-43 *Utgjør/utgjorde den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.*

Tilgangen på og utformingen av toaletter er det mange som har utfordringer med. Flere gir tilbakemeldinger på at campus er uoversiktlig og dårlig skiltingen som gjør det vanskelig å finne toaletter. Flere forteller også at avstand til toaletter kan være et problem i forbindelse med forelesninger eller eksamen. For eksempel har ingen anledning til å gå fra eksamenslokalet de første 30 minuttene under eksamen. Lange distanser og lange forelesninger kan være utfordrende. Mange gir også tilbakemelding på at det er for få handikaptoaletter og at utformingen av vanlige toaletter skaper problemer. Fordøyelsesykdommer gjør at åpne toalettlokaler kan oppleves som ubehagelig. Lyder fra tarm og hyl eller jamring som følge av smerter gjør at mange har behov for privatliv. Flere av respondentene forteller at de velger å bli hjemme eller øke dosen for medisiner som følge av manglende fysisk tilrettelegg.

12 prosent rapporterer at de får tilrettelegging eller hjelpemidler. Eksempler på tilrettelegging er egen leseplass (i felles lesesal), reservert parkeringsplass og studier med støtte.¹⁰

Av personene som opplever barrierer svarer 81 prosent at tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert barrierene for dem. 47 prosent svarer at

¹⁰ Studier med støtte er et oppfølgingsprogram for personer som har en moderat til alvorlig psykisk lidelse, og som har behov for støtte til å gjennomføre høyere utdanning.

hvilerom ville redusert barrierene, 33 prosent svarer universell utforming eller økt tilgjengelighet og 23 prosent svarer egen kontorplass eller stille leserom. Mange nevner lydisolering av toaletter, separate eller private toaletter og flere toaletter. Flere nevner også større fleksibilitet og utsettelse når det gjelder obligatoriske aktiviteter.

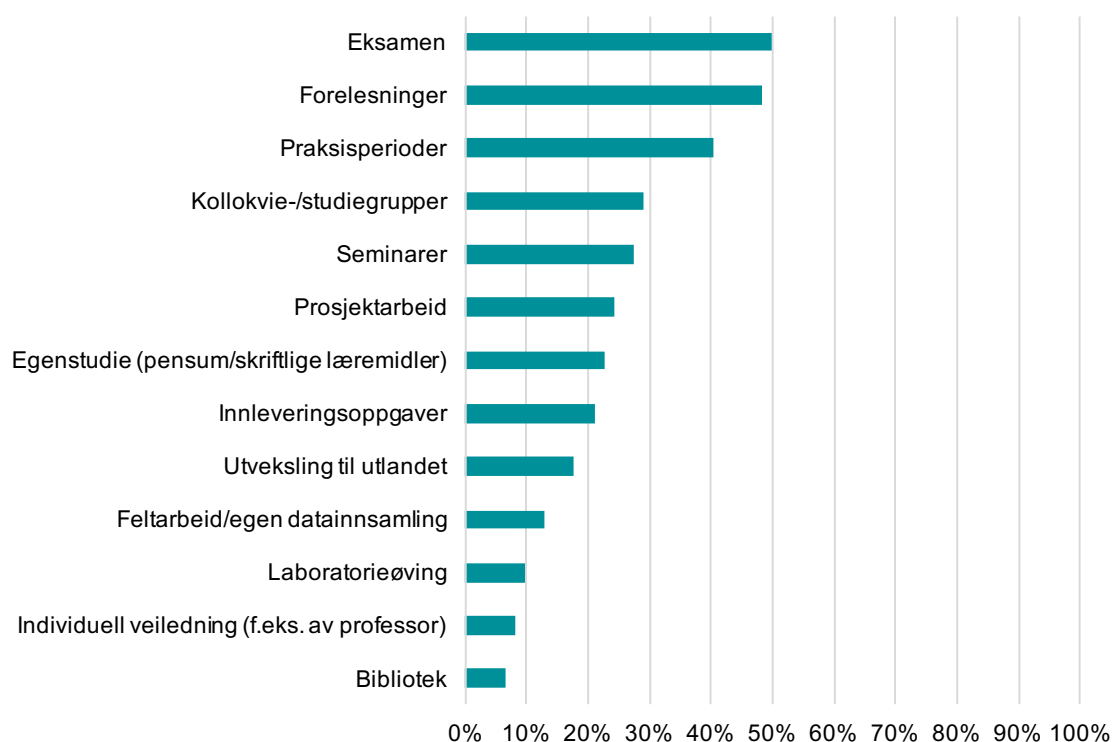
Pedagogiske barrierer

81 prosent av respondentene med fordøyelsessykdommer rapporterer om pedagogiske barrierer. Figur 4-44 viser en oversikt over læringsarenaene respondentene møter barrierer i. 50 prosent opplever barrierer ved eksamen, 48 prosent i forelesninger, 40 prosent i praksisperioder, 29 prosent i kollokvie- eller studiegrupper og 27 prosent i seminarer.

En person forteller:

Samtlige arenaer er en barriere for meg, men det vil ikke si at jeg ikke kan delta til en viss grad.

Figur 4-44 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Eksamen kan være en barriere for mange fordi stress påvirker symptomene og gjør at de må gå på do oftere. Det kan også være belastende å føle at man er i veien for andre fordi man må gå på do veldig ofte. Dette gjelder også på forelesninger, gruppearbeid og seminarer eller i praksisperioder. Flere forteller at de ikke kan være tilstede i dårlige perioder, og alternativer til å være tilstede, for eksempel video av forelesning etterlyses av flere.

Fire personer rapporterer at de mottar pedagogisk tilrettelegging. Eksempler på tilrettelegging er pensum og læringsressurser i elektronisk format, assistent eller sekretær, individuell undervisningsplan, reservert leseplass eller plass på forelesning og ekstra tid på eksamen.

78 prosent av dem som opplever pedagogiske barrierer svarer at tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert barrierene for dem. Figur 4-45 viser at 50 prosent svarer video av forelesning, 46 prosent svarer utdeling av forelesningsnotater, 42 prosent svarer lydopptak av undervisning, 36 prosent svarer pensum og læringsressurser i elektronisk format og 34 prosent svarer individuell undervisningsplan. Det er altså først og fremst alternative læringsressurser respondentene ønsker. Dette går også igjen i de åpne kommentarene. Mange sliter med å være tilstede og tilgang på andre læringsressurser ville gitt respondentene større fleksibilitet.

Figur 4-45 *Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.*

Digitale barrierer

Undersøkelsen gir ikke støtte til at personer med fordøyelsessykdommer møter vesentlige digitale barrierer.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

22 prosent av respondentene svarer at de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 81 prosent opplever at deres behov for informasjon om hjelpemidler er udekket og 87 prosent opplever at behov for informasjon om tilrettelegging er udekket.

Mange beskriver i åpne kommentarer det de opplever som fraværende eller mangelfull informasjon. Konsekvensen av dette er at enkelte har trodd at de ikke hadde noen rettigheter eller at det fantes tilretteleggingsmuligheter. Enkelte opplever at informasjonen om tilrettelegging ikke er relevant for dem og at de hele tiden blir henvist til andre uten at noen tar ansvar.

Bolig

39 prosent av respondentene med fordøyelsessykdommer svarer at funksjonsnedsettelsen påvirker boligbehovet. Av disse svarer 83 prosent at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset sine behov. 42 prosent svarer at det er mangel på studentboliger tilpasset sitt behov. Det er tilgang på eget toalett som fremstår som hovedproblemet.

Av respondentene med erfaring fra studentboliger, 14 personer, svarer 71 prosent at de har opplevd barrierer i boligene som følge av funksjonsnedsettelsen. Flest svarer at kortere avstand til studiestedet, økt økonomisk støtte og universell utforming/økt tilgjengelighet ville redusert barrierene i studentboligene.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

20 prosent svarer at de har valgt et annet studium og 10 prosent svarer at de har valgt et annet studiested enn de helst hadde ønsket på grunn av funksjonsnedsettelsen. 70 prosent av disse svarer at de med bedre tilgjengelighet eller tilrettelegging kunne valgt det de selv helst hadde ønsket.

57 prosent svarer at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen. 75 prosent svarer at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

80 prosent rapporterer at de opplever at de må jobbe hardere eller mer med studiene som følge av funksjonsnedsettelsen. 98 prosent svarer at de bruker mye tid på å organisere studiehverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

74 prosent av respondentene med fordøyelsessykdom svarer at de opplever barrierer mot å delta sosialt i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. De vanligste årsakene som rapporteres, er behov for hvile (68 prosent), manglende kunnskap om eller forståelse om funksjonsnedsettelsen blant studenter (39 prosent), dårlig økonomi (som følge av funksjonsnedsettelsen) (34 prosent) og redusert studieprogresjon (32 prosent).

Enkelte nevner at de skulle ønske seg alkoholfrie arrangementer fordi inntak av alkohol forverre tilstanden.

Negative holdninger og manglende tilrettelegging

Totalt svarer 56 prosent av respondentene med fordøyelsessykdommer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

En person forteller:

Jeg fikk ingen informasjon om tilrettelegging og fikk ingen tilrettelegging. Studiet var beinhardt for meg pga. dette. Jeg gjennomførte et 5-årig profesjonsstudium uten noe hjelp eller tilrettelegging. Det var helt unødvendig hardt og jeg måtte sette alt annet enn studiene og helsa på vent. Men jeg er stolt av si jeg klarte det. Håper tilretteleggingen er bedre i dag. Tror problemet var uvitenhet hos de ansatte på studiestedet. Jeg mener det er viktig at reglene er like, entydige og de må være kjent blant de ansatte.

18 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte og 19 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.20 Muskel- eller skjelettsykdom/skade

6 prosent av respondentene rapporterer om muskel- og skjelettsykdom, blant annet skade leddgikt, revmatisme og skader i nakke og rygg. De vanligste tilleggsvanskene er fordøyelsessykdom (20 prosent),¹¹ lese- og skrivevansker eller dysleksi (17,5 prosent) og ME/kronisk utmattelse (13 prosent).

Fysiske barrierer

35 prosent av respondentene med muskel- eller skjelettsykdom eller skade svarer at den fysiske utformingen av studiestedet er en barriere for dem.

20 prosent svarer at forelesningssaler utgjør en barriere, 13 prosent svarer henholdsvis lesesaler og seminarrom eller grupperom.

De fleste beskrivelsene av utfordringer gjelder tilpasset sitteplass og manglende tilgang på ergonomisk utformede stoler. Enkelte sliter også med kalde læringsarenaer, som fører til smerter i ledd. For dem som sitter i rullestol er tilgjengeligheten til læringsarenaer en utfordring.

Med muskel- eller skjelettsykdom er det ikke sikkert man kvalifiserer for rettigheter som funksjonshemmet, og enkelte får dermed ikke tilretteleggingen de mener de har behov for. Man kan for eksempel ikke få tilgang på egen parkeringsplass. Enkelte opplever at barrierene er mindre på masternivå.

¹¹ Her skal man være varsom med å gjøre slutningen at det er en systematisk sammenheng mellom muskel- eller skjelettsykdom/skade og fordøyelsessykdommer. Både andelen med muskel- eller skjelettsykdom/skade og fordøyelsessykdom er unaturlig høy i tilleggundersøkelsen sammenlignet med spørreundersøkelsen som gikk ut sammen med studiebarometeret, som gjør at sammenhengen fremstår som sterkere enn sammenhengen trolig er i befolkningen.

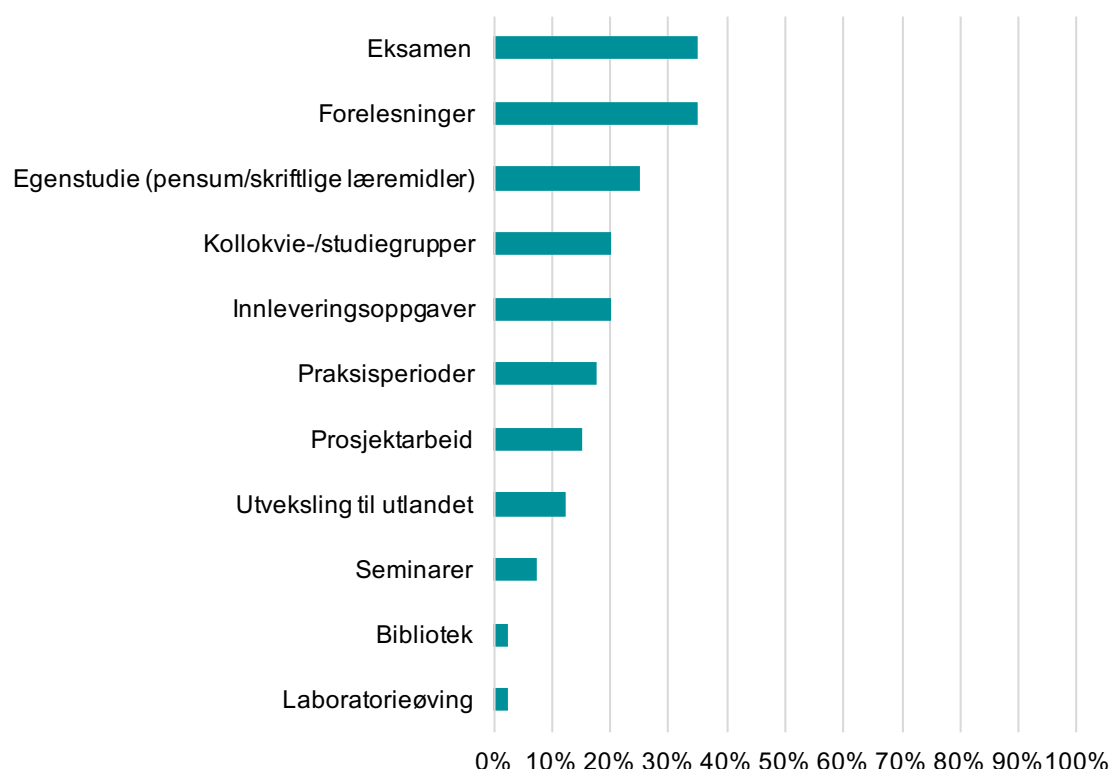
21 prosent av respondentene får fysisk tilrettelegging. Reservert parkeringsplass, assistent eller mentor, PC på eksamen og egen plass på forelesning er eksempler på tilrettelegging.

64 prosent av dem som opplever barrierer svarer at bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert barrierene for dem. Hvilerom, egen kontor plass eller stille leserom, reservert parkeringsplass og universell utforming eller økt tilgjengelig er det flest som oppgir som tiltak som ville redusert barrierene.

Pedagogiske barrierer

63 prosent svarer at enkelte læringsarenaer et en barriere for dem. Figur 4-46 viser en oversikt over hvilke læringsarenaer som oppleves som en barriere. 34 prosent svarer henholdsvis eksamen og forelesninger, 25 prosent svarer egenstudie og 20 prosent svarer henholdsvis kollokvie-/studiegrupper og innleveringsoppgaver. 18 prosent opplever barrierer i praksisperioder og 15 prosent opplever barrierer under prosjektarbeid.

Figur 4-46 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Utfordringene ved egenstudium, eksamen eller forelesninger er typisk at det er vanskelig å sitte lenge om gangen, og flere er nødt til å ta pauser og bevege seg for å avlaste kroppen. Enkelte forteller at gruppearbeid kan være utfordrende fordi man har behov for ekstra tid eller hjelp, og da er det vanskelig

å henge med de andre. Enkelte forteller også at de har mer smerter om morgene, slik at aktiviteter tidlig på dagen kan være utfordrende.

3 av respondentene svarer at de mottar pedagogisk tilrettelegging. Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok), assistent, sekretær eller mentor, oppfølging fra ansatte, individuell undervisningsplan og lydboktak, samt tilrettelagt PC og tid på eksamen er eksempler på tilrettelegging.

84 prosent av respondentene svarer at tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert de pedagogiske barrierene for dem. Figur 4-47 viser en oversikt over hvilken tilrettelegging eller hjelpemidler respondentene svarer at ville redusert barrierene for dem. 52 prosent svarer pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok), 44 prosent svarer lydopptak av undervisning, 40 prosent svarer video av undervisning, 36 prosent svarer utdeling av forelesningsnotater og 28 prosent svarer individuell undervisningsplan. 24 prosent svarer assistent, sekretær eller mentor og 20 prosent svarer eget leserom.

Figur 4-47 Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

Flest svarer altså pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok). Tilbakemeldingen vi får i åpne kommentarer handler om at tilgjengelig elektronisk pensum eller lydbok gjør det mulig å variere mellom å lese bøker og bruke PC. Enkelte beskriver at det er enklere å f.eks. ligge i seng og lese hvis man leser på PC. Lydbok vil naturligvis også være et alternativ til bøker som flere ønsker seg. Også større fleksibilitet tilknyttet obligatoriske aktiviteter blir

nevnt som noe enkelte ønsker seg, for eksempel at man kan få utvidet frist for innlevering i perioder man er dårlig. Alternative eksamensformer, som hjemmeeksamen eller mappeeksamen er det enkelte som ønsker.

Digitale barrierer

6 av respondentene med muskel- eller skjelettplager rapporterer at det digitale læringsmiljøet kan være en barriere. De fleste opplever altså ikke det digitale som en barriere. Kun én person rapporterer at vedkommende mottar digital tilrettelegging i form av assistent/sekretær. De 6 som opplever digitale barrierer, svarer at universell utforming, assistent/sekretær eller tilgang på tilpasset PC ville redusert barrierene for dem.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

4 av 28 respondenter med muskel- eller skjelettplager svarer at de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiesteder ved studiestart eller da de kom inn på studiet. 81 prosent rapporterer at de har et udekket behov for informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler.

Tilbakemeldingene i de åpne kommentarene er at man selv må søke opp informasjon om tilrettelegging. Enkelte synes det er vanskelig å finne, selv om man har fått vite av medelever at dette finnes. Andre har også fått beskjed om at de selv må ta opp tilretteleggingstiltak med de enkelte foreleserne. Flere etterlyser informasjon om annet enn eksamen, og tydeligere informasjon om frister for søknad om tilrettelegging.

Bolig

4 av 28 respondentene svarer at funksjonsnedsettelsen påvirker deres boligbehov. Av disse svarer 3 at det er vanskelig å finne boliger som er tilpasset sitt behov. 2 personer opplever å ha møtt barrierer i studentboligene som følge av funksjonsnedsettelsen. Økt økonomisk støtte oppgis av flest som tilrettelegging som ville redusert boligbarrierene.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

3 av 28 personer svarer at de har valgt et annet studium og 3 av 28 personer svarer at de har valgt et annet studiested enn de helst hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. Kun én av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne valgt det de helst hadde ønsket.

50 prosent av respondentene rapporterer at de har redusert sin studieprogresjon som følge av funksjonsnedsettelsen. Av disse svarer 71 prosent at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

75 prosent svarer at de opplever at de må jobber hardere eller mer enn øvrige studenter som følge av funksjonsnedsettelsen, og 82 prosent svarer at de bruker mye tid på å organisere studiehverdagen.

Det sosiale studentmiljøet

79 prosent av respondentene med muskel- eller skjelettplager svarer at de opplever barrierer mot å delta i det sosiale studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Behov for hvile (64 prosent), dårlig økonomi (32 prosent) og manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (32 prosent) oppgis som de viktigste årsakene til sosiale barrierer.

Negative holdninger og mangelfull tilrettelegging

Totalt svarer 50 prosent at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler. 25 prosent rapporterer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte, og 29 prosent har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.21 Kronisk hodepine/migrene

4 prosent av respondentene rapporterer om kronisk hodepine eller migrene. En høy andel av respondentene sliter med tilleggsvansker. De vanligste er fordøyelsessykdom (16 prosent),¹² lese- og skrivevansker (12 prosent) og svaksynthet (12 prosent). Det rapporteres blant annet om konsentrasjonsvansker, psykososiale vansker, fysisk funksjonsnedsettelse, hørselshemming, kronisk utmattelse/ME og astma eller allergi.

Fysiske barrierer

56 prosent av respondentene med kronisk hodepine eller migrene rapporterer at utformingen av studiestedet er en barriere for seg. Det er grunn til å tro at en del av disse har trodd at spørsmålet handlet om barrierer i læringsøymed, og tallet ligger derfor trolig noe lavere. En del har også tilleggsvansker som skaper fysiske barrierer. Tilbakemeldingene i åpne kommentarer støtter dette.

De fysiske barrierene som beskrives gjelder støy på ulike arenaer eller dårlig inneklima.

24 prosent rapporterer at de mottar fysisk tilrettelegging. Eksempler er hviletid på eksamen, egen kontorplass eller stille leserom. En god del av respondentene som har krysset av for fysisk tilrettelegging beskriver pedagogisk tilrettelegging, for eksempel utvidet tid på eksamen og lydbok eller teknisk utstyr for å lese.

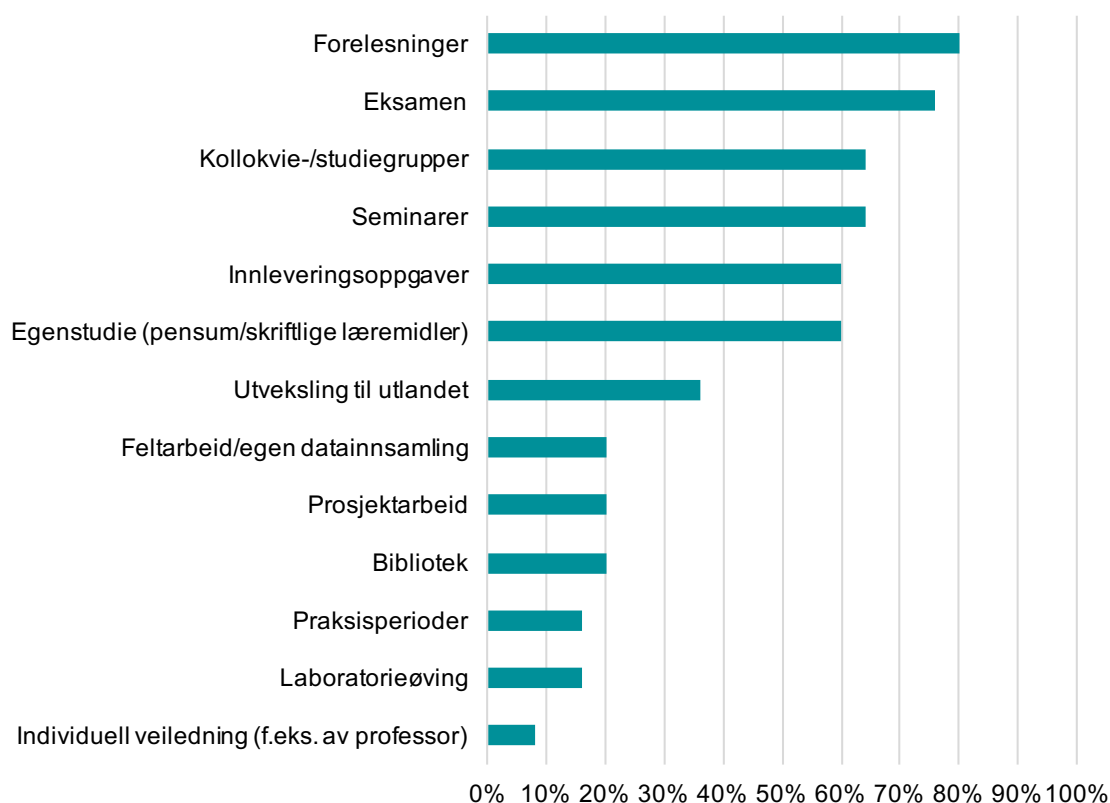
På spørsmål om hvilke tiltak som ville redusert de fysiske barrierer, er det universell utforming, hvilerom og egen kontorplass eller stille leserom som får flest svar.

¹² Her skal man være varsom med å gjøre slutningen at det er en systematisk sammenheng mellom kronisk hodepine/migrene og fordøyelsessykdommer. Både andelen med hodepine og fordøyelsessykdom er unaturlig høy i tilleggsundersøkelsen sammenlignet med spørreundersøkelsen som gikk ut sammen med studiebarometeret, som betyr sammenhengen fremstår som sterkere enn sammenhengen trolig er i befolkningen.

Pedagogiske barrierer

Alle respondentene med kronisk hodepine eller migrene rapporterer at de møter pedagogiske barrierer på læringsarenaer. Figur 4-48 viser en oversikt over hvilke læringsarenaer de møter barrierer i. 80 prosent svarer forelesninger, 76 prosent svarer eksamen, 64 prosent svarer hhv. kollokvie-/studiegrupper og seminarer, 60 prosent svarer hhv. innleveringsoppgaver og egenstudie, og 36 prosent svarer utveksling til utlandet.

Figur 4-48 *Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.*

Mange av tilbakemeldingene om læringsarenaer er knyttet til respondentens tilleggsvansker.

En person forteller:

Mine erfaringer og opplevelser er at tilrettelegging er ekstra arbeid for de ansatte. Det er som regel vanskelig å få til og jeg opplever at ansatte har et negativt syn på det. Det har kommet til det punktet, der jeg ikke spør om tilrettelegging eller hjelpemidler lenger, fordi jeg føler meg som en byrde for de ansatte, fordi "tilretteleggingen eller jeg er så vanskelig". Skolen har vært svært dårlig på å informere studenter om de mulighetene som er tilstede, med både tilrettelegging og annet. Beskjeder og informasjon er manglende. Tilrettelegging hadde hvert til enorm hjelp i studiet. Hadde hjelpemidlene vært tilgjengelig for meg,

hadde det økt mine resultater, læringsevne i de forskjellige fagene, min generelle mulighet til å henge med i undervisningen og minsket følelsen av nederlag. Det er mangel på forståelse, ønske om å gjøre studiet enklere og imøtekommenhet fra de ansatte. Uten struktur er det svært vanskelig å henge med i undervisningen. Det er så å si ingen tilrettelegging eller hjelpemidler tilbudt, så alt er bedre enn hva det er nå.

20 prosent av respondentene rapporterer at de mottar pedagogisk tilrettelegging. Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok), eget leserom, tilrettelagt eksamen og assistent er eksempler på tilrettelegging som respondentene mottar.

88 prosent av respondentene svarer at bedre tilrettelegging eller hjelpemidler ville redusert de pedagogiske barrierene de møter. 48 prosent svarer lydopptak av undervisning, 44 prosent svarer hhv. video av undervisning, pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) og 40 prosent svarer utdeling av forelesningsnotater.

Enkelte beskriver at det ikke er tilgjengelige forelesningsnotater, at det kun finnes pensum på papir og at det ikke er muligheter for PC på eksamen eller utvidet tid.

Digitale barrierer

40 prosent svarer av respondentene med kronisk hodepine eller migrene svarer at de møter barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet. Flest svarer at de møter utfordringer med digitale læremidler (36 prosent). Eksempler er dokumenter som ikke kan lese av skjermleser. Andre opplever at skjermene er av dårlig kvalitet, mens enkelte opplever at filer og dokumenter som blir lagt ut på nett er uoversiktlig.

To personer rapporterer at de mottar digital tilrettelegging i dag, i form av tilgang på tilpasset data og særlig tilgang på digitale læremidler.

Flere skulle ønske seg tilgang på tilpasset data slik at de kan ta i bruk programmer som ikke kan kjøres på vanlige datamaskiner.

Informasjon om tilrettelegging og hjelpemidler

65 prosent svarer at de ikke fikk informasjon tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart eller da de kom inn på studiet. Også 65 prosent svarer at de har et udekket behov for informasjon om hjelpemidler. 70 prosent svarer at de har et udekket behov for informasjon om tilrettelegging.

I åpne kommentarer får vi tilbakemeldinger om at enkelte ikke føler de blir tatt på alvor. Andre gir tilbakemelding om at det er dårlig samsvar mellom informasjonen på lærestedets nettsider og den informasjon man får av tilretteleggingsansvarlige. Enkelte forteller at de kun har fått nyttig informasjon fra andre studenter, det gjelder både informasjon om utsettelse og ekstrastipend fra Lånekasse. En forteller at vedkommende ikke fikk tilrettelagt eksamen fordi vedkommende ikke fant stedet hvor man skulle søke om tilrettelegging.

En forteller:

Jeg opplever at informasjonen om tilrettelegging håndteres som "hemmelig" hos instituttet før man vet om det.

Bolig

6 av 23 respondenter med kronisk hodepine eller migræne forteller at funksjonsnedsettelsen påvirker boligbehovet. Noen av disse har også andre vansker som påvirker boligbehovet. 5 av 6 svarer at det er vanskelig å finne boliger tilpasset sitt behov. 3 personer rapporterer at det er vanskelig å finne studentboliger tilpasset sitt behov. Typisk har respondentene behov for å ha det stille og rolig rundt seg. Av dem med erfaring fra studentboliger svarer ingen at de har møtt barrierer i studentboligene som følge av funksjonsnedsettelsen. Både universell utforming/økt tilgjengelighet, kortere avstand til studiested eller andre aktiviteter og økt økonomisk støtte blir oppgitt som tiltak som ville redusert barrierene.

Konsekvenser av funksjonsnedsettelsen og tilrettelegging

26 prosent av respondentene med kronisk hodepine eller migræne svarer at de har valgt et annet studium og 22 prosent svarer at de har valgt et annet studiested enn de helst hadde ønsket som følge av funksjonsnedsettelsen. Rundt halvparten av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler kunne valgt det de selv helst hadde ønsket.

48 prosent svarer at de har redusert studieprogresjonen som følge av funksjonsnedsettelsen. 72 prosent av disse svarer at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

74 prosent svarer at de opplever funksjonsnedsettelsen gjør at de må jobbe hardere eller mer enn øvrige studenter. 91 prosent svarer at de bruker mye tid på å organisere studiehverdagen som følge av funksjonsnedsettelsen.

Det sosiale studentmiljøet

91 prosent svarer at de opplever barrierer mot å delta sosialt i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Behov for hvile (78 prosent), dårlig økonomi (52 prosent), redusert studieprogresjon (43 prosent) og manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelsen blant studenter (43 prosent) blir oppgitt av flest som sosiale barrierer.

Negative holdninger og mangelfull tilrettelegging

Totalt svarer 74 prosent at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

26 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra ansatte, og 34 prosent svarer at de har opplevd diskriminering eller negative holdninger fra studenter.

4.22 Dyskalkuli

Vi har også mottatt 8 svar fra personer som rapporterer om dyskalkuli. Siden vi har såpass få svar og få utdypninger i åpne kommentarer kommer vi kun til å omtale resultatene kort.

3 av respondentene med dyskalkuli rapporterer også om lese- og skrivevansker, 3 rapporterer om dysleksi, 2 rapporterer om konsentrasjonsvansker og 1 rapporterer om fysisk funksjonsnedsettelse.

5 av 8 opplever barrierer på læringsarenaer. Vanligst er på forelesninger, under egenstudie, på eksamen og med innleveringsoppgaver. Flest svarer at oppfølging av ansatte ville redusert barrierene (4 av 8). En forteller om god hjelp fra lærestedet i forbindelse med dyskalkuli.

3 av 8 opplever digitale barrierer.

Halvparten av respondentene svarer at de fikk informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler ved studiestart. 4 av 8 svarer også at de opplever at behovet for informasjon om hjelpemidler er dekket. 3 av 8 svarer at informasjon om hjelpemidler er dekket.

2 av 8 opplever at de har måttet redusere side studieprogresjon. Begge disse opplever at de med bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler kunne økt studieprogresjonen.

Samtlige opplever at funksjonsnedsettelsen gjør at de må jobbe mer eller hardere med studiene enn øvrige studenter.

Totalt 3 av 8 svarer at de har opplevd mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler.

5 Sammenstilling av barrierer i høyere utdanning

Under har vi samlet det som blir rapportert som barrierer for hver av funksjonsnedsettelsene. For fysiske barrierer har vi tatt med arenaer som mer enn 24 prosent av respondentene har svart. For pedagogiske har vi tatt med arenaer som mer enn 39 prosent av respondentene har svart. For digitale barrierer har vi tatt med områder som mer enn 24 prosent har svart og for sosiale barrierer har vi tatt med områder som mer enn 29 prosent har svart.

Forelesningssaler og lesesaler går mest igjen som arenaer hvor respondentene opplever barrierer. Blant synshemmede, både blinde og svaksynte, rapporterer respondentene langt flere arenaer.

Når det gjelder pedagogiske barrierer er det forelesninger, eksamen og egenstudie som flest opplever som barrierer.

For respondentene som rapporterer om digitale barrierer er det digitale læremidler/-ressurser som flest svarer.

Når det gjelder sosiale barrierer er det behov for hvile, manglende kunnskap om eller forståelse av funksjonsnedsettelse blant studenter, redusert studieprogresjon og dårlig økonomi som flest svarer.

Tabell 5-1 Sammenstilling av barrierer i høyere utdanning for personer med funksjonsnedsettelse og lese- og skrivevansker

Funksjons- nedsettelse	Barrierer i høyere utdanning			
	Fysiske barrierer (>24 %)	Pedagogiske barrierer (> 39%)	Digitale barrierer (>24 %)	Sosiale barrierer (>29 %)
Dysleksi	-	Egenstudie Eksamen Innleveringer	Digitale læremidler	-
Lese- og skrivevansker	-	Egenstudie Eksamen Innleveringer	-	-
Dyskalkuli	-	Egenstudie Forelesninger Eksamen	-	-
Psykososiale vansker/psykis ke lidelser/ personlighets- forstyrrelser	-	Eksamen Forelesninger Kollokvie- /studiegrupper Egenstudie	-	Behov for hvile Redusert studie- progresjon Manglende kunnskap eller forståelse blant studenter
Konsentrasjon svansker/ ADHD/ADD	-	Egenstudie Eksamen Forelesninger Innleveringer	-	Behov for hvile Redusert studie- progresjon
Asperger	-	Eksamen Kollokvie- /studiegrupper	-	Behov for hvile Manglende kunnskap eller forståelse blant studenter Redusert studie- progresjon Dårlig økonomi
Fysisk funksjons- nedsettelse/ bevegelses- hemming	Forelesnings- saler Lesesaler	Eksamen Forelesninger	-	Behov for hvile Redusert studie- progresjon

Fordøyelses- sykdom	Forelesnings- saler Toaletter	Eksamen Forelesninger Praksis- perioder	-	Behov for hvile
Hørsels- hemmet/ hørselsskade	Forelesnings- saler	Forelesninger	-	Behov for hvile Manglende kunnskap om eller forståelse blant studenter
Kognitiv lidelse eller skade	-	Eksamen Forelesninger Egenstudie	-	Behov for hvile Redusert studie- progresjon Manglende kunnskap om eller forståelse blant studenter Dårlig økonomi
ME/kronisk utmattelse	Forelesnings- saler	Eksamen Forelesninger	-	Behov for hvile Redusert studie- progresjon Dårlig økonomi
Blindhet	Seminarrom Forelesnings- saler Uteområder Spiseområder Bibliotek Toaletter Resepsjon/ studentservice	Forelesninger Egenstudie	Digitale læreplatt- former Digitale læremidler Digitale tekst- og behandling sverktøy	Manglende tilrettelegging av fadderuker ved studiestart
Svaksynthet/ synsforstyrning	Seminarrom Forelesnings- saler Uteområder	Forelesninger Eksamen Egenstudie	Digitale læreplatt- former Digitale læremidler	Behov for hvile

Kronisk hodepine/ migrene	Forelesnings- saler Lesesaler Bibliotek	Egenstudie Forelesninger Seminarer Eksamen Innlevering Kollokvie- /studiegrupper	Digitale læremidler	Dårlig økonomi Behov for hvile Redusert studie- progresjon
Muskel- og skjelettsykdom	-	-	-	Behov for hvile Dårlig økonomi

Note: Døvhets er ikke tatt med fordi det kun er 2 respondenter.

Under har vi samlet de mest hyppig besvarte tiltakene rettet mot fysiske, pedagogiske og digitale barrierer.

Blant fysiske tiltak er det hvilerom, egen kontorplass eller stille leserom og universell utforming som flest svarer.

Blant pedagogiske tiltak er det video av undervisning, pensum og læringsressurser i elektronisk format, utdeling av forelesningsnotater og lydopptak av undervisning som flest svarer.

Universell utforming og særlig tilgang på digitale læremidler/-ressurser er det flest som svarer at ville redusert de digitale barrierene for dem.

Tabell 5-2 Sammenstilling av tiltak for å redusere barrierer for personer med funksjonsnedsettelse eller lese- og skrivevansker

	Tiltak		
Nedsettelse	Fysiske	Pedagogiske	Digitale
Dysleksi	-	Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Lyddopptak av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Video av undervisning	-
Lese- og skrivevansker	-	Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Lyddopptak av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Video av undervisning	-
Dyskalkuli	-	Oppfølging fra ansatte	-
Psykososiale vansker/psykiske lidelser/personlighetsforstyrrelser	-	Video av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Lyddopptak av undervisning	-
Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	-	Video av undervisning Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Utdeling av forelesningsnotater Lyddopptak av undervisning	-
Asperger	-	Video av undervisning	-

		Lydopptak av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Oppfølging fra ansatte Assistent/sekretær eller mentor	
Fysisk funksjons- nedsettelse/ bevegelses- hemming	Universell utforming Hvilerom Reservert parkeringsplass	Video av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Lydopptak av undervisning	-
Fordøyelses- sykdom	Universell utforming Assistent/mentor Hvilerom Egen kontorplass eller stille lesesal Egen lesesalplass Reservert parkeringsplass Oppbevaring av hjelpemidler	Video av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Lydopptak av undervisning	-
Hørselshemmet/ hørselsskade	Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd	Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd Video av undervisning Lydopptak av undervisning	-
Kognitiv lidelse eller skade	Assistent/mentor Oppbevaring av hjelpemidler	Video av undervisning Utdeling av forelesningsnotater Lydopptak av undervisning Oppfølging fra ansatte	-
ME/kronisk utmattelse	Hvilerom Reservert parkeringsplass	Video av undervisning Lydopptak av undervisning	-
Blindhet	Universell utforming	Utdeling av	Universell

	Hvilerom	forelesningsnotater Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Lydopptak av undervisning	utforming
Svaksynthet/ synsforstyrning	-	Utdeling av forelesningsnotater Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Lydopptak av undervisning Video av undervisning	Universell utforming Særlig tilgang på digitale læremidler
Kronisk hodepine/ migrene	Universell utforming Assistent/mentor Egen lesesalplass (i felles lesesal) Oppbevaring av hjelpemidler	Lydopptak av undervisning Video av undervisning Pensum om læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Utdeling av forelesningsnotater	Digitale læremidler
Muskel- og skjelettsykdom	-	Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok) Lydopptak av undervisning Video av undervisning	-

6 Tilfredshet i studiene

I Studiebarometeret er det mange spørsmål om studentenes tilfredshet med studiesituasjonen. Vi har koblet disse svarene med bakgrunnsdata om studentene.

De som har besvart vår spørreundersøkelse studerer ved 28 ulike høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Utvalget består av 29 prosent menn og 71 prosent kvinner. 70 prosent av utvalget var mellom 20-27 år. 30 prosent er eldre enn 27 år.

NOKUT har laget indekser for tilfredshet ved å vekte svar knyttet til tilfredshet på ulike områder. Studentene skulle ta stilling til ulike påstander og svare på en skala fra 1 til 5, der 1 betydde "ikke enig" eller "i liten grad" og 5 betydde "helt enig" eller "i stor grad".

Tabell 6-1 viser beskrivende statistikk for de ulike tilfredshetsindeksene. Respondentene er mest tilfreds med studieprogrammets relevans for arbeidslivet (4,0), vurderingsformene (3,9) og overordnet tilfredshet (3,9). Medvirkning (3,0), undervisning og veiledning (3,4) og organisering av studieprogrammet (3,4) oppnår lavest poengsum. Faglig og sosialt miljø får i gjennomsnitt 3,6 poeng, studiets evne til å inspirere får 3,8, vurdering av eget engasjement får 3,7 og i hvilken grad ansatte har forventninger til studentens innsats får 3,6.

Gjennomsnittsscorene for alle respondentene som har svart på Studiebarometeret, 30 709 respondenter, er presentert parentes. Resultatene viser at for alle indeksene, bortsett fra *Eget engasjement*, er gjennomsnittsscoren for studentene samlet mellom 0,1 og 0,2 poeng høyere sammenlignet med respondentene med funksjonsnedsettelse.

Tabell 6-1 Beskrivende statistikk for tilfredshetsindekser fra Studiebarometeret. Alle studenter som har besvart undersøkelse for studenter med nedsatt funksjonsevne

Indekser	Antall svar	Gj.snitts-verdi	Std.avvik.	Min	Maks
Undervisning og veiledning	610	3,4 (3,6)	0,8	1	5
Faglig og sosialt miljø	609	3,6 (3,7)	0,7	1	5
Organisering av studieprogram	611	3,4 (3,5)	0,9	1	5
Vurderings-former	610	3,9 (4,0)	0,8	1	5

Medvirkning	580	3,0 (3,2)	1,0	1	5
Studiets evne til å inspirere	610	3,8 (3,9)	0,9	1	5
Relevans for arbeidslivet	609	4,0 (4,1)	0,9	1	5
Eget engasjement	611	3,7 (3,6)	0,9	1	5
Overordnet tilfredshet	609	3,9 (4,1)	1,1	1	5
Forventninger	601	3,6 (3,7)	0,9	1	5

Kilde: Studiebarometeret 2017.

Vi har gjort to enkle regresjonsanalyser hvor vi analyserte effekten av det å ha en funksjonsnedsettelse på overordnet tilfredshet og forskjeller mellom funksjonsnedsettelsene.¹³

Resultatene viser at det å ha en funksjonsnedsettelse reduserer overordnet tilfredshet, på en skala fra 1 til 5, med 0,2 poeng. Sammenhengen er statistisk signifikant på 0,05 prosent nivå. Alder og kjønn ser ikke ut til å ha noen betydning. Resultatet harmonerer med inntrykket i den beskrivende statistikken i tabellen over.

Studenter med psykososiale vansker/psykiske lidelser eller personlighetsforstyrrelser, lese- og skrivevansker og Asperger skiller seg ut. Psykososiale vansker reduserer overordnet tilfredshet med 0,4, sammenlignet med å ikke ha funksjonsnedsettelse, og er signifikant på 0,05 prosent nivå. Lese- og skrivevansker reduserer overordnet tilfredshet med 0,2 og er signifikant på 0,1 prosent nivå. Asperger reduserer overordnet tilfredshet med 0,5 og er signifikant på 0,1 prosent nivå. Ingen av de andre funksjonsnedsettelsene gir systematisk lavere tilfredshet.

¹³ Vi har sammenlignet personene med funksjonsnedsettelse med personer som åpnet undersøkelsen, men som svarte at de ikke hadde en funksjonsnedsettelse.

7 Oppsummering og drøfting

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at langt flere studenter med funksjonsnedsettelse opplever pedagogiske og sosiale barrierer i forhold til fysiske og digitale barrierer. Også informasjon fra lærestedet om tilrettelegging eller hjelpemidler er det også mange som opplever er en barriere. Forholdsvis få opplever at studentboliger er en barriere. Digitale læremidler ser i større grad ut til å være et hjelpemiddel for studenter enn en barriere.

Blant studenter med bevegelseshemming/fysiske funksjonsnedsettelse, synshemming eller blindhet og studenter med fordøyelsessykdom svarer derimot en høy andel at de møter fysiske barrierer. Resultatet viser at selv om fysiske barrierer generelt sett ikke er like omfattende som pedagogiske, opplever de med fysiske funksjonsnedsettelse vesentlige utfordringer her.

En høy andel av respondentene rapporterer at de bruker mye tid på å organisere studiehverdagen. Relativt mange, 41 prosent, svarer at de har redusert studieprogresjon som følge av funksjonsnedsettelsen. Funnene støtter i stor grad tidligere kvalitative funn om at den totale studiebelastningen for studenter med funksjonsnedsettelse kan være stor, som fører til at mange må redusere studieprogresjonen.

Generelt sett er arenaene som respondentene møter pedagogiske barrierer i de samme på tvers av lidelser. Det er i forelesninger, på eksamen og i egenstudie de fleste møter barrierer.

Resultatene viser også at de fleste ønsker først og fremst alternative læringsressurser, som video og lydopptak av undervisning, tilgang på digitale læremidler (eller lydbok) og utdeling av forelesningsnotater. Mange gir også tilbakemelding om at de ønsker seg mer tilrettelegging på eksamen, for eksempel hjemmeksamen, tilgang på data, enerom eller større fleksibilitet i perioder med vesentlige plager. Deretter ønsker mange seg mer oppfølging, støtte og individuell tilrettelegging underveis i studiet.

En implikasjon av dette kan være at læresteder kan gjøre forholdsvis enkle grep som vil redusere barrierene for en høy andel av studenter på tvers av funksjonsnedsettelse. En del av disse grepene, for eksempel lyd- og videoopptak av undervisning, vil også kunne være tilgjengelig for øvrige studenter uten særlig kostnad og dermed gi et økt tilbud til alle. Prinsipper om universell utforming bygger på en tankegang om tilgjengelighet for alle som i større grad kan benyttes i undervisning.

I litteraturen om pedagogiske barrierer og fra intervjuene er et av funnene at det kan være utfordrende å få akademisk ansatte til å gi den tilretteleggingen studentene har behov for, for eksempel at de gir tilgang til forelesningsnotater på forhånd eller bruker mikrofon i forelesninger. En implikasjon av dette er at enda mer omfattende tilretteleggingstiltak, som lydopptak eller video av undervisning, også kan være tiltak som akademisk ansatte av ulike grunner ikke ønsker å legge til rette for. En utfordring med å gjøre opptak av undervisning tilgjengelig, kan være at studenter i for stor grad lener seg på opptakene, i stedet for å lese pensum. Det muntlige formatet i forelesninger som nettopp

skal gjøre det enklere for studentene å forstå pensum, kan også gjøre det vanskelig å være presis eller ha gode begrunnelser for alt man sier. Åpner man opp for opptak av undervisning, som vil være nyttig for svært mange, kan det derfor være nødvendig å tydeliggjøre hva formålet til forelesninger er, og at opptak av forelesninger ikke nødvendigvis kan erstatte pensum, men være et supplement. I en litteraturgjennomgang om bruk av lydopptak i undervisning av Karnad (2013) finner forfatteren at studenter først og fremst bruker opptak av forelesninger til å ta igjen undervisning man har gått glipp av og som et hjelpemiddel i forbindelse med oppgaveinnlevering og eksamen. Forfatteren finner at også ordinære studenter foretrekker variasjon i undervisningsformer, slik vi finner blant studenter med funksjonsnedsettelse. Et interessant funn i litteraturgjennomgangen er at studenter med svakere resultater i større grad tar i bruk opptak av undervisning. Våre funn tyder også på dette.

En annen utfordring kan være at studenter velger å utebli fra forelesninger siden de kan høre forelesninger i opptak eller se forelesninger på video. En studie fra Rae og O'Malley (2017) undersøkte hvordan opptak av forelesninger i fysiologi for førsteårs medisinstudenter påvirket oppmøte. De finner at 84 prosent valgte å møte opp på samtlige forelesninger. 79 prosent studentene i undersøkelsen svarte at opptak av undervisning ikke kunne erstatte det å være tilstede på selv forelesningen. Studiene tyder på at det ikke er gitt at tilrettelegging ved hjelp av lyd- og videoopptak av undervisningen vil føre til vesentlig høyere fravær eller at studentene hovedsakelig vil lene seg på opptakene for å lære seg pensum.

Resultatene fra spørreundersøkelsen vår viser også at respondenter med samme lidelse har individuelle behov. Mens enkelte opplever at seminarer og gruppearbeid kan være en stor barriere kan andre med samme lidelse føle det motsatte. Skal man satse på tilrettelegging for flest mulig, er man derfor også nødt til å gjøre individuelle hensyn. Et alternativ til individuell tilrettelegging er å gjøre undervisningen universell og tilgjengelig for flest mulig.

Et annet viktig funn fra intervjuene og litteraturgjennomgangen er at tilgjengelighetstjenester hos lærestedene kan ha få ressurser eller manglende kompetanse om tilrettelegging. Mange av respondentene i spørreundersøkelsen vår beskriver også dette. Mange studenter opplever at tilretteleggingskonsulentene har liten kunnskap om deres funksjonsnedsettelse, hvilke behov de har og hvilke muligheter det finnes for tilrettelegging. Mange opplever også en manglende vilje blant studiekonsulenter til å tilrettelegge, og at studentene i stor grad er overlatt til seg selv for å undersøke hvilke muligheter og rettigheter de har for tilrettelegging eller hjelpemidler. I tillegg gir mange tilbakemelding om lite tilgjengelig informasjon. En satsing på økte ressurser til og kompetanse i tilretteleggingstjenestene kan bidra til økt kunnskap, bedre informasjon og kapasitet til oppfølging. En større forståelse blant tilretteleggingskonsulenter for ulike behov kan føre til at studenter i større grad føler seg ivare tatt av lærestedet.

En annen tilbakemelding er at mange av studentene opplever at tilretteleggingstilbudet i studiet er begrenset til ekstra tid på eksamen eller tilgang på datamaskin under eksamen. Mange ønsker tilrettelegging underveis i

studiet. Økte ressurser til tilrettelegging for å få til mer systematisk oppfølging vil kunne redusere barrierene for mange. Forbedring av søknadsprosedyrer for tilrettelegging er også noe mange studenter ønsker seg.

Det overordnede bilde fra spørreundersøkelsen er at mange studenter med funksjonsnedsettelse eller lese- og skrivevansker møter barrierer i høyere utdanning. Vi har fått mange beskrivelser i åpne kommentarer som forteller om manglende tilrettelegging og tilgang på hjelpemidler. Både resultatene fra spørreundersøkelsen og beskrivelsene i åpne kommentarer indikerer at bedre tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler ville redusert barrierene for mange av studentene. I tillegg svarer mange at de opplever sosiale barrierer mot å delta i studentmiljøet som følge av funksjonsnedsettelsen. Grunnen er ofte at de trenger mer tid til hvile og at de har stram økonomi. Den økonomiske stillingen kan ha sammenheng med at de har lite overskudd til å ha betalt arbeid ved siden av studiet og kanskje også at de har større problemer med å få jobb. I Studiebarometeret svarer studentene likevel at de er forholdsvis tilfreds med studiene. Spesielt overraskende var det at studentene ga vurderingsformene en samlet score på 3,9 av 5 og overordnet tilfredshet en samlet score på 3,9 av 5. Dette står i noe kontrast til inntrykket vi har fått av vår undersøkelse, og kan bety at respondentene svarer mer kritisk til studiene og lærestedet når de blir stilt direkte spørsmål om hvilke barrierer de møter.

Litteraturliste

- AFI-rapport (7/2013) De vanskelige overgangene. En kunnskapsoversikt over forskning, politikk og tiltak for å bedre unge funksjonshemmedes overgang til høyrere utdanning og arbeid.
- Bjerkan, K. Y. & Veenstra, M. (2008). Utdanning, arbeid, bolig og transport for unge voksne 20 til 35 år. I *Statusrapport 08: samfunnsutviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne* (s. 154- 207). Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Brandt, S. S. (2005). *Høyere utdanning - tilgjengelig for alle?: studenter med funksjonsnedsettelse og funksjonshemning i høyere utdanning - Kvalitetsreformens betydning og lærestedenes strategier for inkludering*. Oslo: NIFU STEP.
- Brandt, S. (2010). Tilretteleggingsutfordringer i høyere utdanning før og nå. *En studie av tilrettelegging i høyere utdanning i lys av lovendringer og målsetting om å sikre høyere utdanning for en mer mangfoldig studentmasse*. NIFU STEP: Rapport 47/2010.
- Bech Larsen, Lena; Sommer, Lindsay og Bengtsson, Steen (2014) Døve og døvblevne mennesker. Hverdagsliv og levevilkår. Det Nationale forskningscenter for velfærd.
- Berge, A. R. (2007). *Fra skole og studier til jobb eller uføretrygd?: hva personer med nedsatt syn erfarer i utdanning og i overgangen utdanning-yrke*. Arendal: Rehab-nor.
- Berge, A. R. & Lorentsen, Ø. (2009). *"Ingen forstår hvor slitsomt det er": hvordan unge med nedsatt hørsel opplever skolegang og overgangen skole-arbeid*. Arendal: Rehab-Nor.
- Borland, J., & James, S. (1999). The Learning Experience of Students with Disabilities in Higher Education. A case study of a UK university. *Disability & Society*, 14(1), 85-101.
- Collins, M.E., & Mowbray, C.T. (2005). Higher education and psychiatric disabilities: National survey of campus disability services. *American Journal of Orthopsychiatry*. 75(2): 304-15.
- Deborah Megivern, Sue Pellerito & Carol Mowbray (2003) Barriers to Higher Education for Individuals With Psychiatric Disabilities
- Denhart (2008) Deconstructing barriers: Perceptions of students labeled with learning disabilities in higher education, *Journal of Learning Disabilities* Vol 41, Issue 6.
- Holloway, S. (2001). The experience of higher education from the perspective of disabled students. *Disability & Society*, 16(9), 448-454.
- Fossestøl, K., Kessel, S. (2000): Politiske ambisjoner og administrativ rasjonering. Om funksjonshemmede studenters "rett" til tilgjengelig studiemateriell. AFI-rapport nr. 2.
- Fuglerud, K.S. og Solheim, I. (2008). Synshemmedes IKT-barrierer. Norsk Regnesentral rapport nr. 1016 – 2008.
- Fuller, M, J. Georgson, M. Healey, A. Hurst, K. Kelly, S. Riddel, H. Roberts & E. Weedon (2009). *Improving Disabled Students' learning. Experiences and outcomes*. New York: Routledge.
- Grue, Lars og Rua, Marte (2013). To skritt foran. Om funksjonshemning,

- oppvekst og mestring. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Healey, M., Bradley, A., Fuller, M., & Hall, T. (2006). Listening to students: The experiences of disabled students of learning at university. In M. Adams & S. Brown (Eds.), *Towards Inclusive Learning in Higher Education. Developing curricula for disabled students* (pp. 32-43). London: Routledge.
- Hong, Barbara S. S. (2015) Qualitative Analysis of the Barriers College Students with Disabilities Experience in Higher Education, *Journal of College Student Development*, 2015, Vol.56(3), p.209-226
- Hørselshemmedes Landsforbund Ungdom (2013) Slyngepatruljen – tilrettelegging for hørselshemmede i høyere utdanning
- Kessel, Siri (2008) Læringsmiljøet ved 3 og 4-årige profesjonsutdanninger. Forskjeller og likheter i studiehverdagen for studenter med og uten funksjonsnedsettelse. Oslo: HiO-notat 2008 nr 4.
- Kessler RC, Sonnega A, Bromet E, Hughes M, Nelson CB (1995) Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Arch Gen Psychiatry*. 1995 Dec; 52(12):1048-60.
- Kringlen, E., Torgersen, S. and Cramer, V. A (2001) Norwegian Psychiatric Epidemiological Study. *American Journal of Psychiatry*, 2001. 158(7): p. 1091-1098.
- Larsen, L.B. (2012): *Blinde og sterkt svagsynede – muligheter for kompetencegi- vende utdannelse*. Specialeafhandling ved kandidatuddannelsen i socialt Arbejde, Aalborg Universitet.
- Magnus, Eva (2009): *Student, som alle andre. En studie av hverdagslivet til studenter med nedsatt funksjonsevne*. NTNU: Doktorgradsavhandling
- Medby, P., Chrisophersen, J., Denizou, K. & Edvardsen, H. M. (2007). *Kostnader og virkninger ved universell utforming: bygg, anlegg og uteområder rettet mot allmenheten*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Megivern, D., Pellerito, S., & Mowbray, C. (2003). Barriers to higher education for individuals with psychiatric disabilities. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 26(3), 217-231.
- FHI (2009), Psykiske lidelser i Norge. Et folkehelseperspektiv.
- Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne. (2007). *Samfunnsutviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne: statusrapport 07*. Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Nordlandsforskning rapport (5/2003) *Funksjonshemmet i Nordland 2001. Levekår og livskvalitet*.
- Nordlandsforskning rapport (17/2006) Mellom drøm og virkelighet? Unge funksjonshemmede i overganger mellom utdanning og arbeidsliv.
- NOU (1983:36) Funksjonshemmedes år 1981: Handlingsplan for 80-årene. Sosialdepartementet.
- NOVA Rapport (8/2014) Hjelp eller barrierer? En undersøkelse av betingelse for høyere utdanning for ungdom med nedsatt funksjonsevne.
- NTNU (2009) Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne.
- NTNT og TNS (2012) Læringsmiljøundersøkelsen.
- NTNU (2015) Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne. Fellestrekk og

variasjoner.

- Paul, Stanley (2000) Students with disabilities in higher education: a review of the literature, *College Student Journal*, Vol 34. No 2.
- Pratt, C. G.; Gill, K. J.; Barret, N. M. and Roberts, M. M. (1999) *Psychiatrics rehabilitation*. Boston. Academic Press.
- Rae, Mark G., O'Malley, Dervla (2017) Do prerecorded lecture VODcasts affect attendance of first-year pre-clical Graduate Entry to Medicine students?
- Sachs, Daila; Schreuer, Naomi (2011) Inclusion of Students with Disabilities in Higher Education: Performance and participation in student's experiences, *Disability Studies Quarterly*
- Sintef, Lag hørselsvennlig miljø.
https://www.buudir.no/uu/Lag_horselsvennlig_miljo/ Publisert 17. mars 2015. Oppdatert 07. juni 2017.
- Statistisk Sentralbyrå. (2007). *Ungdoms levekår*, Tor Morten Normann (red.). (LKF07) Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Tinklin, T., & Hall, J. (1999). Getting Round Obstacles: disabled students' experiences in higher education in Scotland. *Studies in Higher Education*, 24(2), 183-194.
- Trætnes, Per Bjørnar (2013) Hvordan kan høyskoler og universiteter ivareta likeverd for hørselshemmede studenter? Masteroppgave i pedagogikk - utdanningsledelse. Høyskolen i Vestfold.
- Unger 1998 D. D. (1999) Workplace supports: A view from employers who have hired supported employees. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 14(3), 167-179.
- Weyandt, L.L. & DuPaul, G.J. (2006). ADHD in College students with attention disorders, *Journal of Attention Disorders*, 10(1), 9-19.
- Wolf, L.E., Simkowits P., Carlson H. (2009) College students with attentional-deficit/hyperactivity disorder. *Curr. Psychiatry Rep.* 2009 Oct;11(5):415-21.

Vedlegg

Tabell 7-1 *Antall respondenter fra hovedundersøkelsen via Studiebarometeret og fra tilleggsundersøkelsen via brukerorganisasjonene og*

	Hovedundersøkelsen via Studiebarometeret		Under-søkelsen via Unge funksjons-hemmede og NLB	
	Respondenter	Prosent	Respondenter	Prosent
Konsentrasjonsvansker/-ADHD/ADD	94	15,6%	5*	3,8 %
Psykososiale vansker/psykiske lidelser/-personlighetsforstyrrelser	117	19,5%	12*	9,2 %
Lese- og skrivevansker	118	19,6%	4*	3,1 %
Dysleksi	233	38,8%	1*	0,8 %
Fysisk funksjonsnedsettelse	66	11,0%	7*	5,4 %
Tunghørt/hørselsskade	39	6,5%	0	0,0 %
Kognitiv lidelse eller skade	39	6,5%	4*	3,1 %
Asperger	23	3,8%	0	0,0 %
ME/kronisk utmattelse	17	2,8%	13	10,0 %
Svaksynthet/synsforstyrring	15	2,5%	15	11,5 %
Hodepine/migrene	14	2,3%	12	9,2 %
Annen varig skade eller sykdom	20	3,3%	27	20,8 %
Muskel- og skjelettsykdom	13	2,2%	29	22,3 %
Dyskalkuli	8	1,3%	1	0,8 %
Fordøyelsessykdom	4*	0,7%	65	50,0 %
Døvhhet	1	0,2%	2	1,5 %
Blindhet	1	0,2%	7	5,4 %
I alt	601		130	

Note: *Tall merket med stjerne er ikke tatt med i presentasjonen over resultater.

Tabell 7-2 viser en krysstabell over antallet respondenter som har kryssset av for flere typer funksjonsnedsettelser. Tabellen er laget basert på svar fra spørreundersøkelsen som gikk ut sammen med Studiebarometeret. 31 prosent

av respondentene rapporterte om sammensatte vansker. 23 prosent av respondentene rapporterte om to funksjonsnedsettelse, og de resterende 8 prosentene rapporterte om flere enn to funksjonsnedsettelse. Vi har ikke gjort en systematisk gjennomgang av hvordan sammensatte vansker er avhengig av hvilken type funksjonsnedsettelse man har.

Tabell 7-2 Funksjonsnedsettelse

	Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	Asperger	Dysleksi	Lese- og skrive	Psykososiale vansker/psykiske	Kognitiv lidelse eller skade	Fysisk funksjonsnedsettelse	Blindhet	Slaktsyn/synsforstyrrelse	Døv	Hørselshemmet/hørsels-skade	Annen lærevask	Annen varig skade eller sykdom	Astma og allergi	Dyskalkuli	Fordøyelsesykdom	Hodepine/migræne	ME/kronisk utmattelse	Muskel- og skjelettsykdom
Konsentrasjonsvansker/ADHD/ADD	X	5	13	24	20	0	3	0	1	0	2	0	0	2	2	0	0	1	1
Asperger		X	3	2	10	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dysleksi			X	23	11	3	3	0	1	0	4	2	1	1	3	1	0	0	2
Lese- og skrive				X	14	7	4	0	3	0	2	0	0	1	3	0	1	0	2
Psykososiale vansker/psykiske lidelser/Personlighetsforstyrrelser					X	13	11	0	5	1	8	0	0	0	0	1	1	2	0
Kognitiv lidelse eller skade						X	7	0	3	0	4	0	1	0	0	0	0	2	1
Fysisk funksjonsnedsettelse							X	0	3	0	6	0	0	0	1	0	1	4	1

[illegible]

Spørreundersøkelsen

Kartlegging av barrierer i høyere utdanning

Proba samfunnsanalyse har fått i oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) å kartlegge barrierer i høyere utdanning for personer med ulike former for funksjonsnedsettelse, konsentrasjonsvansker, lese- eller skrivevansker eller psykososiale vansker.

Vi ønsker at du som student svarer på noen spørsmål om hvordan du opplever læringsmiljøet der du studerer.

Undersøkelsen er anonym.

Har du noen former for varig skade eller sykdom, funksjonsnedsettelse, konsentrasjonsvansker eller lese- og skrivevansker?

- (1) ☐ Ja
- (2) ☐ Nei

Vi skal nå stille deg noen spørsmål om hvordan du oppfatter læringsmiljøet og hvordan studiestedet kan tilrettelegge for deg, for eksempel ved bruk av hjelpemidler. Du får også mulighet til å beskrive dine opplevelser og hvordan lærestedet kan gjøre relevante forbedringer.

Vi bruker betegnelsen funksjonsnedsettelse om alle typer sykdom, skade, redusert funksjonsevne, konsentrasjonsvansker eller lese- eller skrivevansker.

Har du noen av følgende former for varig skade, sykdom, funksjonsnedsettelse eller lese- og skrivevansker?

(Flere kryss mulig)

- (1) ☐ ADHD
- (5) ☐ Aspergers syndrom
- (3) ☐ Dysleksi
- (12) ☐ Lese- eller skrivevansker (annet enn dysleksi)
- (6) ☐ Psykososiale vansker
- (13) ☐ Andre kognitive funksjonsnedsettelser
- (14) ☐ Bevegelseshemming/fysisk funksjonsnedsettelse
- (7) ☐ Blindhet
- (8) ☐ Svaksynthet (vesentlig synshemming/ikke-korrigerbar synshemming)
- (9) ☐ Døvhets
- (10) ☐ Tunghørt/hørselshemmet
- (2) ☐ Annet? _____

Fysisk læringsmiljø

Under kommer noen spørsmål om barrierer ved det fysiske læringsmiljøet, altså utformingen av bygg og fysiske omgivelser.

Utgjør den fysiske utformingen av studiestedet en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områdene hvor du opplever fysiske barrierer.

- (1) ☐ Uteområder
- (2) ☐ Forelesningssaler

- (3) ☐ Laboratorium
- (4) ☐ Lesesaler
- (7) ☐ Bibliotek
- (5) ☐ Seminarrom, grupperom eller lignende
- (8) ☐ Resepsjon og studentservice
- (9) ☐ Spiseområder som kantine
- (10) ☐ Toaletter
- (11) ☐ Parkeringsplasser
- (12) ☐ Heis
- (6) ☐ Annet? _____

Opplever du at det er en barriere å finne frem til følgende arenaer?

Kryss av arenaene du opplever barrierer i.

- (1) ☐ Uteområder
- (2) ☐ Forelesningssaler
- (3) ☐ Laboratorium
- (4) ☐ Lesesaler
- (8) ☐ Bibliotek
- (5) ☐ Seminarrom, grupperom eller lignende
- (6) ☐ Spiseområder
- (9) ☐ Toaletter
- (10) ☐ Resepsjon eller studentservice
- (7) ☐ Annet? _____

Får du fysisk tilrettelegging eller bruker hjelpemidler i studiene i dag?

- (1) ☐ Ja
- (2) ☐ Nei

Hvilke av følgende former for fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler får du i studiene i dag?

- (2) ☐ Assistent/mentor

- (3) ☐ Hvilerom
- (8) ☐ Egen kontorplass eller stille leserom
- (9) ☐ Egen lesesalplass (i felles lesesal)
- (7) ☐ Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd
- (4) ☐ Reservert parkeringsplass
- (5) ☐ Oppbevaring av hjelpemidler
- (6) ☐ Annet? _____

Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de fysiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de fysiske barrierene for deg.

- (1) ☐ Universell utforming/økt tilgjengelighet
- (3) ☐ Assistent/mentor
- (2) ☐ Hvilerom
- (8) ☐ Egen kontorplass eller stille leserom
- (9) ☐ Egen lesesalsplass (i felles lesesal)
- (7) ☐ Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd
- (4) ☐ Reservert parkeringsplass
- (5) ☐ Oppbevaring av hjelpemidler
- (6) ☐ Annet? _____

Her har du anledning til å utdype det du opplever som fysiske barrierer eller mangler på fysisk tilrettelegging eller hjelpemidler.

Pedagogisk læringsmiljø

Utgjør følgende læringsarenaer en barriere for deg som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for arenaer hvor du opplever barrierer.

- (2) ☐ Egenstudie (pensum/skriftlige læremidler)
- (1) ☐ Forelesninger
- (3) ☐ Seminarer
- (4) ☐ Laboratorieøving
- (5) ☐ Individuell veiledning (f.eks. av professor)
- (6) ☐ Bibliotek
- (7) ☐ Prosjektarbeid
- (8) ☐ Feltarbeid/egen datainnsamling
- (9) ☐ Eksamen
- (10) ☐ Praksisperioder
- (14) ☐ Utdveksling til utlandet
- (11) ☐ Innleveringsoppgaver
- (12) ☐ Kollokve-/studiegrupper
- (13) ☐ Annet? _____

Har du pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler i studiene i dag?

- (1) ☐ Ja
- (2) ☐ Nei

Hvilke av følgende former for pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler får du i studiene i dag?

- (1) ☐ Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok)

- (2) ☐ Assistent/sekretær/mentor
- (3) ☐ Oppfølging fra ansatte
- (4) ☐ Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd
- (5) ☐ Individuell undervisningsplan
- (6) ☐ Lydopptak av undervisning
- (7) ☐ Utdeling av forelesningsnotater
- (8) ☐ Video av undervisning
- (15) ☐ Teksting av video og/eller forelesning
- (9) ☐ Reservert leseplass
- (10) ☐ Reservert plass på forelesning
- (11) ☐ Eget leserom
- (14) ☐ Tegnspråktolk
- (16) ☐ Skrivetolk
- (12) ☐ Gruppesamtale
- (13) ☐ Annet?

Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de pedagogiske barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de pedagogiske barrierene for deg.

- (1) ☐ Pensum og læringsressurser i elektronisk format (eller lydbok)
- (7) ☐ Assistent/sekretær/mentor
- (8) ☐ Oppfølging fra ansatte
- (6) ☐ Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd
- (4) ☐ Individuell undervisningsplan
- (5) ☐ Lydopptak av undervisning
- (13) ☐ Utdeling av forelesningsnotater
- (3) ☐ Video av undervisning
- (16) ☐ Teksting av video og/eller forelesning
- (10) ☐ Reservert leseplass
- (11) ☐ Reservert plass på forelesning
- (12) ☐ Eget leserom

- (15) ☐ Tegnspråktolk
- (17) ☐ Skrivetolk
- (14) ☐ Gruppesamtale
- (9) ☐ Annet? _____

Her har du anledning til å utdype det du opplever som pedagogiske barrierer eller mangler på pedagogisk tilrettelegging eller hjelpemidler.

Digitalt læringsmiljø

Opplever du barrierer i deler av det digitale læringsmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for delene av det digitale læringsmiljøet hvor du opplever barrierer.

- (1) ☐ Digitale læreplattformer (eks: nettsider for innlevering og kommunikasjon med elever og ansatte)
- (2) ☐ Digitale læremidler/-ressurser (eks: litteratur eller forelesningsnotater i elektronisk format, videoer, tester, oppgaver på nettsider)
- (3) ☐ Digitale tekst- og analyseverktøy (eks: Microsoft Word, Latex, Matlab, SPSS, Stata, R)

Har du digital tilrettelegging eller hjelpemidler i dag?

- (1) ☐ Ja

- (2) ☐ Nei

Hvilke av følgende former for digital tilrettelegging eller hjelpemidler får du i studiene i dag?

- (1) ☐ Assistent/sekretær
(2) ☐ Særlig tilgang til digitale læremidler / -ressurser
(3) ☐ Tilgang på tilpasset PC
(4) ☐ Andre hjelpemidler?

Kunne følgende tilrettelegging eller hjelpemidler redusert de digitale barrierene for deg? Kryss av for tilretteleggingen eller hjelpemidlene som ville redusert de digitale barrierene for deg.

- (2) ☐ Universell utforming av digitale arenaer/verktøy
(3) ☐ Assistent/sekretær
(5) ☐ Særlig tilgang til digitale læremidler / -ressurser
(6) ☐ Tilgang på tilpasset PC
(4) ☐ Andre hjelpemidler? _____

Her kan du utdype de digitale barrierene du møter i studiene eller mangler på hjelpemidler eller tilrettelegging.

Informasjon fra studiested om tilrettelegging og hjelpemidler

Fikk du informasjon om tilrettelegging eller hjelpemidler fra studiestedet ved studiestart / når du kom inn på studiet?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei

Opplever du at informasjonen du får fra studiestedet ditt dekker dine behov?

	Dekket	Udekket
Informasjon om hjelpemidler	(1) ☐	(2) ☐
Informasjon om tilrettelegging	(1) ☐	(2) ☐

Her kan du utdype hvordan du oppfatter kvaliteten på informasjonen om tilrettelegging og hjelpemidler fra lærestedet. Kom gjerne med synspunktet på hvordan det kan bli bedre.

Boligbehov

Påvirker din funksjonsnedsettelse ditt boligbehov?

- (1) ☐ Ja

- (2) ☐ Nei

Er det vanskelig å finne boliger som er tilpasset dine behov?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei

Er det mangel på studentboliger tilpasset ditt behov?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei
(3) ☐ Vet ikke

Har du søkt om, bodd i eller bor i studentbolig?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei

Har du opplevd barrierer i studentboligene som følge av din funksjonsnedsettelse?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei

Her kan du utdype barrierer du møter i studentboligene

Kunne følgende hjelpemidler eller tilrettelegging redusert barrierene i studentboligene for deg?

- (1) ☐ Universell utforming/økt tilgjengelighet
(4) ☐ Kortere avstand til studiested
(5) ☐ Kortere avstand til andre aktiviteter (butikk, trening, osv.)

(6) ☐ Økt økonomisk støtte

(3) ☐ Annet? _____

Erfaringer fra studieløpet

Har du som følge av din funksjonsnedsettelse måttet velge et annet studium eller studiested enn det du helst hadde ønsket?

(1) ☐ Ja, jeg har valgt et annet studium

(2) ☐ Ja, jeg har valgt et annet studiested

(3) ☐ Nei, jeg har ikke valgt et annet studium eller studiested

Kunne du med bedre tilrettelegging eller hjelpemidler valgt det studium eller studiestedet du helst ønsket?

(1) ☐ Ja

(2) ☐ Nei

Har du som følge av din funksjonsnedsettelse måttet redusere din studieprogresjon?

(1) ☐ Ja

(2) ☐ Nei

Kunne bedre tilrettelegging eller hjelpemidler økt din studieprogresjon?

(1) ☐ Ja

(2) ☐ Nei

Opplever du at din funksjonsnedsettelse gjør at du må jobbe hardere/mer med studiene enn øvrige studenter?

(1) ☐ Ja

(2) ☐ Nei

Opplever du at din funksjonsnedsettelse gjør at du må bruke mye tid på organisere hverdagen?

- (1) ☐ Ja
(2) ☐ Nei

Opplever du barrierer mot å delta sosialt i studentmiljøet som følge av din funksjonsnedsettelse? Kryss av for områder hvor du opplever barrierer mot å delta sosialt.

- (9) ☐ Manglende tilrettelegging av studenthus/sosiale samlingssteder ved lærestedet
(10) ☐ Manglende tilrettelegging av undervisningsarenaer og fellesområder på lærestedet
(Eks: forelesningssal, seminarrom, kantine)
(11) ☐ Plassering av reservert plass i forelesninger
(12) ☐ Manglende tilrettelegging av fadderuker ved studiestart
(13) ☐ Manglende kunnskap om eller forståelse for funksjonsnedsettelse blant studenter
(14) ☐ Dårlig økonomi (som følge av funksjonsnedsettelse)
(15) ☐ Behov for hvile
(16) ☐ Redusert studieprogresjon
(17) ☐ Assistanse til sosiale aktiviteter
(8) ☐ Annet? _____

Har du opplevd følgende?

	Ja	Nei
Diskriminering eller negative holdninger fra ansatte	(1) ☐	(4) ☐
Diskriminering eller negative holdninger fra studenter	(1) ☐	(4) ☐
Mangelfull tilrettelegging eller tilgang på hjelpemidler	(1) ☐	(4) ☐

Har du innspill til hvordan lærestedet kunne redusert barrierer i læringsmiljøet for deg?

Skriv gjerne her.

Har du andre tilbakemeldinger til undersøkelsen kan du skrive dem her.

Du har nå fullført undersøkelsen.

